

Digitalisering av kredittgivningsprosessen i norske banker

En studie av konsekvensene ved en digitalisert kredittgivningsprosess, og hvordan bankene fremover vil hensynta regnskapsmanipulasjon og bærekraftsrapportering i risikovurdering av bedriftskunder

Erland Bryde og Kristoffer Finsrud

VEILEDER

Terje Heskestad

Universitetet i Agder, 2021

Handelshøyskolen ved UiA

Institutt for Økonomi

Master

Forord

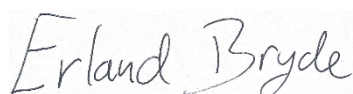
Masteroppgaven ble utarbeidet som en del av vår mastergrad i økonomi og administrasjon ved Universitet i Agder. Dette er en obligatorisk del av studiet og tilsvarer 30 studiepoeng.

Det som inspirerte oss til å skrive en masteroppgave om digitalisering og bedriftsmarkedet i norske banker var en kombinasjon av arbeidserfaring fra privatmarkedet i en større bank, og bankenes sentrale rolle i samfunnet. Vi ønsket å se nærmere på hvordan banker av ulike størrelse forholdt seg til digitalisering av ulike systemer, da primært innenfor kredittgivningsprosessen. Vi ønsket samtidig å se på hvordan bankene, gitt den digitale utviklingen samfunnet står i, ser for seg å opprettholde sine kunderelasjoner.

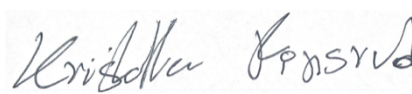
Først og fremst ønsker vi å takke bankene som tok seg tid til å besvare vår spørreundersøkelse. Takk for at dere delte deres erfaringer, innsikt og tanker. Det hadde ikke vært mulig å gjennomføre vår studie uten dere. Vi ønsker videre å rette en stor takk til Terje Heskestad, vår veileder. Ditt engasjement og dine konstruktive tilbakemeldinger har bidratt til å styrke vår oppgave og holde motivasjon oppe. Vi ønsker også å trekke frem vår medstudent, Marius Møretrø, for konstruktive samtaler som har ført oppgaven fremover.

Avslutningsvis ønsker vi å rette en oppmerksomhet til alle våre medstudenter på masterstudiet i økonomi og administrasjon. Tusen takk for to fantastiske år.

Kristiansand, mai 2021

Erland Bryde

Kristoffer Finsrud

Sammendrag

Denne masteroppgaven undersøker de ulike bankens syn på konsekvensene av en digitalisering av kredittgivningsprosessen. Tema for undersøkelsene er regnskapsregulering, regnskapsmanipulasjon, digitalisering og bærekraftsrapportering. Målet med oppgaven er å kartlegge de ulike faktorene bankene benytter i en kredittgivning, hvordan de vektlegges mot hverandre samt gjøre rede for bankenes tilpasning og utvikling innen automatisering og digitalisering.

Kredittformidling er en essensiell del av bankenes virksomhet, og avgjørende for at bedrifter skal overleve og hevde seg i et konkurransepreget marked. Regnskapet til et selskap skal fungere som hovedkilde for beslutningsnyttig informasjon for de ulike regnskapsbrukerne. Her vektlegger regnskapslitteraturen kontroll- og beslutningsformålet. Stadig nye digitale løsninger gjør det mulig å utarbeide et regnskap digitalt, noe som har påvirket risikobildet vedrørende manipulering av regnskapsinformasjon. Digitale løsninger implementeres også i bankene som nye tjenester og systemer for internt og eksternt bruk. Det blir stadig ilagt mer fokus og vekt på bærekraftsrapportering, men dette er fortsatt på et tidlig stadiet delvis grunnet mangelen av en felles rapporteringsstandard.

Masteroppgaven har et eksplorativt undersøkelsesdesign, hvor det ble gjennomført en kvalitativ studie ved bruk av kvalitativ og kvantitativ data. Undersøkelsen ble sendt til alle norske banker med konsesjon fra finanstilsynet og et bedriftsmarked.

Våre funn indikerer at bankene baserer seg på finansiell informasjon i en kredittbehandling, men at interne og eksterne forhold til den enkelte bedrift også vektlegges. Bankene er generelt positivt innstill til en automatisering og digitalisering, men her primært av interne systemer som forenkler innhenting og sammenstillingen av relevant informasjon. Videre er bankene positive til økt bærekraftsrapportering, men mangelen av en felles rapporteringsstandard og retningslinjer medfører at rapporteringen ikke ilegges særlig tyngde.

Innholdsfortegnelse

Forord	I
Sammendrag	II
Tabelloversikt:	V
Figuroversikt.....	VI
Kapittel 1 – Innledning	1
1.1 Aktualisering	1
1.2 Problemstilling og avgrensninger.....	2
1.3 Disposisjon	3
Kapittel 2 – Regnskapsinformasjon	4
2.1 Norsk regnskapsregulering - NGAAP.....	6
2.1.1 Det norske rammeverket	7
2.1.2 Elementer av årsrapporten.....	9
2.1.3 Vurderingsregler	9
2.2 IFRS	10
2.2.1 Det konseptuelle rammeverket	11
2.2.2 Elementer av årsrapporten.....	13
2.2.3 Vurderingsregler	13
2.3 Forenklet IFRS.....	14
2.4 Regnskapskvalitet.....	15
2.5 Avslutning	16
Kapittel 3 – Regnskapsmanipulasjon og norske banker	17
3.1 Regnskapsmanipulasjon	17
3.1.1 Mislighetstriangelet.....	18
3.1.2 Røde flagg.....	19
3.2 Bankene	21
3.2.1 Regulering av bankene	22
3.3 Risiko.....	24
3.3.1 Finansiell risiko	25
3.4 Kredittgivningsprosessen	27
3.4.1 Norske banker og risiko	28
3.5 Bærekraft.....	29

3.6 Covenants.....	32
3.7 Femkraftsmodellen.....	34
3.8 Avslutning.....	36
Kapittel 4 – Digitalisering.....	37
4.1 Den digitale utviklingen.....	37
4.1.1 Finansiell teknologi og fremtidens løsninger.....	39
4.2 Digitalisering av regnskapet.....	40
4.3 Avslutning.....	44
Kapittel 5 – Metode.....	45
5.1 Forskningsdesign.....	45
5.2 Kvalitativ og kvantitativ metode.....	46
5.3 Innsamlingsmetode.....	47
5.4 Populasjon og utvalg.....	49
5.5 Validitet og reliabilitet.....	50
5.6 Analyse.....	51
5.7 Etske vurderinger og personvern.....	51
5.8 Avslutning.....	52
Kapittel 6 – Resultat.....	53
6.1 Informasjonsbehovet i en kredittgivningsprosess.....	53
6.2 Oppfølging av låneavtaler.....	64
6.3 Regnskapsmanipulasjon.....	65
6.4 Digitalisering.....	68
6.5 Bærekraft.....	72
6.6 Avslutning.....	75
Kapittel 7 – Drøftelse og analyse.....	76
7.1 Forskningsspørsmål 1.....	76
7.2 Forskningsspørsmål 2.....	82
7.3 Forskningsspørsmål 3.....	86
Kapittel 8 – Avslutning.....	92
8.1 Konklusjon.....	92
8.2 Teoretiske implikasjoner.....	94
8.3 Praktiske implikasjoner.....	94
8.4 Svakheter og begrensinger i undersøkelsen.....	95

8.5 Videre forskning	96
Litteraturliste	97
Vedlegg 1 – Godkjenning NSD.....	107
Vedlegg 2 – Informasjonsskriv til respondentene.....	110
Vedlegg 3 – Spørreundersøkelse	113
Vedlegg 4 – Refleksjonsnotat 1.....	125
Vedlegg 5 – Refleksjonsnotat 2.....	130

Tabelloversikt:

Tabell 1 Innhentingsmetoder	54
Tabell 2 Andre innhentingsmetoder.....	54
Tabell 3 Foretrukket antall år med regnskap.....	54
Tabell 4 Vektlegging av regnskapet.....	55
Tabell 5 Bruk av halvårs- kvartalsregnskap.....	55
Tabell 6 Foretrukket regnskapsspråk	55
Tabell 7 Begrunnelse for regnskapsspråk.....	56
Tabell 8 Poster i balansen.....	56
Tabell 9 Andre poster i balansen	56
Tabell 10 Poster i resultatet	57
Tabell 11 Andre poster resultatet.....	57
Tabell 12 Justeringer i regnskapet	58
Tabell 13 Hvilke justeringer gjøres.....	58
Tabell 14 Kontantstrøm.....	58
Tabell 15 Kontantstrøm for små selskaper	59
Tabell 16 Prognosemodell for fremtidig kontantstrøm.....	59
Tabell 17 Bruk av noteinformasjon	59
Tabell 18 Hvilke noter anses som de viktigste	59
Tabell 19 Grad av benyttelse av nøkkeltall.....	60
Tabell 20 Bruk av nøkkeltall.....	61
Tabell 21 Andre nøkkeltall	61
Tabell 22 Årsberetning.....	62
Tabell 23 Årsberetning for små selskap	62
Tabell 24 Innhenting av årsrapport informasjon fra små selskap.....	62
Tabell 25 Hvordan informasjonen vektlegges.....	62
Tabell 26 Revisors beretning	63
Tabell 27 Bruken av revisors beretning.....	63
Tabell 28 Tilfeller der revisors beretning brukes.....	63
Tabell 29 For selskaper uten revisjonsplikt	64
Tabell 30 Ulike covenants	64

Tabell 31 Forskjeller mellom stor og liten kunde	65
Tabell 32 Konsekvens av brudd	65
Tabell 33 Manipulerte regnskap	65
Tabell 34 Oppdagelse av manipulerte regnskap	66
Tabell 35 Poster spesielt utsatt for manipulering	66
Tabell 36 Holdning til digitale regnskapssystemer	66
Tabell 37 Digitalisering og manipulering	67
Tabell 38 Annen kommentar til påstanden	67
Tabell 39 Bruk av kunstig intelligens	67
Tabell 40 Oppdage manipulering med kunstig intelligens.....	67
Tabell 41 Digitale løsninger i låneprosessen.....	68
Tabell 42 Digitale løsninger for oppfølging av lån	69
Tabell 43 Holdning til digital vurdering av regnskapet	69
Tabell 44 Automatisering av arbeidet	69
Tabell 45 Hvilke deler kan automatiseres.....	70
Tabell 46 Endring av fysiske møter	70
Tabell 47 Gode relasjoner i fremtiden.....	71
Tabell 48 Eksisterende og nye kunder	71
Tabell 49 Positive konsekvenser ved digitalisering	71
Tabell 50 Negative konsekvenser med digitalisering.....	72
Tabell 51 Grønne lån	72
Tabell 52 Grønne lån om kort tid	73
Tabell 53 Hvilken informasjon vektlegges i grønne lån	73
Tabell 54 Kjennskap til ulike bærekraftsrapportering	73
Tabell 55 Bærekraft i risikovurdering	74
Tabell 56 Hvorfor bærekraftsinformasjon ikke brukes.....	74
Tabell 57 Endring av bærekraftsrapportering.....	74
Tabell 58 Innvirkning på lånevilkår.....	75
Tabell 59 Kvalitet til bærekraftsrapportering	75
Tabell 60 Covenants til bærekraft.....	75

Figuroversikt

Figur 1 Tosporsystemet.....	5
Figur 2 Det konseptuelle hierarkiet	11
Figur 3 Oppsummering av IASBs konseptuelle rammeverk	12
Figur 4 Fraud triangle	18
Figur 5 Risikobilde	24
Figur 6 Kredittvurderingsprosess	27
Figur 7 Bærekraftig utviklings tre dimensjoner.....	29
Figur 8 Porter's Five Forces	35

Kapittel 1 – Innledning

1.1 Aktualisering

Den samfunnsmessige utviklingen man har sett i Norge, og verden for øvrig, er sterkt preget av digitalisering. Dette er noe som påvirker alle aspekter ved samfunnet, også den norske banknæringen. Automatisering og digitalisering i norske banker har bidratt til å effektivisere driften. Nicolai Tangen, sjef for NBIM, utalte følgende:

"Digitaliseringen av det norske samfunnet er ekstremt imponerende. Å komme fra England, som ligger så langt bak – det er helt utrolig. Det merker du ikke før du sitter i England og skriver sjekker" (HAUGAN & FLYDAL, 2020)

Spesielt det norske privatmarkedet har vært, og er, i stor utvikling. Norske kunders bankvaner har forandret seg stort over de siste årene. Stadig flere kunder har blitt selvbetjente gjennom å bruke mobil- og nettbank. I 2015 oppga DNB at de hadde 247 millioner besøk fra sine kunder fordelt mellom mobil- og nettbanken (Bentestuen, 2016). Til sammenligning estimerte de 240 millioner besøk i mobilbanken alene i 2018, med 75 millioner besøk i nettbanken. De viste også til hvordan 85% av norske bankkunder ikke lenger benytter et bankkontor i hverdagen, hvor enkelte kontorer kun hadde 10-15 besøkende om dagen (Blaker, 2018). Dette kan tyde på et pågående paradigmeskifte hvor fokuset flyttes fra fysiske kontorer til digitale selvbetjeningsløsninger. Digitalisering av banksektoren har ikke bare påvirket hvordan vi møter banken, det har også endret hvordan banken jobber. Med digitalisering og effektivisering, av for eksempel kredittgivningsprosessen, har man sett en kraftig reduksjon i ventetiden på et finansieringsbevis. Denne effektiviseringen har til dels uteblitt fra det norske bedriftsmarkedet.

Det er i Norge i dag anledning til å ta i bruk IFRS, forenklet IFRS og NGAAP som regnskapsspråk. Dette kan medføre at det eksisterer forskjeller i selskapenes regnskap, grunnet forskjeller i vurderingsregler, som bankene må ha fokus på når de skal gi tilsagn på en lånesøknad. Hvordan forholder bankene seg til dette? I tillegg kan et finansregnskap «lyve» på

enkelte poster som medfører at feil verdier blir lagt til grunn. Brukeren av informasjonen kan også mangle innsikt i valg og vurderinger gjort rundt regnskapet. Hvordan vil dette bli i hensyntatt ved en digital kredittgivning?

1.2 Problemstilling og avgrensninger

Den omfattende digitaliseringen en har sett på privatmarkedet i norske banker har medført en endring i hvordan man kommuniserer med banken, hvor det aller meste gjøres via selvbetjeningsløsninger i nett- og mobilbank. Formålet med oppgaven har vært å se på hvordan en digitalisering av kredittgivningsprosessen, gjennom bruk av nye teknologier som kunstig intelligens og blockchain, påvirker hvilke informasjon banken innhenter og hvordan. Som en del av hvordan banken fremover vil håndtere lånesøknader, ønsket vi også å se hvordan manipulerte regnskap oppdages i dag og i framtiden. Et annet punkt vi ønsket at oppgaven skulle ta for seg var hvordan relasjonsbygging med nye og eksisterende kunder fremover vil foregå i en mer digital hverdag.

Både problemstilling og forskningsspørsmål er utviklet med inspirasjon i den samfunnsmessige utviklingen en ser vedrørende digitalisering. Innspill og publiseringer fra veileder Terje Heskestad har bidratt til å forme den endelige problemstillingen. Ut ifra dette har vi utviklet følgende hovedproblemstilling:

"Hvilke konsekvenser vil økt digitalisering av kredittgivningen ha for bedriftsmarkedet i norske banker?"

For å hjelpe oss med å besvare problemstillingen ble det utarbeidet tre forskningsspørsmål:

1. Hvordan innhentes og benyttes informasjon i årsrapport og annen informasjon i vurderingen og oppfølgingen av et lånetilsagn?
2. Hvordan avdekkes regnskapsmanipulasjon av bankene?
3. Hvor langt har bankene kommet i digitaliseringen av bedriftsmarkedet, og hvilke utfordringer kan de møte?

Vår oppgave er avgrenset til de faktorene som vi har ansett som de viktigste, sett fra bankens sin side, i en kredittgivningsprosess. Oppgaven starter med å presentere de ulike regnskapsspråkene som kan benyttes i Norge. Dette begrunnes i at regnskapet er en av de viktigste kildene til finansiell informasjon for interessenter, her under bankene. Vi ønsket å få frem hvordan bankene forholdt seg til informasjon gitt i årsrapporten, her under muligheten for røde flagg og manipulasjon, og hvilke egne vurderinger bankene foretar seg. Det eksisterer flere andre faktorer som kunne vært aktuelt å trekke inn, men grunnet tidsbegrensning gjorde vi de nevnte begrensningene. De overnevnte fokusområdene ble vurdert opp mot digitalisering som gjennom hele oppgaven lå som en grunnmur.

1.3 Disposisjon

For å besvare den nevnte problemstillingen med tilhørende forskningsspørsmål vil oppgaven begynne med en presentasjon av relevant teori. Kapittel 2 vil presentere teori vedrørende de ulike tillatte regnskapsspråkene i Norge. Kapitlet vil også trekke inn regnskapskvalitet, herunder revisors rolle. I kapittel 3 presenteres teori vedrørende regnskapsmanipulasjon og reguleringer norske banker står ovenfor. Kapittel 4 vil se på digitalisering, og hvordan dette kan påvirke bedriftsmarkedet. Her presenteres ny teknologi bankene vil kunne ta i bruk, samt teori som ser på hindringer digitaliseringen står ovenfor.

Det metodiske rammeverket som styrer forskningsprosessen presenteres i kapittel 5. Her begrunnes valg av forsikringsdesign og metode samt en evaluering av studien. I kapittel 6 vil resultatene fra studien legges frem før funnene analyseres i kapittel 7. Her blir svarene fra de ulike respondentene kategorisert og sett i sammenheng med andre respondenter, funn gjort i andre undersøkelser og kjent teori. Avslutningsvis vil det i kapittel 8 presenteres en konklusjon på studien, samt legges frem forslag på videre forskning. Her vil også de teoretiske og praktiske implikasjoner fra studien legges frem.

Kapittel 2 – Regnskapsinformasjon

Dette kapitlet vil presentere formålet med et regnskap samt hvilke regnskapsspråk som kan benyttes i Norge. Her vil også forenklinger for små foretak presenteres. Formålet er å legge frem en tydelig oversikt over de ulike regnskapsspråkene, hvordan de er bygd opp og konsekvensene ved dette. Kapitlet vil bidra til å besvare vårt første forskningsspørsmål: "Hvordan innhentes og benyttes informasjon i årsrapporten i vurderingen og oppfølgingen av et lånetilsagn?"

Regnskapets formål

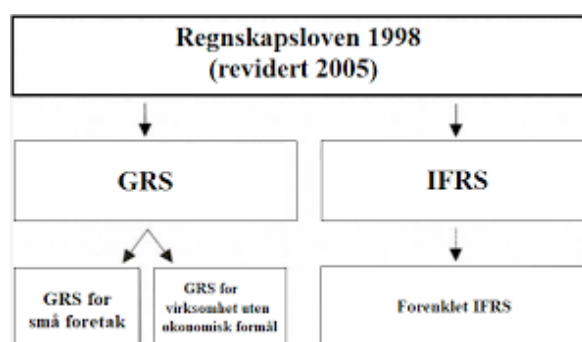
Tofteland og Fladstad (2014) argumenter for at et regnskap kan beskrives som *"et system for registrering, måling og kommunikasjon av økonomisk informasjon, som setter regnskapsbrukeren i stand til å gjøre kvalifiserte vurderinger og beslutninger med utgangspunkt i regnskapsinformasjon"*. Finansregnskapet skal være en informasjonskilde for selskapets interessenter og redusere asymmetrien i tilgjengelig informasjon mellom selskapet og de ulike regnskapsbrukerne. Prinsipal-agent-problemstillingen finner sted når den ene part har tilgang på mer informasjon enn den andre. En prinsipal, oppdragsgiveren, vil være eieren av kapitalen, mens agenten vil være forvalteren og utføre oppgaver på prinsipalens vegne. I mindre selskap, hvor ofte eier, styreleder og daglig leder er samme person, vil det ikke eksistere en asymmetri i tilgjengelig informasjon eller en interessekonflikt. I de større selskapene er det som oftest nedsatt en daglig ledelse som skal forvalte kapitalen på vegne av eieren(e). Problemene oppstår hvis informasjonasymmetrien misbrukes av ledelsen for egen vinning (Baksaas et al., 2015).

Interessenter kan ha ulike formål når de benytter et regnskap. For aksjonærene, eierne, vil formålet med regnskapet være å kontrollere ledelsens prestasjoner opp mot forhåndsbestemte mål og markedets prestasjoner for øvrig. Dette kalles for kontrollformålet, eller oppfølgingsformålet, til regnskapet. Et selskaps eiere har investert kapital i selskapet og forventer en fremtidig avkastning i retur. Det andre formålet kalles beslutningsformålet eller verdsettelsesformålet. Her ser man på andre aktører som trenger informasjon om selskapet for å fatte sine beslutninger. Slike aktører kan være mulige investorer, finansinstitusjoner, leverandører og arbeidstakere. Disse gruppene er avhengig av informasjonen gitt i

finansregnskapet for å kunne fatte den best mulige beslutningen (Kvifte et al., 2011). Ijiri (1983) argumenterte for at det eksisterer to sentrale forskjeller mellom kontroll- og beslutningsformålet. I motsetning til ved kontrollformålet er det nesten alltid å foretrekke mer informasjon i beslutningsformålet. Denne ekstra informasjonen vil kunne oppfattes som subjektiv, og dermed av mindre verdi, i et kontrollformål.

Tosporsystemet

I Norge er det anledning å avlegge et regnskap etter reglene i International Financial Reporting Standard (IFRS) eller norsk regnskapsregulering (NGAAP). Dette framkommer fra regnskapsloven (1998) §3-9. Alle børsnoterte selskap i EU skal avlegge et finansregnskap etter IFRS, dette gjelder også norske selskap som en konsekvens av EØS-avtalen. Her må selskapet følge regnskapsstandardene utgitt av "International Accounting Standard Board" (IASB). NGAAP, ofte omtalt som god regnskapsskikk (GRS), inneholder to ulike alternativer. Det første alternativet er GRS etter regnskapsprinsippene gitt i regnskapslovens kapittel 4 som skal benyttes etter vurderingsreglene gitt i kapittel 5. GRS kan igjen deles opp i to ulike grener, GRS for små foretak og GRS for virksomheter uten økonomiske formål. Det andre alternativet er forenklet IFRS. Dette er en særnorsk regulering som kom i egen forskrift 28.01.08 til regnskapsloven og bygger på bestemmelsene gitt i IFRS kombinert med regnskapsloven kapittel 6 og 7. Dette er en regnskapsstandard, utviklet av norske myndigheter, som et alternativ til dem som ikke må benytte IFRS. Dette todelte valget, mellom bruk av IFRS eller NGAAP, fremstilles ofte som tosporsystemet (Kvifte & Johnsen, 2008).

Figur 1 Tosporsystemet (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 25)

Små foretak

Små foretak er i henhold til regnskapsloven §1-6 definert som selskap som ikke faller inn under store foretak i regnskapsloven §1-5. I tillegg må de ikke overskride to av tre vilkår. Vilkårene for å bli kategorisert som små foretak er en salgsinntekt på under 70 millioner kroner, en balansesum på under 35 millioner kroner og et gjennomsnittlig antall ansatte gjennom regnskapsåret på maksimalt 50. I Norge er den store majoriteten av selskap som utarbeider regnskap kategorisert som små foretak. I henhold til statistikk fra SSB har hele 98,5% av alle norske foretak mindre enn 50 ansatte (Statistisk sentralbyrå, 2021).

2.1 Norsk regnskapsregulering - NGAAP

Den norske regnskapsloven av 1998, revidert 2005, ble utarbeidet på vegne av regjeringen av et regnskapsutvalg oppnevnt 16 mars 1990. Høsten 1995 presenterte den sitt forslag til regnskapsloven. Den norske regnskapsloven beskrives best som et rammeverk uten detaljstyring, hvor bruken av profesjonelt skjønn og GRS står sentralt. Profesjonelt skjønn og GRS er to dynamiske begrep hvor betydningen utvikler seg sammen med regnskapspraksis og betingelser. Et årsregnskap skal, etter regnskapsloven §4-6, utarbeides i samsvar med GRS. Det innebærer at de grunnleggende regnskapsprinsippene samt normer og allment anerkjent regnskapspraksis legges til grunn (Kvifte & Johnsen, 2008).

Det norske Finansdepartementet la til grunn at årsregnskapet skulle utarbeides etter GRS og *“at kravet til god regnskapsskikk skal ha en supplerende funksjon i forhold til de andre grunnleggende prinsippene samt til lovens bestemmelser for øvrig”* (Ot.prp. nr. 42 (1997-98)). Det blir stadig påpekt at GRS ikke vil kunne gi tilstrekkelig veiledning i alle situasjoner, men at en slik lov ikke ville vært hensiktsmessig. Finansdepartementets syn var at GRS ville *“ivareta hensynet til en utvikling av regnskapspraksis på bakgrunn av den økonomiske utvikling og generelle samfunnsmessige hensyn”* (Ot.prp. nr. 42 (1997-98)). Likevel er det her mye av kritikken mot den norske regnskapsloven og det norske rammeverket kommer. GRS kan ikke defineres etter kravene i IFRS. GRS er utviklet over tid, og det eksisterer forskjeller mellom store og små selskaper grunnet forskjell i regnskapspraksis.

I Norge er det Norsk Regnskapsstiftelse (NRS) som har utgitt regnskapsstandardene siden 1989. Organisasjonens formål er å *“utarbeide og utgi regnskapsstandarder, fortolke prinsipielle spørsmål i tilknytning til avgitte standarder og være aktiv kunnskapsformidler om nasjonale og internasjonale standarder innen regnskap og bokføring”* (Norsk Regnskapsstiftelse, 2018). Utkast til nye standarder sendes på høring før det utarbeides en midlertidig standard. Etter en prøveperiode hvor regnskapsprodusentene kan komme med sine innspill, utarbeides en endelig regnskapsstandard. Utviklingen av NGAAP har tradisjonelt fulgt utviklingen til den amerikanske standarden US GAAP. På åtti- og nittitallet, da IFRS ble betydningsfullt internasjonalt, ga finanskomiteen uttrykk for at den fremtidige utviklingen av god regnskapsskikk burde harmoniseres med IFRS (Kvifte & Johnsen, 2008).

2.1.1 Det norske rammeverket

Det eksisterer to hovedklasser for konseptuelle rammeverk, de deskriptive og de normative. Et deskriptivt rammeverk bygger på utviklede hypoteser om eksisterende praksis for å utvikle regnskasstandarden, mens et normativt rammeverk har utgangspunkt i informasjonsbehovet til brukeren og forsøker å forklare hvordan regnskapet bør utformes. Det norske rammeverket er til dels deskriptivt, noe som underbygges av bruken av praksis i GRS (Kvifte & Johnsen, 2008). Den norske regnskapsloven beskrives best som en rammelov uten detaljstyring, hvor GRS ilegges stor betydning. Rammeverket beskrives ofte som et prinsippbasert regelverk, hvor nettopp profesjonelt skjønn sammen med egne vurderinger skal samsvare med gitte prinsipper. Som motsetning har man regelbaserte rammeverk hvor det sjeldent benyttes egne vurderinger og skjønn. Sistnevnte foretrekkes ofte av regnskapsprodusenter da rammeverket reduserer produksjonskostnader og risiko for feil fra revisor. Det norske rammeverket kjennetegnes også ved at det er resultatorientert (Kvifte & Johnsen, 2008). Hva som skal innregnes som en inntekt eller kostnad, og når den skal innregnes, bestemmes av regnskapsprinsippene som står skrevet i regnskapsloven §4-1:

- Transaksjoner skal regnskapsføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet (transaksjonsprinsippet).
- Inntekt skal resultatføres når den er opptjent (opptjeningsprinsippet).

- Utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt (sammenstillingsprinsippet).
- Urealisert tap skal resultatføres (forsiktighetsprinsippet).
- Ved sikring skal gevinst og tap resultatføres i samme periode.

For små foretak er det tiltatt å fravike bruken av regnskapsprinsippene. Dette gjelder regnskapsprinsippet om sikring, samt opptjening og sammenstilling når det kan anses som god regnskapsskikk. Dette følger av regnskapsloven §4-1(2).

Periodisering kan forklares som "*en fellesbetegnelse på de regnskapsmessige justeringene som må gjennomføres for å henføre inntekter og kostnader til riktig regnskapsperiode*" (Havstein & Moen, 2010, s. 12). Her kan balansen bli en residual fastsatt med utgangspunkt fra resultatpostene. Periodiseringer kan føre til større påvirkninger på et foretaks resultat og aktivitetsnivå. Rammeverket setter søkelys på presentasjonen av den økonomiske utviklingen til et selskap.

Den norske regnskapsloven inneholder totalt ti regnskapsprinsipper som et regnskap skal utarbeides etter. Regnskapsprinsippene man finner i regnskapslovens kapittel 4 §§4-1 til 4-6 og er i tillegg til de nevnte fem:

- Alle inntekter og kostnader skal resultatføres, og at endringer som følge av tidligere feil skal føres direkte mot egenkapitalen (kongruensprinsippet)
- Når det eksisterer usikkerhet skal de beste estimatene benyttes basert på tilgjengelig informasjon (regnskapsestimater)
- Konsistent anvendelse av de samme prinsippene over tid (prinsippanvendelse)
- Forutsetningen om fortsatt drift ligger til grunn når det utarbeides et årsregnskap (fortsatt drift)
- Utarbeidelsen av årsregnskapet gjøres i henhold til god regnskapsskikk (GRS).

Regnskapsprinsippene skal tjene som retningslinjer for hvordan et regnskap skal utarbeides og danner grunnlaget i det norske rammeverket.

2.1.2 Elementer av årsrapporten

Det følger av regnskapsloven (1998) at alle regnskapspliktige foretak etter §1-2 er pliktige til å utarbeide et årsregnskap og årsberetning jf. §3-1. Et årsregnskap skal inneholde resultatregnskapet, balansen, kontantstrømoppstillingen og noter etter reglene i kapittel 6 og skal være innsendt senest 6 måneder etter endt regnskapsår. Resultatregnskapet skal gi en oversikt over endringen i egenkapital for selskapet, mens balansen skal vise hvordan selskapets eiendeler er finansiert med egenkapital og gjeld. Balanseligningen skal alltid være Eiendeler = Egenkapital + Gjeld. Av §§6-1 og 6-1a framkommer krav til oppstilling og innhold i resultatregnskapet, mens tilsvarende krav og bestemmelser for balansen presenteres i §6-2. Kontantstrømoppstillingen skal gi en oversikt over inn- og utbetalinger for en periode og krav til oppsett finnes i lovens §6-4. Her eksisterer det et unntak for små foretak som ikke er pliktige til å utarbeide en kontantstrømoppstilling. I §6-6 fremkommer det at alle poster i resultatregnskapet, balansen og kontantstrømoppstillingen skal ha en tilsvarende post fra fjoråret. Dette er for å tydeliggjøre utviklingen.

Bestemmelser og krav til bruk av noter i regnskapet følger regnskapsloven kapittel 7. Det framkommer fra §7-1 at det skal gis noteinformasjon i regnskapet etter §§7-2 til 7-34. Unntak eksisterer for små foretak som kan gi opplysninger etter §§7-35 til 7-46. I tillegg til nevnte bestemmelser skal informasjon som er av betydning ved vurdering av den regnskapspliktiges stilling og resultat, som ikke står i regnskapet, gis. Alle regnskapspliktige virksomheter, som ikke defineres som små, må også utarbeide en årsberetning. Altinn (2020) definerer en årsberetning som "*en redegjørelse fra styret og daglig leder som blant annet viser utviklingen i virksomheter og forutsetninger for fortsatt drift*". Årsberetningen omfattes av bestemmelsene i regnskapsloven kapittel 3.

2.1.3 Vurderingsregler

De generelle vurderingsreglene finner en i regnskapsloven kapittel 5. Et anleggsmiddel er en eiendel som er ment til varig eie eller bruk, andre eiendeler vil bli definert som omløpsmidler jf §5-1. Her kommer det frem at omklassifisering skal gjøres vis formålet med en eiendel endres. Mens et omløpsmiddel skal vurderes til laveste av anskaffelseskost etter §5-4 og

virkelig verdi, skal et anleggsmiddel vurderes til anskaffelseskost etter §5-4 jf. §§5-2 og 5-3. Et anleggsmiddel med begrenset levetid skal følge en fornuftig avskrivningsplan. Ved verdifall som ikke er forbigående skal anleggsmiddelet nedskrives til virkelig verdi, og eventuelt reverseres når grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stedet. Tilsvarende er bestemmelsene for gjeld. Vurderingsreglene for egen forskning og utvikling forklarer at slike utgifter må kostnadsføres jf. §5-6.

2.2 IFRS

Det andre regnskapsspråket som det er tillatt å benytte i Norge er International Financial Reporting Standards (IFRS), opprettet av International Accounting Standards Committee (IASC) stiftet i 1973. Formålet med etableringen av IASC var å utvikle regnskapsstandarder som kunne benyttes på tvers av landegrensene og søke global aksept for de internasjonale regnskapsstandardene International Accounting Standards (IAS). I 2001 ble den faglige aktiviteten, standardsettingen, flyttet fra IASC til International Accounting Standards Board (IASB) da IASC ble omstrukturert til en privat stiftelse. IASB, som fikk et nytt styre, ble fristilt fra de internasjonale revisjonsorganene. IASB valgte å anerkjenne gjeldende IAS-er, men besluttet samtidig at nye standarder skulle benevnes IFRS (Kvifte et al., 2011).

IASC hadde lite gjennomslagskraft de første 15-20 årene i virksomhet, en periode hvor nasjonale regnskapsstandarder tilnærmet upåvirket fortsatte som før. De første standardene kom på 70-tallet, men fikk ikke den utbredelsen de hadde ønsket. Først utover 1990-tallet ble IFRS et anerkjent regnskapsspråk. 1995 ble et merkeår for IASC da EU-kommisjonen utga et strategidokument, "Accounting Harmonization – A New Strategy vis-a-vis International Harmonization", hvor nettopp IAS-ene ble trukket frem som regnskapsstandarder som kunne harmonisere europeisk regnskapsrapportering. EU-kommisjonens lanserte et forslag, som ble vedtatt, i 2002 om at alle børsnoterte selskaper med konsernregnskap innenfor EU/EØS skulle rapportere etter IFRS fra 01.01.2005. I 2010 endret IASC navn til IFRS Foundation. På sikt er det ønskelig at IFRS harmoniseres med US GAAP utgitt av Financial Accounting Standards Board (FASB) i USA (Kvifte et al., 2011).

2.2.1 Det konseptuelle rammeverket

Et konseptuelt rammeverk kan defineres som "en normativ regnskapsteori eller en plattform for utledning av løsninger på praktiske regnskapsspørsmål, som avgrenser mulighetsområdet for akseptable løsninger" (Kvifte & Johnsen, 2008). Hovedformålet med det konseptuelle rammeverket er veiledning av regnskapsprodusentene med tanke på rapportering av regnskapet og de forskjellige regnskapsstandardene. Målet er at rammeverket skal fungere som en rettesnor for utvikling og forbedring av regnskapsstandardene. Et normativt rammeverk, som IFRS, tar utgangspunkt i hvordan et regnskap bør utformes. Utformingen skjer ved å se på informasjonsbehovet til brukerne, kvalitetskrav og eventuelle prinsipper i utarbeidelsen av de forskjellige regnskapsstandardene (Kvifte et al., 2011).

Det konseptuelle hierarkiet

Det konseptuelle rammeverket ble utviklet med en top-down fremgangsmåte, hvor de ulike komponentene var ordnet i et hierarki. Hierarkiet skulle få frem hvilke komponenter som var viktigst og av størst betydning. Modellen består av de fem komponentene målsetninger, kvalitetskrav, definisjoner, regnskapsføring og måling som vist i figuren under.

Figur 2 Det konseptuelle hierarkiet (Kvifte & Johnsen, 2008)

Øverst i hierarkiet finner man de overordnede målsetningene. Kvifte og Johnsen (2008) argumenterer for at formålet med standardene må fastsettes for å kunne videreutvikle regnskapsstandardene. Det framkommer fra IASB's rammeverk at kvalitetskrav kan deles inn i to kategorier, de grunnleggende og de forsterkende kvalitetskravene. Rammeverket viser hvilke krav som må foreligge for at finansregnskapet skal kunne gi nyttig informasjon. IASB gjør samtidig oppmerksom på at kostnader kan legge begrensninger på utarbeidelsen av regnskapet gjennom å se på et kost-nytte forhold.

Fornål	Gi nyttig finansiell informasjon til selskapets nåværende og potensielle investorer, långivere og andre kreditorer	
Grunnleggende kvalitetskrav	Relevans	Validitet
	<ul style="list-style-type: none"> • Prediksjonsverdi • Tilbakemeldingsverdi • Foretaksspesifikk vesentlighet 	<ul style="list-style-type: none"> • Fullstendig • Nøytral • Uten feil
Forsterkende kvalitetskrav	Sammenlignbarhet	Aktualitet
	Verifiserbarhet	Forståelighet
Begrensning	Kost - nytte	

Figur 3 Oppsummering av IASBs konseptuelle rammeverk (Stendal & Nordgarden, 2015, s. 13)

Et regnskap er balanseorientert når det er definert ut fra eiendeler og gjeld. IASB stiller følgende krav for at en post skal kunne regnskapsføres:

- Posten må tilfredsstillere de balanseorienterte definisjonene
- Fremtidige økonomiske fordeler (eiendeler) eller oppofrelser (gjeld) er sannsynlig
- Informasjonen er pålitelig

Videre blir en eiendel definert som "*sannsynlige fremtidige økonomiske fordeler som er anskaffet eller kontrollert av foretaket som følge av en tidligere transaksjon eller hendelse*" (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 86). Gjeld er definert som "*sannsynlige fremtidige oppofrelser av økonomiske fordeler som oppstår fra en eksisterende forpliktelse for foretaket til å overføre eiendeler eller å yte tjenester til andre i fremtiden som følge av en tidligere transaksjon eller hendelse*" (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 89). Det er ut ifra definisjonene for eiendel og gjeld at begrepene inntekt, kostnad og egenkapital utledes. En inntekt er definert som økning i eiendeler, eller reduksjon i gjeld, oppstått som et resultat av foretakets virksomhet. En kostnad er det motsatte. Differensen mellom eiendeler og gjeld blir egenkapitalen. Inntekter skal etter IFRS 15 gjenspeile overførselen av en vare eller en tjeneste til kunden, og innregningen skal reflektere vederlaget foretaket forventer å ha krav på i retur. Ved innregning skal femstegsmodellen følges (Kvifte & Johnsen, 2008).

Måling er en prosess hvor verdien på de ulike postene som skal inn i et finansregnskap finner sted. Dette vil presenteres nærmere i kapittel 2.2.3 "Vurderingsregler".

2.2.2 Elementer av årsrapporten

Plikten til å utarbeide et årsregnskap etter IFRS for børsnoterte foretak framkommer av regnskapsloven §§3-1 og 3-9. Andre foretak kan etter eget ønske også benytte IFRS. For de som faller inn under §3-9, er det gitt flere unntak fra regnskapsloven i §3-1(4).

I IAS 1 "Presentasjon av finansregnskapet" finner man alle vurderinger som må foretas i forbindelse med presentering av finansregnskapet. De ulike komponentene som et finansregnskap skal inneholde er definert i IAS 1.10 og inkluderer krav om rapportering av resultatregnskap, kontantstrøm, balanse, noter og endring i egenkapital. Det er sistnevnte som er hovedforskjellen mellom et regnskap oppsatt etter NGAAP og IFRS. Minstekravene til oppstilling av resultatregnskap og balanse er mindre detaljerte etter IFRS enn regnskapsloven §§6-1 og 6-2. Det betyr at norske foretak kan benytte oppstillingsplanene etter regnskapsloven, dog med noen unntak. Et eksempel er IAS 1.54, som inneholder minimumskrav til balansen i forbindelse med investeringseiendom. Standarden inneholder kun generelle krav til notene, de fleste notekravene for årsregnskap reguleres av den enkelte regnskapsstandard. Kravene for kontantstrømoppstilling reguleres gjennom IAS 7 "Oppstilling av kontantstrømmer". Det eksisterer etter IFRS ingen krav til årsberetning, men dette fanges opp av regnskapsloven §3-3a som også er gjeldende for foretak som benytter IFRS (Picker, 2016).

2.2.3 Vurderingsregler

Etter IAS 2 "Beholdninger" er det ikke varens egenskap som er det avgjørende, men hvilke intensjoner selskapet har med varene. En beholdning er etter IAS 2.6 definert som varer på lager, eller under produksjon, ment for salg som en del av ordinær virksomhet og råvarer eller produksjonsmaterieill til bruk i produksjonsprosessen eller ved tjenesteytingen. Verdien av beholdningene måles til laveste av anskaffelses-kost og netto realisasjonsverdi etter IAS 2.9. Anskaffelseskost vil omfatte alle kjøpsutgifter, bearbeidingsutgifter samt andre utgifter som har oppstått for å få beholdningen til nåværende standard. Netto realisasjonsverdi er den estimerte salgsværdien, fratrukket gjenværende kostnader for ferdigstilling og salgsgutgifter, ved et salg. Her inkluderes ikke utgifter tilknyttet lagring og distribuering (Picker, 2016).

IAS 16 "Eiendom, anlegg og utstyr" dekker eiendeler ment for varig eie hvor ikke andre standarder krever eller tillater annet. Dette omfatter fysiske eiendeler, ment til varig eie, som benyttes ved produksjon eller levering av varer og tjenester, for utleie eller til administrative formål og som skal benyttes i mer en periode (Picker, 2016). Det må være sannsynlig at eiendelene vil bringe fremtidige økonomiske fordeler til foretaket, samt at kostnaden pålitelig kan bli målt, for at en skal innregnes etter IAS 16. Verdien skal innledningsvis bli målt til anskaffelseskost, deretter etter anskaffelseskostmetoden eller verdireguleringsmetoden (Picker, 2016). For investeringseiendom er det IAS 40 som er gjeldende.

Ved bruk av virkelig verdi er det avgjørende at verdien kan måles pålitelig. Normalt vil dette indikere at det er behov for et større marked. Ved bruk av virkelig verdi vil man ikke benytte avskrivninger. Ved anskaffelseskostmetoden må virkelig verdi fortsatt opplyses om i notene. Funn gjort av Hinnaland og Nordgarden (2015) viser at selskaper registrert på børsene i Oslo, London og Paris primært benytter virkelig verdi på investeringseiendom, og andre metoder for eiendom, anlegg og utstyr.

2.3 Forenklet IFRS

Norske foretak, som ikke er børsnoterte, kan alternativt benytte forenklet IFRS ved rapportering av regnskapsinformasjon. Forenklet IFRS benyttes ofte i selskapsregnskap i konsern som allerede benytter IFRS i sitt konsernregnskap. For datterselskap av børsnoterte foretak kan det være anbefalt å benytte forenklet IFRS, dette for å skape konsistens i konsernregnskapet. Det vil i tillegg normalt være et kostnadseffektivt valg da regler for innregning og måling ikke vesentlig avviker fra IFRS. Forenklet IFRS er en særnorsk bestemmelse med hjemmel i regnskapsloven som kom i egen forskrift 28.01.08. Forenklet IFRS bygger på bestemmelsene gitt i IFRS sammen med regnskapsloven kapittel 6 og 7 (DIB, 2020).

Det er tre hovedtrekk i forenklet IFRS. For det første gjelder reglene for innregning og måling etter reglene i full IFRS, men det eksisterer noen unntak. Et tydelig avvik er regnskapsføring av utbytte og konsernbidrag. Et annen hovedtrekk er hvordan oppstillingsplanen følger

regnskapsloven, med hvor det skal utarbeides en oppstilling også for totalresultatet. Det siste hovedtrekket er notekravene. Det eksisterer noen forenklet her i forhold til notekravene ved full IFRS (DIB, 2020).

2.4 Regnskapskvalitet

Det stilles krav fra regnskapsloven §3-2a at et årsregnskap skal gi et rettviseende bilde av et selskaps eiendeler og gjeld, resultatet samt den finansielle stillingen de befinner seg. Hvis det vil føre til et bedre bilde av et selskaps situasjon og drift kan bestemmelsene fravikes i særlige unntakstilfeller. Det faktum at god regnskapsskikk og rettviseende bilde skal benyttes og vurderes ved arbeid med resultatregnskapet åpner for fleksibel rapportering. Dette vil stå sentralt i kommende diskusjoner om fleksibilitet i regnskapet og hvordan dette kan misbrukes i neste kapittel.

Kvalitetskravene for regnskapet kan kategoriseres som primære og sekundære. I førstnevnte kategori finner man troverdig representasjon og relevant informasjon. Relevant informasjon kan igjen deles i tre deler: aktualitet, predikasjonsverdi og tilbakemeldingsverdi. Sekundære krav til kvalitet er sammenlignbarhet med egen historisk utvikling og bransjen ellers (Kvifte & Johnsen, 2008). Revisor innehar en viktig rolle i å sikre god regnskapskvalitet og redusere regnskapsmanipulasjon. I Norge eksisterer det en revisjonsplikt, det betyr at et selskaps årsregnskap må revideres eller gjennomgås av enten en statsautorisert eller registrert revisor. Revisjonsplikt eksisterer for foretak nevnt i revisorloven (1999) §2-1, herunder aksje- og allmennaksjeselskaper. En revisor skal gjennom sitt arbeid undersøke om regnskapet tilfredsstillende krav fra lover og regler samt internasjonale standarder. Etter endt revisjon skal revisor kunne uttale seg om årsregnskapet og selskapets forutsetning for fortsatt drift. Revisors beretning skal forebygge samt avdekke feilinformasjon og mistenkeligheter i regnskapet til et selskap. Man definerer vesentlig feilinformasjon som *"feilinformasjon som enkeltvis eller samlet kan forventes å påvirke de økonomiske beslutninger som treffes av brukerne på bakgrunn av regnskapet"* (Jorstad & Haaland, 2016, s. 25). Eventuelle feil vil kunne ha store konsekvenser for et selskaps interessenter, her under leverandører, banker og et lokalsamfunn.

Tepalagul og Lin (2015) argumenterer for at revisjonskvaliteten baserer seg på to ulike faktorer. Den første faktoren ser på revisors kapasitet og kunnskap om aktuelle lover og standarder, med andre ord sannsynligheten for at vedkommende oppdager en eller flere feil. Den andre faktoren ser på sannsynligheten for at revisor rapporterer dette videre. Ved manglende uavhengighet kan revisor, med eller uten hensikt, la være å rapportere en eller flere feil og misligheter. For en objektiv og uavhengig gjennomgang er det avgjørende at revisor i tillegg til å ha tilstrekkelig kompetanse har integritet. Trusler mot revisjonskvaliteten kan oppsummeres med:

- Viktigheten av klienten
- Konsekvenser av å miste klienten for andre tjenester (tilleggstjenester)
- Om dette har vært et langvarig forhold
- Revisor personlige tilknytning til klienten.

For å kunne utføre sitt arbeid best mulig er det avgjørende at revisor er en nøytral tredjepart i henhold til revisorloven §8-1 og resten av bestemmelsene i kapittel 8. Som et supplement utgir Den norske Revisorforeningen egne regler om etikk som skal "*utfylle revisorlovgivningen, og gi retningslinjer og veiledning for hvordan DnRs medlemmer skal opptre i enhver profesjonell sammenheng*" (Den norske Revisorforening, u.å., s. 2). Små foretak er ikke pliktige til å ha revisjon.

2.5 Avslutning

De sentrale momentene i dette kapittelet har vært regnskapets formål, de ulike regnskapsspråkene som kan benyttes i Norge samt krav til revisor og regnskapskvalitet. Forskjeller mellom de ulike regnskapsspråkene har blitt belyst og hvordan dette vil påvirke regnskapet. Regnskapets formål må ses opp mot hvem som er regnskapsbrukeren.

Kapittel 3 – Regnskapsmanipulasjon og norske banker

Formålet med kapitlet er å presentere hva regnskapsmanipulasjon er, hvordan det kan forekomme, røde flagg som indikerer regnskapsmanipulasjon samt hvordan dette kan forebygges. Kapittel 4.2 vil presentere en innsikt i norsk banksektor samt hvordan denne næringen reguleres før det i kapittel 4.3 presenteres virkemidler for risikostyring. Avslutningsvis går man inn på bruken av covenants og nøkkeltall i en låneprosess.

3.1 Regnskapsmanipulasjon

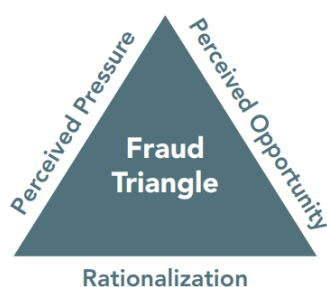
Økokrim definerer økonomisk kriminalitet som *”profittmotiverte, lovstridige handlinger som ofte begås i tilknytning til en økonomisk virksomhet som er – eller gir seg ut for å være – lovlig”* (Økokrim, 2015, s. 13). Den formen for økonomisk kriminalitet som utgjør den største trusselen for revisor er nettopp regnskapsmanipulasjon. Regnskapsmanipulasjon benyttes som en samlebetegnelse for regnskapssvindel, regnskapsjuks, kreativ regnskapsføring, resultatstyring og regnskapsstrategi. Regnskapsmanipulasjon kan defineres som *“Earnings management that occurs when managers use judgment in financial reporting and in structuring transactions to alter financial reports to either mislead some stakeholders about the underlying economic performance of the company or to influence contractual outcomes that depend on reported accounting numbers”* (Healy & Wahlen, 1999, s. 368).

Ut ifra definisjonen på regnskapsmanipulasjon kan dette beskrives som en handling gjort bevisst, lovlig eller ulovlig, for å villedde brukeren av regnskapet. Manipuleringen skal villedde eierne om den økonomiske situasjonen i selskapet eller sørge for utbetalingen av bonusordninger til ledelsen. Et finansregnskap har som hovedformål å gi beslutningsnyttig finansiell informasjon til brukeren. Som tidligere beskrevet deler en gjerne beslutningsnyttig informasjon inn i to hoveddeler, beslutningsformålet og kontrollformålet. Et finansregnskap som inneholder feil kan, med og uten hensikt, veilede brukeren til å foreta feil beslutning. Som beskrevet i kapittel 2.2 IFRS innførte EU et felles regelverk for børsnoterte selskap i 2005. Formålet med et felles regelverk var å styrke sammenlignbarheten av et årsregnskap på tvers av landegrensene, og dermed gjøre det lettere for eiere og investorer. Regelendringen lot det

være relativ stor fleksibilitet under IFRS. Tanken var at dette skulle gjøre det mulig å gi brukeren av regnskapet et korrekt bilde av selskapets underliggende økonomi. Flexibilitet åpner samtidig opp for at ledere i enkelte selskap kan misbruke denne friheten ved å manipulere resultatene til egen fordel.

3.1.1 Mislighetstriangelet

Mislighetstriangelet representerer de tre grunnleggende faktorene som må ligge til grunn for at et individ skal kunne komme til å begå svindel. Mislighetstriangelet består av de tre faktorene: mulighet, press og rasjonalisering (Albrecht, 2014). Et individ vil ikke ville begå svindel hvis en, eller flere, faktor ikke foreligger.

Figur 4 Fraud triangle (Albrecht, 2014, s. 3)

Det eksisterer ulike interne og eksterne aktører som kan legge press på ledelsen i et selskap til å oppnå et forhåndsbestemt resultat. Giroux (2004) deler en ledelses motivasjon til å begå svindel, eller regnskapsmanipulasjon, inn i to hovedkategorier:

1. “Earnings management to maximise value of the owner”
2. “Earnings management to maximise personal gains for management”

Ledelsen i et selskap kan velge ulike fremgangsmåter for å øke verdien til sine eiere avhengig av om det aktuelle selskapet er børsnotert eller ikke. Hvis selskapet er børsnotert kan ledelsen gjennom å forbedre resultatet eller øke verdien på selskapets eiendeler, øke markedsverdien. Dette vil synliggjøres i form av høyere aksjekurs. Hvis selskapet derimot ikke er på børs, kan det være lønnsomt for eierne med et skattemessig gunstig resultat. Personlig vinning henger ofte sammen med bonusordninger til ledelsen. Dette kan gi ledelsen intensiver for å oppnå forhåndsbestemte mål uavhengig av hva som er til det beste for selskapet. Gjennom “smoothing” kan en ledelse “spare” på gode resultater og benytte disse i perioder med dårligere

resultat for å sikre seg utbetaling av bonus. Ved inntreden av ny daglig leder, kan det være fristende å utsette innregningen av inntekter samtidig som man tar flere større avskrivninger. Det dårlige resultatet kan man legge på tidligere ledelse, og man får selv bedre muligheter for fremtidig bonusutbetalinger. Det er dette som blir kalt "big bath" (Giroux, 2004).

En mulighet til å begå svindel eksisterer når et selskap har dårlig internkontroll, det vil si dårlige systemer og rutiner for å fange opp manipulasjon og kreative vurderinger av balanseposter. Redusert sannsynlighet for å bli oppdaget kombinert med muligheten for personlig fortjeneste kan føre til manipulering. Med rasjonalisering ser en på hvordan individet, eller gruppen, rettferdiggjør egne handlinger. Rettferdiggjørelsen kan bygge på at bonusen var fortjent eller frykten for konsekvensene ved å ikke oppnå målene satt av ledelsen eller selskapets eiere (Albrecht, 2014).

3.1.2 Røde flagg

Røde flagg i et finansregnskap kan defineres som "*sammenhenger og utviklingstrekk som avviker fra det normale over tid og til bransjemessige forhold*" (Heskestad, 2015, s. 33). Et finansregnskap presenterer et bilde på den økonomiske situasjonen i en organisasjon. I forbindelse med en kredittvurdering er finansregnskapet noe bankene vektlegger i stor grad. Da det eksisterer både forskjellige tillatte regnskapsstandarder, samt bruk av profesjonelt skjønn, vil det alltid foreligge forskjeller i regnskapene. Da dette kan medføre at leseren føres bak lyset er det viktig at brukeren av finansregnskapet leser med et kritisk blikk. Heskestad (2015) argumenterer for at mer regelbasert regulering ikke nødvendigvis er veien å gå. Han argumenter for at selv om et selskap tilsynelatende rapporterer i samsvar med de gjeldende reglene, er det ingen garanti for at regnskapet vil gi et riktig bilde av selskapets inntjening og økonomiske stilling. Heskestad argumenterer videre for at både IFRS og US GAAP i for stor grad er regelbasert, noe som kan åpne for at regnskapsprodusenten utarbeider et regnskap som ikke reflekterer selskapet på en tilfredsstillende måte. Her trekkes det frem flere regnskapsskandaler omkring årtusenskiftet, som Enron, som eksempler på akkurat dette (Heskestad, 2015).

Resultat kvalitetsanalyse er en viktig teknikk for å analysere tilgjengelig informasjon funnet i et finansregnskap. Teknikken benyttes blant annet for å identifisere røde flagg. Brukeren av et finansregnskap må kunne analysere og sammenligne de ulike postene i regnskapet med poster i tilsvarende selskap i samme bransje. Når det gjelder manipulering av inntekten til et selskap, er det spesielt 3 punkt som Heskestad (u.å.) trekker fram kan indikere dette:

- 1) En lønnsomhet som avviker, enten positivt eller negativt, fra normalsituasjonen i bransjen.
- 2) Kundefordringer som prosentvis øker mer enn omsetningsveksten kan forklare. Det vil si redusert omløpshastighet. Dette kan forklares ved for eksempel økt kredittid. Informasjon om dette bør i tilfelle stå i notene. En annen forklaring kan være at selskapet inntektsfører for tidlig eller fiktive poster.
- 3) En reduksjon av opptjent inntekt i prosent av selskapets omsetning, sammenlignet med tidligere perioder og bransjenormen. Dette kan indikere at selskapet inntektsfører mer aggressivt enn tidligere.

Når det gjelder røde flagg som kan indikere manipulering av kostnadspostene i et finansregnskap, er det flere å vurdere (Heskestad, 2016).

- 1) Kundefordringer som prosentvis øker mer enn omsetningen. Dette kan indikere redusert omløpshastighet, som allerede er diskutert.
- 2) Konserninterne fordringer som vokser unormalt mye.
- 3) En prosentvis større økning i varelager sammenlignet med varekostnaden. Dette kan indikere at varelageret er overvurdert.
- 4) Vurdere forholdet mellom balanse- og kostnadsføringer. Hvis en henholdsvis stor andel balanseføres kan dette indikere at for mye av de immaterielle investeringene balanseføres. Hvis egenkapitalen og lønnsomheten til selskapet er lav, eller at egenkapitalen i for stor grad består av immaterielle eiendeler, må dette undersøkes nærmere.
- 5) En avskrivningspolitikk som skiller seg fra normalen i bransjen, for eksempel en unormal kort eller lang avskrivningsperiode.
- 6) Nedskrivninger som skiller seg fra bransjestandarder, da spesielt med hensyn til immaterielle investeringer.

- 7) Avsetningsposter som minker. Avsetninger som prosentvis minker i forhold til inntektene, eller kostnadene, vil indikere manglende avsetninger.

I tillegg til røde flagg knyttet til spesifikke poster i regnskapet, bør man vurdere de mer generelle røde flaggene. Dette kan typisk være tidligere brudd på lånebetingelser, styrer med dårlig historikk, selskapsstrukturer som er komplisert og uoversiktlig, hyppige utskiftninger av revisor, dårlig internkontroll, ikke-«normale» revisjonsberetninger, uklare og kompliserte noter (Heskestad, 2015). Alle norske selskap er pliktige til å utarbeide noter til regnskapet. Det er størrelsen på selskapet samt hvilke tilleggsopplysninger selskapet selv mener er viktig å informere om, som avgjør hvilke noteopplysninger som utarbeides. Formålet med noteopplysning er å gi tilleggsinformasjon til regnskapet. Dette skal gi brukeren av regnskapet større forståelse av regnskapets ulike deler (Visma, u.å.-b). En undersøkelse gjort av EY viste at det var noteinformasjonen som var det viktigste når regnskapskvaliteten skulle vurderes. Heskestad (2015) presiserer likevel at noteinformasjon fortsatt i for stor grad blir sett på som en sjekklister som må utføres.

3.2 Bankene

En bank skal kunne tilby ulike produkter og tjenester til de forskjellige aktørene i økonomien. Forskjellen på en bank og de andre finansforetakene, som finansieringsselskaper og kredittforetak, er at bankene har enerett til å opprette og motta innskudd fra sine kunder (Norges Bank, 2016). For å kunne drive bankvirksomhet i Norge kreves en konsesjon etter lov om finansforetak og finanskonsern §§2-1 og 2-7. De norske bankene klassifiseres som enten spare- eller forretningsbanker der den primære forskjellen ligger i eierstrukturen. En sparebank har tradisjonelt vært organisert som en selveiende stiftelse og er ofte mindre banker, som igjen kan være organisert i ulike allianser som Eika Gruppen og Sparebank 1 Gruppen. En forretningsbank er stiftet som et aksjeselskap, eventuelt allmennaksjeselskap. Dette er som regel større selvstendige banker (Norges Bank, 2018a).

3.2.1 Regulering av bankene

Bankene er gjenstand for omfattende reguleringer grunnet den store samfunnsmessige betydningen de har. Formålet med reguleringen av banksektoren er å sikre at man har stabilitet og effektivitet i det finansielle systemet, samt redusere sannsynligheten for fremtidige kriser. Norges bank uttalte at "*Finansiell stabilitet innebærer at det finansielle systemet er robust overfor forstyrrelser, slik at det er i stand til å formidle finansiering, utføre betalinger og omfordele risiko på en effektiv måte*" (Norges Bank, 2018b). Ansvaret for å sikre den finansielle stabiliteten i Norge er fordelt mellom Norges bank, Finanstilsynet og Finansdepartementet. I tillegg eksisterer det en rekke internasjonale organer som gir råd til de nevnte organene, her under det internasjonale pengefondet (IMF), The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) og EU/EØS.

Formålet til Norges Bank er i henhold til sentralbankloven §1-2 å "*oppretholde en stabil pengeverdi og fremme stabilitet i det finansielle systemet og et effektivt og sikkert betalingssystem*". Det framkommer av §§1-5 og 1-6 at Norges Bank skal gi råd til departementet ved behov og informere departementet om saker av viktighet. Finansdepartementets hovedoppgave er å planlegge og iverksette den økonomiske politikken vedtatt av regjering og stortinget, samt lover og reguleringer fra EU som blir gjeldende via EØS-avtalen (Regjeringen, 2014). Finanstilsynets formål er "*å se til at alle foretakene som er under vårt tilsyn, i sin virksomhet, ivaretar forbrukernes interesser og rettigheter*" (Finanstilsynet, 2020d). Etter finansforetaksloven §16-1 skal alle kunder bli behandlet av ansatte som har nødvendig kompetanse og fagkyndighet, samt gi kunden forsvarlig rådgivning og veiledning. I tillegg skal finanstilsynet følge opp at de ulike bankene og forsikringsselskapene overholder lovene og er økonomisk solide. Finanstilsynets tilsyn med bankene skal sikre "*betryggende soliditet, risikobevissthet og styring og kontroll i foretakene*" (Finanstilsynet, 2020c). Tilsynet gjennomføres basert på en risikovurdering basert på foretakets størrelse og risikoområder. Utenlandske banker og finansforetak med norske filialer som har hovedkontor i et EØS-land være underlagt tilsyn fra dette landet (Finanstilsynet, 2020c).

Det internasjonale Basel-regelverket

Basel komitéen for banktilsyn (Basel Committee on Bank Supervision, forkortet til "BCBS") ble stiftet i 1974 av sentralbankene i G10-landene. Basel komitéen er et internasjonalt organ som arbeider med et internasjonalt regelverk for bankvirksomhet. De har ingen overnasjonal myndighet, men har et regelverk som medlemslandene har forpliktet seg til å innføre. Komiteen har gjennom tiden kommet med Basel I (1988), Basel II (2004) og Basel III (2010) (Basel Committee, 2020). Basel I var det første globale standarden for regulering av bankbransjen og ble iverksatt i mer enn 100 land. Standarden satte et krav om at bankenes kapital, det vil si egenkapital pluss tilleggs kapital som ansvarlige lån, måtte utgjøre minst 8% av den risikovektede balansen. Basel la til grunn at bankene primært ble utsatt for markeds- og kredittrisiko (Norges Bank, 2016).

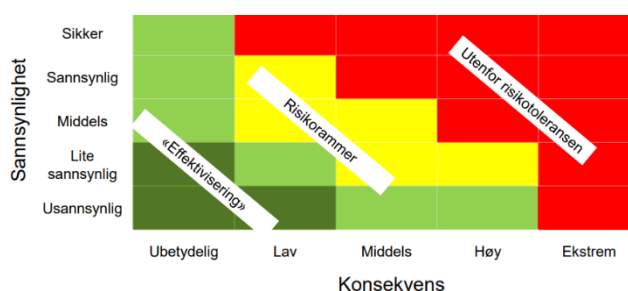
Basel II ble lansert for å bedre samsvaret mellom kapitalkravet, eiendelenes risiko og risikostyring i bankene. Den åpnet opp for at bankene selv kunne velge mellom standardiserte risikovekter for eiendeler eller å benytte risikovekter beregnet ved bruk av bankens interne modeller (Internal Ratings Based, IRB). Bankene benytter ulike modeller til å beregne risikoen ved bankens utlån. Forventede utlånstap inngår i fastsettingen av utlånsrenten og hvor mye kapital banken bør ha for å tåle tap (Norges Bank, 2016). Basel II besto av tre pilarer. Den første pilaren fastsetter minimumskrav til kapital og gjelder alle banker. Bankene måtte ha en ansvarlig kapital for å kunne håndtere kreditt-, operasjonell- og markedsrisiko. Den andre pilaren sa at foretakene skulle gjennomføre en intern kapitalvurderingsprosess samt at tilsynsmyndigheter skulle overvåke og evaluere foretakenes vurderinger. Den tredje pilaren tar for seg krav om offentliggjøring av informasjon for å styrke markedsdisiplinen og oppmuntre foretakene til god bankpraksis (Norges Bank, 2016).

Basel III baserte seg på og videreutviklet de 3 pilarene gitt gjennom Basel II. Hovedformålet var å redusere en overdreven variasjon av risikovektede eiendeler mellom bankene. Dette førte til at en rekke interessenter mistet tillitten til bankene og deres vurderinger, spesielt ettersom finanskrisen i 2008 utviklet seg. I 2019 kom det nye kapital- og likviditetsstandarder som ville påvirke fremtidige regelendringer i EU og Norge (Norges Bank, 2016). Historisk har større bankkriser påvirket utformingen av banksektorens regelverk. I kjølvannet av en krise blir

regelverket skjerpet, og minste krav til egenkapital og likviditet økt. Etter hvert som tiden går, ser man en liberalisering av regelverket. Dette er en utvikling man også ser i Norge (Norges Bank, 2018a).

3.3 Risiko

Både banker og andre finansinstitusjoner møter risiko når de skal bevilge lån eller andre kreditter til sine kunder. En bank vil begrunne sitt valg om utlån til en kunde basert på kundens risiko og finansiering. Bankene beregner risikoen til kunden som forholdet mellom sannsynligheten for konkurs, misligholdsrisiko (probability of default), og konsekvensene av en konkurs, tapsgraden (loss given default). Mislighold kan, i tillegg til å gjelde konkurs, inkludere manglende kuponginnbetalinger. Tapsgraden ser på størrelsen på tapet gitt at det skjer et mislighold. Forenklet kan en definere risiko som sannsynligheten for en hendelse multiplisert med konsekvensen av hendelsen (Plenborg et al., 2021).

Figur 5 Risikobilde (Jansrud, 2017, s. 18)

Modellen over viser hvordan kunden kan bli risikoklassifisert inn i tre forskjellige grupper. Denne risikoklassifiseringen regner ut hvor store konsekvensene blir ved et mislighold. En bank vil primært ønske seg kunder som befinner seg i det grønne området. Dette er for eksempel kunder som kan stille med sikkerhet i egne eiendeler. Sannsynligheten for mislighold er noe en bank i liten kan påvirke. Dette er en faktor som må beregnes, da blant annet ut fra selskapets inntjening, soliditeten til selskapet og ledelsens adferd (Plenborg et al., 2021).

3.3.1 Finansiell risiko

Når en bank skal vurdere en lånesøknad fra en kunde er det primært finansiell risiko de må ta hensyn til. Finansiell risiko kan igjen deles opp i markedsrisiko, kredittrisiko, motpartsrisiko, likviditetsrisiko og operasjonell risiko.

Markedsrisiko

Markedsrisiko, også kalt systematisk risiko, gjelder risikoen knyttet til hele markedet og kan dermed ikke diversifiseres bort. Dette innebærer risiko knyttet til kortsiktige svingninger (volatilitet) i markedsprisene av for eksempel aksjer og valutakurser. Markedsrisikoen reduseres normalt ved at selskapet inngår ulike derivatkontrakter for å motvirke eksponeringen (Vangstein & Solberg, 2014). Et derivat er et verdipapir hvor verdien følger verdien på noe annet, for eksempel en aksje (Meinich & Sirnes, 2019).

Kredittrisiko

Kredittrisiko er noe alle banker vil eksponeres for gjennom sine utlån. Dette er risikoen for at banken ikke vil få tilbakebetalt hele eller deler av sitt utlån da motparten ikke kan, eller vil, gjøre opp for seg etter hvert som forpliktelsene forfaller. For en bank kan et tap oppstå som følge av en svak kredittprosess eller en avgjørelse basert på et mangelfullt informasjonsgrunnlag (Vangstein & Solberg, 2014).

Kredittrisiko beregnes ved å vekte utlån mot motpartens, låntakers, antatte risiko. Det er mulig å beregne kapitalkravet for kredittrisiko etter en av to metoder: standardmetoden og interne målemetoder (internal-ratings-based approach), også kalt IRB-metoden. Den førstnevnte metoden benyttes av flest finansinstitusjoner da den enklest beregner kapitalkravet. Metoden *"... innebærer at utlån, andre eiendelsposter og poster utenom balansen risikovektes avhengig av hvilken kategori motparten tilhører. Risikovektene er faste sjablongverdier og fremgår av CRR. Risikovektene kan i noen tilfeller også fastsettes på bakgrunn av motpartens rating fra godkjente kredittvurderingsbyråer, eller justeres som følge av avgitte sikkerheter"* (Finanstilsynet, 2020b). Denne metoden krever ikke godkjenning eller samtykke fra Finanstilsynet. IRB-metoden, som har strenge krav til datagrunnlaget samt tillatelse fra Finanstilsynet, kan benyttes til å beregne differensierte kapitalkrav på enkeltkundenivå. Dette

kan gjøres med den grunnleggende eller den avanserte metode. Med den grunnleggende IRB-metoden skal institusjonene, her banken, beregne sannsynligheten for mislighold, mens tap ved mislighold og eksponering ved mislighold fastsettes av myndighetene. Ved avansert metode skal også de to sistnevnte beregnes av banken (Finanstilsynet, 2020b).

Motpartsrisiko

Et tap kan oppstå hvis motparten, avtalepartneren, går konkurs og dermed ikke kan holde sine forpliktelser. Motpartsrisiko er en komplisert form for finansiell risiko da den er en kombinasjon av markedsrisiko og kredittrisiko. Motpartsrisiko må dermed vurderes i sammenheng med andre typer risiko (Vangstein & Solberg, 2014).

Likviditetsrisiko

Risikoen for at en motpart i en økonomisk transaksjon ikke vil kunne gjøre opp for seg og holde sine forpliktelser kalles likviditetsrisiko. Likviditetsrisiko deles primært inn i to ulike deler, likviditetsrisiko ved finansiering og likviditetsrisiko i forbindelse med omsetning. Førstnevnte er risikoen for at en ikke klarer å betjene sine forpliktelser. Typisk kan dette skyldes vesentlige forskjeller i forfallstidspunkt for inn- og utbetalinger. Da vil lånets forfallsdato komme før de nødvendige innbetalingene som trengs for å dekke forpliktelsene. Grunnet størrelsen på markedet som helhet eller den spesifikke transaksjonen får en ikke nødvendigvis gjennomført transaksjonen til markedspris. Dette er likviditetsrisiko knyttet til omsetning. For en bank vil dette typisk være at de må selge pantet, som oftest en bolig, med rabatert pris for å få solgt og dermed ikke får dekket hele sitt tap (Vangstein & Solberg, 2014).

Det eksisterer en rekke ulike ratioer som kan benyttes for å måle og kontrollere et selskaps likviditetsrisiko. Det er viktig å poengtere at de ulike ratioene har ulike formål. For å se på egenkapitalen til et selskap kan egenkapitalandelen og gjeldsgraden benyttes. Her kontrolleres finansieringen til selskapet, om de har relativt mye eller lite gjeld. For bankene eksisterer det regler som krever at de har en viss beholdning av likvide eiendeler, med en minste mengde særlig likvide eiendeler til å klare seg gjennom 30 dager med betydelig uro i finansmarkedene. For å redusere risikoen knyttet til likviditetsproblemer kan banken ha mange innskytere, lang løpetid på finansieringen i markedet samt ha tilstrekkelig med likvide eiendeler i form

verdipapirer eller sentralbankreserver. Bankene er også, gjennom kapitaldekningskravet, pliktig til å ha nok tapsbærende kapital, for eksempel egenkapital, i forhold til risikoen de tar. Kapitalen må være stor nok til å kunne dekke relativt store uforutsette tap (Norges Bank, 2016).

Operasjonell risiko

Operasjonell risiko kan defineres som "risikoen for økonomisk tap som følge av utilstrekkelige eller mislykkede interne prosesser, mennesker og systemer eller fra eksterne hendelse" (Jansrud, 2017). Dette blir sett på som en tverrgående risikoklasse, altså en form for risiko som finnes igjen i de andre klassene. For en bank kan et tap som følge av operasjonell risiko forekomme gjennom hele lånets levetid og vil normalt sett være helt eller delvis bankens skyld. Et tap kan forekomme hvis en ansatt sletter sikkerheten, pantet, for tidlig eller hvis sikkerheten aldri ble tatt. Dette er typen risiko en bank best kan håndtere selv gjennom gode rutiner, prosesser og systemer. Ved implementering av ulike digitale systemer, noe vi går nærmere inn på i neste kapittel, vil banken fjerne noe av den operasjonelle risikoen de står overfor. Eventuelle feil vil her kunne bli rettet opp i, eller unngått i helhet (Vangstein & Solberg, 2014).

3.4 Kredittgivningsprosessen

Enhver søknad om kreditt, både for privatpersoner og bedriftsmarkedet, må gjennom en kredittvurderingsprosess. Selve prosessen vil variere basert på om lånet skal gis til en privatperson eller en bedrift, samt ut ifra størrelsen og omfanget til den aktuelle kundens engasjement. For alle privatkunder er løypen relativt lik, mens det eksisterer større variasjoner for bedriftsmarkedet. Her eksisterer det ofte egne løyper for små bedrifter, nyetablerte bedrifter, "ordinære" bedrifter samt spesialmodeller for enkelte sentrale bransjer og prosjekter. Resultatet av kredittvurderingsprosessen er likevel en kredittscore på kunden (Sparebanken Vest, 2018 april).

Figur 6 Kredittvurderingsprosess (Sparebanken Vest, 2018 april, s. 14)

Den innledende kontrollen skal avdekke om den aktuelle kunden, samt lånesøknaden, er innenfor bankens vedtatte strategi og policy. Deretter må kunden være vurdert til kredittverdig for å få innvilget lånet. Etter finansavtaleloven (1999) §46b er alle norske banker pliktige til å gjennomføre en kredittvurdering av kunden, samt en risikovurdering. Selv om det eksisterer et krav om en kredittvurdering, eksisterer det ingen tilsyn på vurderingens kvalitet da dette faller innenfor bankens risikovillighet. Risikoen på lånet, risikoen for mislighold, vil reflekteres i renten kunden tilbys. Det eksisterer ikke et fast rentetak på hvor høy renten kan være (Finanstilsynet, 2020a). Vurderingen om en kunde er kredittverdig avhenger av den historiske utviklingen til kunden, samt en dynamisk, uavhengig og kritisk vurdering av framtidsutsiktene. Framtidsutsiktene til en kunde vil alltid inneholde usikkerhet da de bygger på de beste tilgjengelige prognosene. For å ta høyde for dette vil alltid banken ønske å ta sikkerhet i et eller flere av kundens eiendeler. Kredittvurderingen kan best beskrives som en løpende prosess der en skal identifisere eventuelle svakhetstegn i resultatene og utsiktene til den aktuelle kunden (Carlberg, 2003). Gjennom hele prosessen skal finansforetaket, her banken, gi kundene sine god behandling og forsvarlig rådgivning av kvalifiserte ansatte. Rådgiveren skal gi kunden veiledning til valg av produkter, her lån, ut fra kundens opplysninger og øvrig informasjon om kunden banken sitter på jf. Finansforetaksloven (2015).

3.4.1 Norske banker og risiko

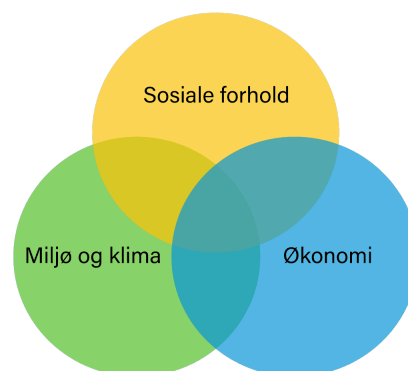
Det er ikke unormalt at bankene tar tap. Normalisert tap, eller forventet tap, er det banken gjennomsnittlig forventer å tape over tid. Normalt vil faktisk tap ligge under dette. Årsaken er at banken i enkelt år, som under og etter finanskriser, tar svært store tap. Uten nok kapital satt til side vil banken risikere å gå konkurs. Historisk har bankene tapt mer på utlån til foretak enn til privatpersoner. Bankene må ta hensyn til størrelsen på utlån til en spesifikk næring, andel av lånet som forventes tapt ved mislighold og eventuell konkurs, samt i hvilken grad tapene er korrelert med generell nedgangstid (Norges Bank, 2018b).

Årlig skal alle norske banker gjennomføre en vurdering av egen risiko, behovet for kapital (ICAAP - Internal Capital Adequacy Assessment Process) samt likviditetsbehovet (ILAAP -

Internal Liquidity Adequacy Assessment Process). Prosessen og resultatene for hvert enkelt foretak av de to sistnevnte vil bli evaluert av Finanstilsynet i en SERP-vurdering (Supervisory Review Evaluation Process). Hvis Finanstilsynet mener en bank ikke etterlever regelverket kan de fastsette individuelle krav til kapital og kreve redusert risiko, bedre styring og kontroll av eksisterende risiko (Finanstilsynet, 2017 27. april). Finanstilsynet skal drive kontroll av banker tilhørende i Norge. Banker som operer i Norge som datterselskap eller filial av en utenlandsk bank, skal reguleres og kontrolleres av finansmyndighetene i den aktuelle bankens hjemland.

3.5 Bærekraft

Bærekraft blir av Forente Nasjoner (FN) definert som *"utvikling som tilfredsstillter dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstillte sine behov"* (FN sambanet, 2019). I bærekraftig utvikling er det på tre områder, eller dimensjoner, som avgjør om noe er bærekraftig eller ikke. De tre dimensjonene er klima og miljø, økonomi og sosiale forhold.

Figur 7 Bærekraftig utviklings tre dimensjoner (FN sambanet, 2019)

De tre dimensjonene danner grunnlaget for bærekraftsmålene som ble utarbeidet i 2015. Målsetningen er å utrydde fattigdom, bekjempe ulikheter og stoppe klimaendringene innen 2030 (FN sambanet, 2021). Det ble utarbeidet en plan med 17 mål og 169 delmål som land over hele verden ble enige om som en guide for land, næringsliv og sivilsamfunn. Første gang bærekraft ble satt på dagsordenen av FN var i 1972 hvor det ble opprettet et eget miljøprogram.

Første gang bærekraftig utvikling ble presentert var i rapporten "Vår felles framtid" som ble utgitt av Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, også kalt Brundtlandkommisjonen. Dette dannet grunnlaget for videre utvikling av temaet og planer som Agenda 21 og FNs tusenårsmål.

Med innføringen av FNs bærekraftsmål er det blitt satt mer fokus på bærekraft i finansnæring. Fra rundt år 2000 har bedrifters samfunnsansvar kommet mer i fokus. Samfunnsansvar, som er oversettelsen av Corporate Social Responsibility (CSR), handler om *"hva foretaket gjør for å integrere hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, likestilling og ikke-diskriminering, sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon i sine forretningsstrategier, i sin daglige drift og i forholdet til sine interessenter"* (regnskapsloven §3-3c). Fra 2013 ble store norske foretak pliktig gjennom regnskapsloven §3-3c om å opplyse om disse forholdene i sin årsrapport. Det en ser er at også mindre bedrifter, hvor det ikke er lovpålagt, informerer om hva de gjør i sitt arbeid med bærekraft og samfunnsansvar. Forskjellen mellom CSR og ESG er at sistnevnte vektlegger miljøaspektet i større grad (Fastbø & Hyllseth, 2020).

Per i dag eksisterer det ikke en felles rapporteringsstandard for bærekraft i Norge. Dette faller under rskl §3-3c om samfunnsansvar. Det vil si at selskapene som velger å rapportere om samfunnsansvar kan velge den standarden de ønsker. Det mest brukte rammeverket vedrørende bærekraftig rapportering er Global Reporting Initiative (GRI) (Finanstilsynet, 2020e). GRI standarden er bygget opp med to hovedkomponenter, der den ene er universell og den andre temaspesifikk med underkategoriene økonomi, miljø og sosiale forhold. GRI inneholder krav, anbefalinger og veiledninger til de som benytter disse standardene (Ellefsen, 2019).

Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) er en gruppe satt ned av Financial Stability Board i 2015 for å utlede hvordan selskaper kan rapportere på en bedre og mer systematisk måte om klimarisiko (Finans Norge, 2018). I 2017 utga de "Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures", som er en anbefaling til hvordan rapportering kan gjøres. Carbon Disclosure Project har som TCFD som oppgave om å utgi informasjon som gjør det enklere for investorer, firmaer, byer og stater å forstå hvordan de kan handle for å bli mer bærekraftig (CDP, 2021). I likhet med CDP, gjør "the Sustainability

Accounting Standards Board" (SASB) lignende jobb med å identifisere temaer knyttet til ESG forhold og standarder (SASB, 2021).

I 2019 signerte banker fra hele verden under på FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift (UNEPFI, 2019). Her var banker som DNB, Eika gruppen, Sparebanken Sør, Handelsbanken og flere medlemmer av Sparebank 1 gruppen representert sammen med 206 andre banker. Formålet med prinsippene er å hjelpe bankene med sitt bærekraftsarbeid opp mot FNs bærekraftsmål og Parisavtalen (UNEPFI, 2021). I BDO sin bærekraftsundersøkelse for 2021 kommer det fram at 93% av banker i Norge har definerte mål for å redusere sine miljø- og klimapåvirkninger. BDO påpeker at bankene kan påvirke egne utslipp ved å kutte utslippene fra sin daglige drift, men at de har enda større påvirkning gjennom sin utlånsvirksomhet. Dette er også forankret i EU sin strategi for klimatilpasning. Ved å tilby grønne lån med bedre betingelser til kunder som oppfyller spesifikke krav, kan kapitalstrømmene styres mot mer miljøvennlige prosjekter (BDO, 2021).

Som en del av Norges forpliktelser til Parisavtalen, har regjeringen adaptert EU sin handlingsplan for bærekraftig finansiering som kom i 2018 fra EU-kommisjonen (Regjeringen, 2019). Planens tre målsetninger er:

- Omdirigere kapitalflyten til bærekraftige investeringer for å oppnå en bærekraftig og inkluderende vekst.
- Håndtere finansiell risiko som kommer fra klimaendringer, miljøproblemer og sosiale utfordringer.
- Fremme transparens og langsiktighet i finansielle markeder og i økonomien som helhet

Handlingsplanen innebærer blant annet at en skal innlemme bærekraft i kredittvurderinger og markedsanalyser. Som følge av dette har finanstilsynet også begynt å integrere klimarisiko i sine tilsynsoppgaver og rapporteringer. Som følge av dette ga Finans Norge i 2018 ut et "veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen", hvor de beskrev utfordringer og ga anbefalinger til hvordan ulike finansforetak kan innlemme bærekraft i sin daglige drift. Disse anbefalingene innebar blant annet å prøve å gi ut grønne produkter til kundene, og inkludere klima som en del av kredittprosessen (Finans Norge, 2018).

3.6 Covenants

Enhver bank ønsker i størst mulig grad å sikre seg at lånet, eller kreditten, blir tilbakebetalt etter avtalen. Covenants er et eller flere krav, eller betingelser, som långiver krever at låntaker opprettholder så lenge lånet vedvarer. Det eksisterer både finansielle og ikke-finansielle covenants. Et finansielt krav kan være et minstekrav til egenkapital, mens krav som gjelder for eksempel ved endringer av styresammensetningen er ikke-finansielle. Disse kravene benyttes da kreditors interesser og eiers/investors interesser kan stå i konflikt med hverandre (Plenborg et al., 2021).

Covenants erstatter ikke, men fungerer som et supplement til å ta sikkerhet i kundens eiendeler. Covenants kan benyttes både ved sikrede og usikrede låneengasjement. Carlberg (2003) argumenterer for at man forenklet kan si at covenants har fire hovedformål sett fra långivers side. Det er å "styre debtors adferd", "styre eierens adferd", "få til forhandlinger" og "varslingssignal". Man ønsker at selskapet og selskapets eiere arbeider for at selskapets tilbakebetalingsevne opprettholdes og ikke utsettes for risiko ved store utbytter eller investeringer. Hvis et selskap ikke kan betjene sin gjeld må kreditor, her banken, kunne stille krav til nye forhandlinger. Kravene skal også fungere som et varslingssystem for banken om uheldig utvikling av engasjementet.

Covenants benyttes primært ved større engasjementer da det er både tid- og ressurskrevende for banken å følge dem opp. Carlberg (2003) deler de vanligste betingelsene inn i følgende klasser: administrative betingelser, finansielle minimumskrav, begrensninger i råderetten, mislighold av andre forpliktelser og antatt fremtidig mislighold. Hvilke krav som blir gjeldende er avhengig av flere faktorer, blant annet selskapets størrelse, historikk, bransje og markedssituasjonen. Det avgjørende er likevel at alle involverte parter er kjent med kravene som stilles og forstår både innholdet og formålet med de valgte kravene.

Nøkkeltall som covenants

Kinserdal (2018) argumenterer for at banker og regnskapsanalytikere, spesielt i Norden, tradisjonelt har benyttet nøkkeltall som likviditetsgrad, egenkapitalandel, rentabilitet samt resultatgrad, men at disse egner seg dårlig til å predikere fremtidsutviklingen til et selskap.

Kinserdal (2018) argumenterer videre for at endringer i hvordan regnskapene bygges opp og hva de baserer seg på har gjort at dagens nøkkeltall ikke lenger gir gode nok predikasjoner for fremtiden. En av grunnene kan være at regnskapene tidligere baserte seg i større grad på historisk kost som målemetode og var mer resultatorient, mens dagens IFRS har søkelys på virkelig verdi med en balanseorientering. Dette vil også være gjeldende for selskaper som benytter NGAAP, blant annet for det er adgang til å benytte profesjonelt skjønn (GRS) og ikke virkelig verdi på eiendeler som eiendom.

Vilkårene for en konkurs er, jf. konkursloven §61, at selskapet er illikvid og insuffisient. Det vil si at selskapet ikke kan oppfylle sine forpliktelser etter hvert som de forfaller og gjelden overstiger verdien på eiendelene. Likviditetsgrad, omløpsmidler sett i forhold til kortsiktig gjeld, er den nest mest brukte nøkkeltallet. Mens et forholdstall under 1 indikerer et usunt foretak som raskt kan havne i likviditetsproblemer, vil et forhold over 2 er tradisjonelt sett på som et godt foretak. Dette vil riktignok variere mellom ulike bransjer. Problemet er at selskaper med høy likviditetsgrad kan virke sunne hvis omløpsmidler som varelager og kundefordringer er høyere enn kortsiktig gjeld. Benyttes omløpsmidlene, for eksempel varelageret, til å betale ned gjelden må selskapet gå til anskaffelse av nytt varelager for å fortsette driften. Resonnementet vil også være aktuelt for gjelden. Ved fortsatt drift vil kortsiktig gjeld, som leverandørgjeld, "refinansiere" seg selv ved at det kjøpes inn nye (rå-)varer. God drift kjennetegnes ved lavest mulig kundefordringer, varelager, likvider og andre omløpsmidler uten at det påvirker driften. Motsatt ønsker man høyest mulig leverandørgjeld og andre rentefrie lån uten at det påvirker driften negativt. Selv om dette er sunn økonomistyring, vil dette føre til en lavere likviditetsgrad og dermed høyere konkursrisiko (Kinserdal, 2018).

Kinserdal (2018) argumenterer for at et bedre nøkkeltall vil være å benytte finansielle eiendeler i forhold til kortsiktig finansiell gjeld. Dette nøkkeltallet vil vise om foretaket kan betjene kortsiktig gjeld, som ikke refinansierer seg selv, med finansielle eiendeler som rentebærende anleggsmidler. Likviditetsproblemer oppstår når betydelig kortsiktig gjeld som ikke er selvrefinansierende, eksempelvis store utbetalinger som kan stamme fra søksmål eller garanti utbetalinger. Slike utbetalinger beskrives ofte som kortsiktig finansiell gjeld, men da IFRS ikke spesifiserer dette benyttes ofte rentebærende kortsiktig gjeld som substitutt. For å løse

likviditetsproblemene må selskapet kunne frigjøre midler fra "ikke driftsrelaterte" eiendeler for å betjene gjelden (Kinserdal, 2018).

Over tid bør et selskap kunne betjene renter og avdrag fra løpende (drifts-)resultater. Det å benytte finansielle eiendeler er kun en kortsiktig løsning. Lønnsomhetsnøkkeltall er indikasjoner på selskapets evne til å betjene finansiell gjeld langsiktig. Et av problemene med å benytte nøkkeltall som netto resultat eller EBIT (Earnings Before Interest and Taxes) er at de inneholder mange resultatelementer som ikke er en del av ordinær drift eller kan forventes fremover. Som nevnt i kapittel 2.2 IFRS definerer IFRS eiendeler og gjeld, mens inntekt og kostnad blir definert som endringer i balansen. Dette gjør at resultatet blir påvirket av endringer i balansen, uten at det gir predikasjoner på fremtidige resultater. Bruk av for eksempel virkelig verdi har ført til mer volatilitet i resultatene. Kinserdal (2018) argumenterer videre for at gjennomsnittlig EBITDA (Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization) over flere år vil gi et bedre bilde på selskapets evne til å betjene gjeld over tid. Her ser man bort fra ikke-driftsrelaterte poster som renter samt engangsposter som ned- og avskrivninger (Kinserdal, 2018). Finansielle eiendeler i forhold til sum gjeld vil vise bufferevne mot tap og fungere som en bedre konkurspredikator enn egenkapital.

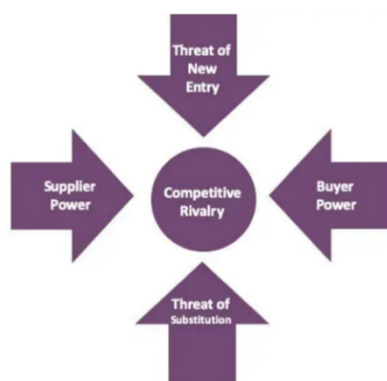
Konsekvenser ved brudd

Brudd på et krav omtales ofte som et teknisk brudd på lånebetingelsene. Dette vil som regel resultere i en renteendring, krav om innskudd av ny egenkapital, krav om å stille flere eiendeler som sikkerhet eller en gjennomgang av selskapets drift for å oppnå bedre lønnsomhet. I verste fall kan banken kreve at hele lånet skal innfris. Disse kravene kan långiveren frafalle midlertidig eller permanent etter eget ønske. Ved brudd vil långiveren, som oftest en bank eller en annen finansinstitusjon, få myndighet til å reforhandle lånebetingelsene med selskapet (Plenborg et al., 2021).

3.7 Femkraftsmodellen

En industri kan defineres som en gruppe selskap som produserer produkter eller tjenester som er tilnærmet like. En industri består av flere markeder, hvor et marked er den samlede

etterspørselen for de samme produktene og tjenestene. Attraktiviteten til en industri måles i hvor lett det er å generere et overskudd. Muligheten til å generere et overskudd avhenger ofte av konkurransesituasjonens omfang samt styrkeforholdet mot kunder og leverandører. Porters femkraftsmodell bidrar med å analysere en industri og indentifisere attraktiviteten til industrien basert på fem faktorer. De fem faktorene er konkurransesituasjonen i industrien, trusler fra fremtidige konkurrenter, trusler fra nære substitutter samt kundenes og leverandørens forhandlingsstyrke (Johnson, 2017). Modellen kan illustreres på følgende måte:

Figur 8 Porter's Five Forces (Porter, 1979)

Et marked blir mindre attraktivt jo sterkere de fem kreftene er da det vil resultere i redusert fortjeneste. Porter argumenter for at et selskap vil jobbe mot å finne en posisjon i industrien hvor de best kan beskytte seg mot, eller påvirke, de fem kreftene (Michael Porter, 1979). For bankbransjen i Norge består dagens konkurrenter av allerede etablerte banker. Potensielle nye aktører vil være nye heldigitale banker, men også andre kredittilbydere. Etablerte banker med konsesjon til å drive bank i Europa kan også vurdere trengte inn i markedet. Substitutter vil kunne være andre former for finansiering, som folkefinansiering (crowdfunding), engleinvestorer (Angel investors) og meglerhus. Kundegruppen vil være relativt stabil, men med den digitale utviklingen har kundene blitt mer mobile og kan lettere bytte bankforbindelse. Her vil ulike grupperinger, som fagforeninger, ha forhandlingsmakt ovenfor bankene. Leverandører kan kategoriseres i to grupper, leverandører av humankapital og leverandører av tekniske løsninger. Humankapital vil være de ansatte mens tekniske løsninger vil være aktører som bankene må forholde seg til, som Bankid Norge og Nets.

3.8 Avslutning

Kapitlet har tatt for seg drivere bank regnskapsmanipulasjon av inntekter og kostnader, samt røde flagg som kan indikere dette. Videre går kapitlet inn på den norske banksektoren og ser på nasjonal og internasjonal regulering. Ulike typer finansiell risiko i kredittgivningen blir også presentert. Avslutningsvis presenteres ulike former for bærekraftsrapportering, bruk av covenants og Porters femkraftsmodell.

Kapittel 4 – Digitalisering

Kapittelet vil presentere utviklingen man har sett i bankbransjen med hensyn på automatisering og digitalisering. Løsninger som allerede er tatt i bruk, herunder finansiell teknologi og kunstig intelligens, vil bli gjort rede for. Deretter vil digitalisering av regnskapet bli diskutert. Formålet er å gi et overblikk over løsninger som eksisterer, hvordan disse blir benyttet og eventuelle konsekvenser bruken av disse kan medføre.

To begreper som i dagligtale ofte forveksles er digitalisering og automatisering. Digitalisering kan defineres som "*det å legge til rette for generering av digital informasjon samt håndtering og utnyttelse av informasjonen ved hjelp av informasjonsteknologi*" (Dvergsdal, 2019). Digital informasjon beskrives som informasjon som kan lagres, behandles og overføres som tallverdier. En klar fordel er her evnen til å behandle betydelig større datasett uavhengig av tid og sted. Automatisering på sin side kan defineres som "*teknikken å få systemer til å fungere uten eller med liten grad av menneskelig medvirkning*" (Andersen, 2018). Automatisering er noe som kan benyttes på områder hvor man ønsker å erstatte menneskelig medvirkning med selvdrivende systemer.

4.1 Den digitale utviklingen

Den digitale utviklingen i samfunnet har skjedd raskt de siste tiårene fra de første stormaskinene kom på 60- og internett på 90-tallet. Moors lov, som går ut på at maskinene blir dobbelt så kraftige hvert andre år, har frem til nå vært gjeldende (Intel, u.å.). Loven er fortsatt aktuell, men konseptet digitalisering har videreutviklet seg. Fra å utvikle ny teknologi etter Moores lov har man bevet seg til å i større grad benytte tilgjengelig teknologi (Skjelvan, 2015).

Når det skal gjennomføres en digitaliseringsprosess, er det viktig å først kunne observere selskapets situasjon. Det bør utarbeides en analyse av hele selskapet som ser på viljen til endring, ansattes og ledelsens kompetanse, egne ferdigheter og hvilke holdninger som eksisterer om digitalisering. Resultatet av en digitalisering vil kunne påvirke både interne og eksterne rutiner. En vellykket digitalisering er avhengig av gode holdninger, en vilje for endring og god

implementering av systemer tilpasset den nye situasjonen. Resultatet av en digitaliseringsprosess vil ofte være, etter betydelig investeringer, en mer effektiv arbeidsmetode (Stief et al., 2016). Kontinuerlig utvikling og forbedring av digitale løsninger vil normalt resultere i et konkurransefortrinn. Kontinuerlig utvikling sammen med effektivisering av ulike prosesser vil kunne frigi ressurser banken kan benytte på andre områder (Skjelvan, 2015).

Det største hinderet for digitalisering er i henhold til Skjelvan (2015) manglende standardisering. Dette skaper utfordringer ved samhandling av systemer og informasjonsutveksling. Dette er utfordringer som kan oppleves både internt i organisasjonen, interoperabilitet mellom interne systemer, og eksternt mot kunder, leverandører og det offentlige. Flere av problemene som eksisterer knyttet til digitalisering er noe den enkelte bedrift kan håndtere, men det vil medføre større investeringer. Mangel på kompetanse om digitalisering hos de ansatte, i alle ledd, er et hinder selskapet selv kan adressere ved å gjennomføre målrettede ansettelse. Økt digitalisering krever nye roller og kunnskaper til bedriftene.

Banken som klarer å gjennomføre en vellykket digitalisering av sine systemer og prosesser vil kunne få et stort konkurransefortrinn. Dette fordi de vil kunne avsette mer tid til kunden, relasjonsbygging, og la enkelte prosesser gjennomføres i bakgrunnen. En studie gjennomført av McKinsey i 2013 viste at mellom 20-40% av prosessene i europeiske banker var digitalisert. Studien viser samtidig at 90% av bankene benyttet mindre enn 0,5% av sine utgifter på digitalisering (McKinsey, 2013). En global undersøkelse gjennomført av PwC (2016) om utviklingen i banknæringen viser at man de senere årene har vært, og fremdeles er i, en endringsprosess hvor det stadig presenteres nye løsninger. Dette er en utvikling en ser internasjonalt, men en prosess de skandinaviske bankene leder an (Flygind, 2016).

4.1.1 Finansiell teknologi og fremtidens løsninger

Fintech

Fintech, eller finansteknologi, er et samlebegrep for nye og innovative teknologier som skal forbedre og forenkle eller erstatte dagens produkter og tjenestetilbud i banknæringen. Fintech kan påvirke alt fra kundenære tjenester som betaling og finansiering, til teknologi som forenkler interne prosesser i banken. Et eksempel på sistnevnte er robotisering av manuelle kunde- og hvitvaskingsvurderinger (Fjørtoft, u.å.). Brukerne av fintech kan deles inn i 4 hovedgrupper (Kagan, 2020):

- 1) B2B for bankene
- 2) Deres bedriftskunder
- 3) B2C for små bedrifter
- 4) Privatpersoner.

Dagens trender peker fremover på en mer mobil bankhverdag med tilgang på mer nøyaktig og desentralisert informasjon og data. Et aktuelt eksempel på innovasjon innenfor fintech er wearables, her under smartklokker, og telefoner med betalingsløsninger. Det hevdes at det norske markedet ligger helt i toppen når det kommer til å benytte fintech. Stadig nye forventninger og krav fra forbrukerne fører til stadig utvikling av ny spennende teknologi (Fjørtoft, u.å.).

The revised Payment and services directive 2 (PSD2)

PSD1, det opprinnelige betalingsdirektivet, er forgjengeren til PSD2 og ble iverksatt i Norge i 2009. Formålet var å få på plass et felles rammeverk for betalingstjenester samt å forenkle overføringer på tvers av landegrensener i EU og EØS. I tillegg åpnet PSD1 for at andre foretak enn banker kunne registrere seg som betalingsforetak og dermed tilby sine kunder betalingsløsninger (DNB, u.å.). PSD2, som ble gjeldende i Norge fra 1.april 2019, erstattet PSD1 og innførte to nye roller i betalingsverdikjeden. Den første var betalingsfullmektig, "Payment Initiation Service Provider" (PISP). Her kan en virksomhet godkjent av Finanstilsynet som betalingsfullmektig og har kundens samtykke, initiere en betaling fra en konto etter avtale med kunden uten egen avtale mellom betalingsfullmektigen og kontoførende bank. Den andre rollen som ble opprettet ved PSD2 var opplysningsfullmektig, "Account

Information Service Provider" (AISP). Ved godkjenning fra Finanstilsynet og den aktuelle kunden kunne virksomheten samle inn informasjon om betalingskontoer i flere banker uten egen avtale med de aktuelle bankene (Digranes, u.å.). PSD2 hadde som formål å gi valgfrihet og sikre tekniske betalingsløsninger samt legger til rette for økt konkurranse vedrørende betalingssystemer, fremme innovasjon for finansiell teknologi, øke sikkerheten til kunder ved nettbetaling, samt bedre samhandling og harmonisering av det europeiske regelverket (Finans Norge, 2019).

For bankene representerte PSD2 både utfordringer og muligheter. Nye og eksisterende selskap vil kunne utvikle nye løsninger som kunden vil sette mer pris på enn bankenes eksisterende løsninger. En annen utfordring påpekt av PwC er cybersikkerheten når bankene pålegges å åpne for å gi enklere tilgang. Her må de europeiske bankene sammen med europeiske finansmyndigheter sørge for at kundens sikkerhet er ivaretatt (Fjørtoft et al., 2019). På den andre siden kunne bankene inngå samarbeid med selskap for å tilby produktet til sine kunder. Et eksempel på dette er Nordea som tilbyr sine kunder både Apple- og Google Pay gjennom sin mobilbank (Nordea, u.å.). Dette viser hvordan bankene ikke lenger kun konkurrerer mot hverandre, men også mot alternative betalingsløsninger.

World Retail Banking Report fra 2020 viste hvordan 57% av respondentene foretrakk banktjenester på nett, sammenlignet med 49% før Covid-19 pandemien. Undersøkelsen viser at spesielt de født etter 1980 er frustrert over begrensninger i produkter og tjeneste i egen bank. Her viser tallene at 48% vurderer å bytte til en bank som kan tilby nye produkter og tjenester.

4.2 Digitalisering av regnskapet

Med et stadig større søkelys på automatisering og digitalisering i samfunnet er det naturlig at dette også smitter over på regnskapet. Med automatisering og digitalisering vil regnskapsførere kunne benytte mindre tid på enkle oppgaver som kan standardiseres, her under føring av billag og lønnskjøring, og mer tid på analyse og vurderingen av regnskapet som helhet. Ifølge Lønneid (2019) er det gode tider i regnskapsbransjen med økende forespørsel etter regnskapstjenester. En del av grunnen er bransjens økte søkelys på ulike trender innenfor

teknologiske nyvinninger og digitalisering hos de ulike bedriftene. Flere vil argumentere for at de finner sted et paradigmeskifte i regnskapsbransjen. Ragnvald Sannes ved senter for digitalisering ved Handelshøyskolen BI sa at "*den teknologiske utviklingen skaper stadig nye muligheter for å digitalisere og automatisere, og alt som kan digitaliseres vil bli det*" (Lønneid, 2019).

Norske myndigheter er en viktig pådriver for utviklingen av regnskapsbransjen gjennom Standard Audit File-Tax (SAF-T). Dette er et standardformat for utveksling av regnskapsinformasjon. Standarden ble utviklet etter anbefaling fra OECD som et samarbeid mellom bransjeorganisasjoner, systemleverandører og Skatteetaten. Standarden ble gjeldende fra 01.01.2020, før dette tidspunktet var det frivilling å benytte formatet. Unntak fra krav om å benytte standarden gjelder for mindre virksomheter, mindre enn 5 millioner NOK i omsetning. Ved en eventuell kontroll, og når Skatteetaten ber om det, er de bokføringspliktige nødt til å sende aktuelle filer på SAF-T formatet (Skatteetaten, u.å.).

Big data

Big Data kan benyttes som begrep for enorme datasett som er for store eller komplekse til at tradisjonelle teknologier og metoder kan behandle dem. Det produseres hvert år enorme mengder data. Det estimeres at mengden tilgjengelig data dobles hver 18 måned, hvor ulike organisasjoner klarer å analysere mellom 35-50% årlig. Tidligere har mye data vært ustrukturert noe som har gjort det vanskelig eller umulig å innhente og tolke den (Bhimani & Willcocks, 2014). Med big data og nye metoder for å analysere datasettene blir det mulig å analysere og hente ut sammenhenger en tidligere ikke kunne se. Med tilgang til enorme datasett kan ledelsen i et selskap ved hjelp av mer og bedre kunnskap om sine kunder ta flere og enklere lønnsomme avgjørelser. Selskapet kan benytte data generert om kundene fra interne kilder, som for eksempel kjøpshistorikk, eller eksternt, mer generalisert data om kjøpsvaner, til å skreddersy spesifikke tilbud til den aktuelle kunden.

Kunstig intelligens (KI)

Det foreligger flere forskjellige definisjoner på hva kunstig intelligens (KI) er. Regjeringen definerer kunstig intelligente systemer i "Nasjonal strategi for kunstig intelligens" som

"Kunstig intelligente systemer utfører handlinger, fysisk eller digitalt, basert på tolkning og behandling av strukturerte eller ustrukturerte data, i den hensikt å oppnå et gitt mål" (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 9). Den kunstige intelligensen vi ser i dag beskrives ofte som svak. Den er designet for å utføre spesifikke forhåndsbestemte oppgaver. I selskaper som Microsoft benyttes KI ved forløpende oversettelse og bilde gjenkjenning. I Amazon benyttes KI ved autonome systemer ved pakkelevering og lagerkontroll. Selv om denne formen for KI, svak KI, overgår mennesker på spesifikke arbeidsoppgaver, ville en generell KI overgå mennesket i nesten alle kognitive oppgaver (Lu et al., 2018).

KI beskrives best som et lærende system som benytter tilgjengelig data til å kontinuerlig forbedre seg over tid, og kunne presentere bedre predikasjoner. Jo større datamengde som er tilgjengelig, jo bedre vil en KI kunne gi en predikasjon om fremtiden eller en analyse om fortiden. Her framkommer den tydelige fordelene når KI samhandler med big data. Med utviklingen av nye teknologier som ulike skytjenester for lagring av enorme datasett, øker verdien av KI som verktøy. Problemet for KI oppstår her hvis det er mangelfull data tilegnelig, da vil normalt et menneske kunne gjøre en bedre jobb. Et annet problem oppstår hvis informasjonen er diskriminerende. Da vil resultatet av en nøytral predikasjon fortsatt bli diskriminerende og følgelig ikke presentere et korrekt bilde. Den tredje utfordringen man har i dag rundt KI er personvern. Ved et eventuelt dataangrep vil man kunne risikere at både bedriftshemmeligheter, men også personlige opplysninger om ansatte og kunder, kommer på avveie (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020).

Blockchain teknologi

Blockchain, eller blokkkjeder, kan defineres som *"a sequential database of information that is secured by methods of cryptographic proof, and it offers an alternative to classical financial ledgers"* (Yermack & Notes, 2017, s. 7). Navnet kommer av at kjeden bygger på tidligere transaksjoner arrangert i sammenhengende blokker. Første blokk, blokk 0 eller "foreldre-blokk", vil inneholde informasjonen som skal overføres. Nye blokker vel deretter legges til regelmessig.

Man kan argumentere for at blockchain består av tre elementer. Den første er overføring av verdier uten mellommenn hvor verdi kan være dokumenter, penger eller reguleringer – alt som en aktør kan være villig å overføre til en annen. Det andre elementet er at teknologien er resistent mot endringer av tidligere hendelser. Med andre ord, man kan ikke endre på historikken, det er kun mulig å gjøre endringer for fremtiden. Dette medfører at teknologien fører med seg større tillit til transaksjoner enn tradisjonelle sentrale databaser. Det tredje elementet ligger i smartkontakten, et program som beskriver avtalen (Johnsen et al., 2021).

Teknologien har et potensial til å revolusjonere bankbransjen med hvordan blant annet pengetransaksjoner, lån, forsikringsbevis og personlig identifisering blir distribuert og anvendt. Enkelte argumenterer for at blockchain vil bety slutten for de tradisjonelle bankene. I dag kan en se hvordan flere børser ser på muligheten for å benytte blockchain teknologi ved registrering og gjennomføring av ordre. I tillegg til tilliten teknologien har, sammenlignet med dagens løsninger, er dette både en raskere og billigere løsning (Yermack & Notes, 2017).

Det er normalt fem faktorer som delvis hindrer bruken av blockchain i dagens samfunn. For det første mangler det en infrastruktur, og teknologien kan dermed oppleves delvis verdiløs før dette er på plass. De siste årene har man sett et stadig større fokus på dette området, noe som kan åpne nye muligheter i fremtiden. Punkt nummer to er at blockchain, som internett, er et nettverk. Teknologien er avhengig av at flere kan koble seg på og ta hensyn til nettverkeffekten. Et tredje punkt som hindrer blockchain er regulatoriske krav. Det stilles strenge krav til personvern, og under GDPR og retten til å få informasjon om seg selv slettet. Dette vil by på problemer slik regelverket og blockchain fungerer i dag. Den fjerde faktoren er mulige forsinkelser. Normalt verifiseres 7 betalinger i sekundet med Bitcoin, men med stadig økende volum er det forventet at antallet vil reduseres med tiden. Dette indikerer at teknologien egnert seg dårlig til bruk i butikk eller nettbetaling. Den siste faktoren som kan hindre blockchain er de tradisjonelle bankene og finansinstitusjoner da de er tjent med dagens modell (PWC, u.å.).

Det eksisterer en rekke drivere bak digitaliseringen av bedriftsmarkedet i norske banker. Kundene forventer stadig raskere og mer effektive løsninger som skal reflektere den generelle teknologiske utviklingen i samfunnet. Her kan banken som har de beste og mest effektive

løsningene skape et midlertidig konkurransefortrinn. Med nye tjenester som Apple og Google pay, Paypal og lignende får bankene nye konkurrenter som de tidligere ikke måtte ha hensyn til.

4.3 Avslutning

Kapitlet har tatt for seg den digitale utviklingen i bankbransjen samt nye muligheter åpnet gjennom PSD2. Avslutningsvis ble det diskutert hvordan ny teknologi, som blockchain og kunstig intelligens, potensielt vil kunne påvirke utviklingen av et digitalt regnskap.

Kapittel 5 – Metode

I dette kapittelet vil vi presentere de metodiske tilnærmingene som er gjort i denne studien. En metode er en planmessig framgangsmåte som skal hjelpe til å systematisk organisere, samle inn og tolke/analysere dataen for å besvare en problemstilling (Gripsrud et al., 2016). Hvilken metode en skal benytte, avhenger av problemstilling, forskningsspørsmål og studiens formål. Metoden er sentral i en undersøkelse ettersom den skal være, som beskrevet av Halvorsen (2003, s. 20): *"...den håndverksmessige siden av vitenskapelig virksomhet, eller mer presist læren om de verktøy en kan benytte for å smale inn informasjon"*. Metoden er sagt på en annen måte, hvordan en tilegner seg data og hvordan en tolker og analyserer dataen (Johannessen et al., 2011). Som Jacobsen (2015) forklarer så er det viktig at metoden avklares på et tidlig tidspunkt i undersøkelsen.

5.1 Forskningsdesign

De valgene som gjøres i en forskningsprosess, som hvem som skal undersøkes og hvordan dette skal gjennomføres, kalles forskningsdesign (Johannessen et al., 2011). Valg av forskningsdesign vil som Jacobsen (2015) påpeker ha store konsekvenser for undersøkelsens gyldighet. Forskningsdesign er ment som en plan for datainnsamling, måling og analysen av data for å kunne besvare problemstillingen (Bougie & Sekaran, 2020). I litteraturen er det vanlig å skille mellom tre forskjellige forskningsdesign: deskriptivt-, kausalt-, og eksplorativt design. Valg av design avhenger av hva vi ønsker å undersøke og formålet med undersøkelsen. Et deskriptivt design har som formål å beskrive sammenhengen mellom to eller flere variabler. Et kausalt design har som formål å undersøke en årsak-virkning-sammenheng mellom to eller flere variabler. Et eksplorativt design har som formål å utforske et område nærmere. For eksplorative design brukes det gjerne intervjuer, observasjoner eller casestudier som datagrunnlag. Et eksplorativt design brukes gjerne når en har lite forkunnskaper, eller når det eksisterer lite forskning på området som gjør at en trenger et fleksibelt design (Bougie & Sekaran, 2020).

For å besvare problemstillingen i denne oppgaven er det mest nærliggende å benytte et eksplorativt design. Dette er fordi utviklingen innenfor digitalisering er i stadig endring, som

medfører at det er begrenset med forskning og data om hvordan bankene håndterer dette. Det er også usikkerhet i hvordan de ulike bankene vektlegger den informasjonen som inngår i et lånetilsagn, og deres holdning til en mer digitalisert prosess. Det er også usikkerhet om det er forskjell mellom små, mellomstore og store banker på disse områdene. Ettersom det er usikkerhet i hva som vil framkomme av studien, trengs det et design som er fleksibelt og tilpasningsdyktig, som et eksplorativt design er (Bougie & Sekaran, 2020).

5.2 Kvalitativ og kvantitativ metode

Ved datainnsamling skilles det mellom kvalitativ- og kvantitativ metode. Kvalitativ metode *"...har den egenskapen at en går i dybden for å forstå, mens man i kvantitative metoder søker å forklare"* (Gripsrud et al., 2016, s. 103). Hver av metodene frembringer forskjellig type data til bruk i en studie. Kvantitativ data uttrykkes gjennom tall eller mengder, mens kvalitative data innebefatter alt annet. Jacobsen (2015, s. 138) sier *«Kvalitative og kvantitative data er like gode, men egner seg til å belyse ulike spørsmål og problemstillinger»*. Med dette så menes det at det er ikke noe tvetydig svar på hvilken metode som er best, men at det er flere faktorer som avgjør hvilken metode en velger. Det er studiens formål samt tid og ressurser tilgjengelig som vil være de avgjørende faktorene for hvilken metode en bør velge for den enkelte undersøkelse. Kvalitativ- og kvantitativ metode er ytterpunkter, det eksisterer også kombinasjoner av metodene. I en undersøkelse vil dette gjennomføres ved å benytte spørsmål med låste svaralternativ sammen med åpne spørsmål. Datainnsamlingen gjennomført i denne studien har foregått i et begrenset tidsrom. Som et resultat av dette er studien gjennomført som en tverrsnittstudie, det undersøkes sammenhenger kun på et bestemt tidspunkt (Johannessen et al., 2011). Vårt formål er å undersøke bankers vurderinger i dag, og hvordan de ser på framtiden, og ikke hvordan bankene har endret seg over tid.

Det eksisterer fordeler og ulemper ved begge metoder. Fordeler knyttet til kvalitativ data er at denne vil bære preg av åpenhet, nærhet til den en undersøker, nyanserik og det er fleksibelt. Ulempene er at det er ressurskrevende å samle inn, ikke kan generalisere for hele populasjonen og at dataen er kompleks (Jacobsen, 2015). Nærheten kan også bli for tett og man kan dermed miste åpenheten. Undersøkelseeffekten kan bli svekket ettersom en kan

ende opp med å måle noe en selv har skapt og at det kan bli for fleksibelt (Jacobsen, 2015). Kvantitativ tilnærming burde velges når en er interessert i å undersøke et fenomen eller hva som ligger i et begrep (Jacobsen, 2015). For kvantitativ data er fordelene i at de kan skape en oversikt, ettersom dataen er standardiserte, og dermed kan beskrive noe relativt presist. En har mulighet til å kunne generalisere, hvis en har nok respondenter, og en har en avstand til de en undersøker. Ulemper med å bruke en slik tilnærming er at den kan bli noe virkelighetsfjern og overfladisk ettersom man ikke nødvendigvis kan gå i dybden. Avstand til de en ønsker å undersøke, rigiditet i opplegget og undersøkelseeffekten kan være andre ulemper med kvantitativ metode (Jacobsen, 2015). For å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene i studien har vi benyttet en kombinasjon av kvalitative og kvantitative data.

5.3 Innsamlingsmetode

Det eksisterer flere innsamlingsmetoder. Med en kvalitativ metode er de vanligste metodene for å samle inn data dybdeintervju, fokusgrupper, observasjoner eller litteraturstudier (Gripsrud et al., 2016; Jacobsen, 2015). For kvantitative metoder er spørreundersøkelser med lukkede spørsmål den mest benyttede metoden. Det er også mulig å bruke statistikk fra databaser til å gjøre studier (Jacobsen, 2015). I denne studien har vi valgt å benytte en spørreundersøkelse med både åpne og lukkede spørsmål for datainnsamling. Dette ble gjort for å få frem den ulike praksisen i de ulike bankene når det gjelder innhenting og vurdering av informasjon i kredittgivningen, og om det forelå forskjeller mellom respondentene basert på størrelse.

I teorien er det kun ved noen anledninger hensiktsmessig å benytte åpne spørsmål. Couper et al. (2011) og Schuman & Presser 1996 (sitert i (Jacobsen, 2015, s. 256) forklarer at bruken av åpne spørsmål bør bli begrenset til to situasjoner. Den første situasjonen er hvor en ikke har oversikt over alle tenkte alternativer, mens den andre er der antallet alternativer vil bli så mange at det kreves for stor plass. For å fange opp potensielt andre svar og synspunkter ble det i flere tilfeller lagt til et åpent spørsmål hvor respondenten kunne utdype seg. Andre steder var det usikkerhet i hva bankene generelt ville svare, og det ble derfor kun benyttet et åpent spørsmål.

Teorien presenterer forskjellige måter å distribuere et spørreskjema på. Gripsrud et al. (2016) adresserer både post utsendelse og web-baserte skjemaer. Bougie og Sekaran (2020) presiserer derimot at med inntoget av internett, pc og mobil har i praksis postutsendte skjemaer forsvunnet. Dette fordi en har mulighet til å nå flere personer raskere og billigere med web-baserte undersøkelser enn med postutsendelser. Ved spørreundersøkelser eksisterer det flere fordeler og ulemper som det må tas hensyn til. Fordelen med et spørreskjema er at du når ut til flere enn ved intervju, ettersom det krever mindre tid og ressurser å gjennomføre.

I utformingen av spørreskjemaet ble det benyttet åpne og lukkede spørsmål hvor det eksisterer fordeler og ulemper ved bruk av begge typer. Ved å bare benytte lukkede spørsmål vil det være lettere og raskere for respondenten å fylle ut undersøkelsen, som kan øke antall respondenter (Johannessen et al., 2011). Ulemper med dette er at respondenten mister muligheten til å uttrykke seg fritt om temaet da svaralternativene ikke dekker hele temaet. Ved bruk av spørreundersøkelse er det heller ikke mulig å stille oppfølgingsspørsmål, noe en kunne gjort ved bruk av intervju som innsamlingsmetode. I tillegg kan svarprosenten ofte være lave. Dette kan forårsakes ved at kandidaten ikke ønsker å delta eller har begrenset med tid. Faktorer som kan påvirke svarprosenten er undersøkelsens legde, introduksjon og layout. Når undersøkelsen er sendt ut, kan en øke svarprosten ved å aktivt følge opp mottakerne gjennom en oppfølgingsmail eller telefonsamtale (Bougie & Sekaran, 2020). For vårt vedkommende fant første purring sted en uke etter utsendelsen. To uker etter utsendelse tok vi kontakt med de aktuelle bankene per telefon. I uke tre etter utsendelsen ble en siste purring sendt ut til kandidater som fortsatt ikke hadde besvart undersøkelsen. Her kontaktet vi også bankene som hadde påbegynt, men ikke ferdigstilt, sine besvarelser.

Ettersom vi hadde et begrenset tidsrom til å gjennomføre studien, og ønsket å undersøke store deler av populasjonen, valgte vi spørreundersøkelser fremfor intervjuer. Ved intervjuer kunne vi fått en dypere forståelse av problemene, men det hadde satt begrensninger på hvor mange i populasjonen vi kunne undersøkt ettersom det ville vært tidkrevende å møte alle respondentene. Alternativt kunne en valgt ut et mindre antall respondenter og hatt dybdeintervju med dem.

5.4 Populasjon og utvalg

Før en kan gjennomføre en undersøkelse er en nødt til å definere populasjonen. Populasjonen er alle de enhetene som passer inn i den gruppen en ønsker å si noe om (Bougie & Sekaran, 2020). Populasjonen i denne undersøkelsen vil være alle banker i Norge med konsesjon fra finanstilsynet og et bedriftsmarked. Gruppen av undersøkelsesenheter i denne undersøkelsen består av 115 banker fordelt over hele landet.

Utvalget som besvarer undersøkelsen burde ideelt sett være representativt for hele populasjonen (Johannessen et al., 2011). Ved at utvalget er representativt, vil de funn gjort gjennom utvalget kunne generaliseres til hele populasjonen. For få respondenter, et for lite utvalg, vil gjøre det vanskelig å generalisere funnene for populasjonen. Hvis det er relativt få enheter i populasjonen, vil man kunne undersøke alle. Dette er teoretisk sett mulig i vårt tilfelle, og dette er det som kalles teoretisk utvalg (Jacobsen, 2015). Det er bankene som besvarer undersøkelsen som inngår i utvalget. For å oppnå kvalitet i dataene er undersøkelsen sendt ut til personer som til daglig jobber med utlån i bedriftsmarkedet. For enkelte banker har det vært problematisk å komme i kontakt med kvalifiserte personer. Her ble undersøkelsen sendt til bankens felles epost-adresse, og vi var avhengig av at denne ble sendt til en kvalifisert person.

Antall respondenter nødvendig for å kunne generalisere funnene for hele populasjonen, vil variere med undersøkelsens framgangsmåte. Ved å benytte intervju, kan en stille seg spørsmålet om det å ha en respondent til vil tilføre ny informasjon (Johannessen et al., 2011). Ved lav svarprosent vil man ikke ha et grunnlag for kunne generalisere funnene (Bougie & Sekaran, 2020). Før studien ble distribuert satte vi et mål om en svarprosent på mellom 30-40%, noe som ville utgjort mellom 35 og 45 respondenter. Dette ville også vært en svarprosent noen prosentpoeng høyere enn tilsvarende studier.

For å kunne undersøke om det eksisterer likheter eller forskjeller mellom banker av ulik størrelse ble bankene kategorisert som enten som små, mellomstore eller store. Denne kategoriseringa ble gjort med utgangspunkt i geografisk utstrekning. De som falt inn under betegnelsen små banker opererer innenfor et begrenset område, gjerne innenfor en kommune. De mellomstore bankene opererer på et regionalt nivå, over flere kommuner eller fylker. De

store bankene opererer på et nasjonalt eller internasjonalt nivå. Studien var avhengig av nok respondenter, både totalt og innenfor hver kategori av bank, for å kunne utale seg om forskjellene.

5.5 Validitet og relabilitet

Validitet, eller gyldighet, er om datainnsamlingen måler det dataen er ment å måle. Validiteten dreier seg om en kan trekke en valid slutning ut ifra sine premisser (Kvale et al., 2015). Dette innebærer at de funnene som er gjort blir beskrevet korrekt. For å kontrollere at noe er valid, må en undersøker og kontrollerer for feilkilder. Det kategoriserer mellom intern- og ekstern validitet. Internvaliditet dreier seg om hvorvidt de resultatene oppfattes som riktige (Jacobsen, 2015). Her deles det inn i tre trinn for å sikre validitet. Først må det spørres om de som har besvart undersøkelsen har gitt en sann beskrivelse av virkeligheten. Så må det stilles spørsmål om forskeren har klart å gjengi og tolke dataen korrekt, før det avslutningsvis må vurderes om konklusjonene en har trukket gjenspeiler virkeligheten (Jacobsen, 2015, s. 228-229). Den eksterne validiteten dreier seg om i hvilken grad funnene kan generaliseres til andre enn respondentene (Jacobsen, 2015). Ved høy ekstern validitet vil undersøkelsen kunne bli generalisert med høy sikkerhet, mens dette ikke vil være tilfelle ved lav ekstern validitet (Jacobsen, 2015).

Validitet er ikke alene godt nok for å kunne vurdere kvaliteten til en undersøkelse, relabiliteten må også vurderes (Bougie & Sekaran, 2020). Relabilitet ser på den innsamlede dataens pålitelighet. Om man gjennom flere lignende undersøkelser havner på tilsvarende resultater, gir det økt troverdighet til undersøkelsen (Kvale et al., 2015). Ved lav relabilitet vil dataene ha lav troverdighet og vil vise lav nøyaktighet, mens ved høy relabilitet vil resultatene ha få målefeil. Ved å oppnå samme konklusjon ved ulike målinger vil det tyde på at resultatene har høy relabilitet og er pålitelige.

5.6 Analyse

Feilkilder ved bruk av spørreskjemaer er manglende observasjoner eller manglende svar (Gripsrud et al., 2016). Her vil manglende observasjoner dreie seg om banker som ikke besvarte undersøkelsen. Av de 115 bankene som fikk tilsendt spørreundersøkelsen, var det 39 som besvarte undersøkelsen. Dette utgjør en svarprosent på ca. 34 %. Av disse respondentene var det 27 små, 7 mellomstore og 5 store banker. Dette er betydelig høyere enn tilsvarende studier på området.

Målefeil oppstår når respondenten har misforstått spørsmålet, ikke ønsker å svare oppriktig eller er usikker på hva vedkommende mener (Gripsrud et al., 2016). Datarensing er en metode man kan benytte for å begrense målefeil. Ved tilfeller av misforståelse, ekstremverdier eller der respondenten ikke har besvart spørsmålet, kan en ved gjennomgang av besvarelsene vurdere å ekskludere besvarelsen (Gripsrud et al., 2016).

Den kvantitative dataen innhentet gjennom spørreundersøkelsen ble organisert gjennom SurveyXact, før den videre ble organisert og analysert i Excel. Behandlingen av kvalitativ data er en mer tidkrevende prosess. Ved kvalitativ data må en analysere innholdet og komme fram til kjernen av respondenten ønsket å formidle (Gripsrud et al., 2016). Arbeidet med å tolke den kvalitative dataen ble gjort sammen, for å minske risikoen for en personlig oppfatning av svarene.

5.7 Etiske vurderinger og personvern

Ved innsamling av data er det ønskelig å unngå at sensitiv data inkluderes, da det kan få konsekvenser hvis dette kommer på avveie. Dette stiller strenge krav til måten en både samler inn, behandler og lagrer dataen på. Ved utarbeidelsen av en studie er det avgjørende å ikke innhente flere personlige opplysninger enn det som er nødvendig for selve studien.

Med personlige opplysninger tenker man på alle opplysninger og vurderinger som kan benyttes til å identifisere en person. Dette kan være navn, lydopptak av stemme, epost, IP-adresse, referansenummer i en koblingsnøkkel eller en kombinasjon av ulike bakgrunnsopplysninger

som gjør det mulig å kjenne igjen en person. Dette blir regulert av personopplysningsloven (LOV-2018-06-15-38), som setter strenge krav til samtykke til innsamling, behandling og oppbevaring av data, samt at respondenten kan kreve innsyn og sletting. Fra 2018 ble loven endret til å også inkludere EUs generelle personvernforordning (GDPR). I henhold til UiA sine retningslinjer om personvern i forskning, skal alle prosjekter meldes inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD), for å få godkjenning til at prosjektet håndterer personopplysninger i henhold til personopplysningsloven (Norsk senter for forskningsdata, u.å.). Vurderingen gitt av NSD er vedlagt som vedlegg nummer 1.

5.8 Avslutning

I dette kapittelet har vi sett på ulike metodiske tilnærminger og deres styrker og svakheter. Vår studie har benyttet en kvantitativ tilnærming med både kvalitativ og kvantitativ data, innhentet gjennom en spørreundersøkelse med både åpne og lukkede spørsmål. Av populasjonen, som bestod av 115 banker med konsesjon til å drive bank mot bedriftsmarkedet, ble det 39 respondenter. Dette utgjorde 34% av populasjonen.

Kapittel 6 – Resultat

I dette kapittelet vil funn gjort gjennom en spørreundersøkelse sendt til norske banker med bedriftskunder presenteres. Formålet med kapittelet er å presentere respondentenes svar og benytte dette som grunnlag for analyse og konklusjon i de to påfølgende kapitlene. Undersøkelsen ble gjennomført i tidsrommet 15. mars – 16. April 2021, og sent ut til 115 banker, hvor det 39 besvarte. En respondent besvarte bare første del av undersøkelsen. Denne blir likevel inkludert der svar var oppgitt. All data ble anonymisert da dette var ønsket til en stor majoritet av respondentene.

I undersøkelsen ble det spurt om hvilken informasjon bankene benyttet i en kredittgivningsprosess, og hvordan ulike momenter ble vektlagt. Studien undersøkte også bankenes forhold til regnskapsmanipulasjon. Videre ble det spurt om digitalisering på ulike områder i kredittgivningsprosessen, og hvordan de vurderer bærekraftsinformasjon. Til slutt ble det undersøkt om bruk av covenants.

6.1 Informasjonsbehovet i en kredittgivningsprosess

Den første delen av spørreundersøkelsen var designet for å innhente opplysninger om hvilken informasjon banken benyttet, samt hvilke vurderinger de gjorde, i en kredittgivningsprosess.

Informasjonsinnhenting

For å få en oversikt, ble det spurt om hvilken informasjon som innhentes om kunden. Her var det historiske regnskap, foreløpige regnskap, budsjetter, søknadsformål, informasjon om eiere, framtidsplaner, relevant informasjon knyttet til verifisering av økonomiske forhold, takst og sikkerhetsvurdering. Dette er noen av svarene som går igjen hos flere. Hovedtrekket fra bankene er at de henter inn den informasjonen de ser på som relevant for å behandle lånesøknad for banken.

Videre ble det spurt om hvordan de henter inn denne typen informasjon. Her kunne bankene svare flere alternativer, så totalkolonnen viser hvor mange av alle bankene som krysset av for

dette alternativet. Tabellen under viser hvordan de ulike bankene besvarte dette, med tabell der bankene har brukt andre metoder under.

Hvordan hentes informasjonen fra kunden?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Kunden sender inn nødvendig informasjon på forespørsel	69 %	18 %	13 %	100 %
Vi innhenter informasjon automatisk (eks. Altinn) etter kundens samtykke	56 %	10 %	8 %	74 %
Vi innhenter informasjon manuelt (eks. Altinn) etter kundens samtykke	18 %	5 %	10 %	33 %
Andre metoder (spesifiser)	18 %	8 %	8 %	33 %

Tabell 1 Innhentingsmetoder

Liten	Mellomstor	Stor
<ul style="list-style-type: none"> - Kundemøter - Prof.no - Ratingselskap - Grunnbok - Seeiendom - Enin - Bisnode - Kredittportal - Oversendt materialet 	<ul style="list-style-type: none"> - Digital søknad med angitte vedlegg - Brønnøysundregistrene 	<ul style="list-style-type: none"> - Egne erfaringsbase - Eiendomsverdi - Nettsøk - Google - Websider - Brønnøysundregistrene

Tabell 2 Andre innhentingsmetoder

Regnskapet

For å belyse hvordan bankene tar hensyn til regnskapet i sin vurdering, ble det spurt om hvor mange år med regnskap som blir benyttet.

Hvor mange år med regnskap benyttes?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
1 år	5 %	0 %	3 %	8 %
2 år	13 %	3 %	5 %	21 %
3 år	36 %	15 %	3 %	54 %
4 år	0 %	0 %	0 %	0 %
5 år eller mer	15 %	0 %	3 %	18 %
				100 %

Tabell 3 Foretrukket antall år med regnskap

Som det framkommer er det 2-3 år med regnskap som blir benyttet av de fleste bankene. Videre ble det spurt om begrunnelse for valg av antall år. Her trakk bankene frem punktene under som de viktigste.

- Vil avhenge av type låneforespørsel
- Mer volatilt = flere år med regnskap

- For å se trender og utvikling
- Varierer fra kunde til kunde, og bransje
- 1-2 år, er mer opptatt av fremtid enn fortid
- Policy
- Avhengig av kjennskap til kunden

Her ønsket vi å frem hvordan bankene vektlegger finansregnskapet, og om det blir benyttet halvårs- og/eller kvartalsregnskap. Majoriteten av respondentene, 53%, vektlegger finansregnskapet i stor grad, mens 64% oppga å benytte halvårs- og/eller kvartalsregnskap ofte eller svært ofte.

I hvilken grad vektlegges finansregnskapet i en lånesøknad?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Liten grad	3 %	0 %	3 %	5 %
Middels grad	34 %	5 %	3 %	42 %
Stor grad	32 %	13 %	8 %	53 %
				100 %

Tabell 4 Vektlegging av regnskapet

Benyttes halvårsregnskap og/eller kvartalsregnskap?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Svært ofte	13 %	8 %	8 %	28 %
Ofte	31 %	3 %	3 %	36 %
Av og til	18 %	5 %	3 %	26 %
Sjeldent	8 %	3 %	0 %	10 %
Svært sjeldent	0 %	0 %	0 %	0 %
				100 %

Tabell 5 Bruk av halvårs- kvartalsregnskap

Regnskapsspråk

Her ønsket vi å få en oversikt over om bankene har et foretrukket regnskapsspråk. Her ser en at de fleste bankene, 79% av respondentene, ikke har et foretrukket regnskapsspråk.

Hvilket regnskapsspråk foretrekker dere?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
GRS	3 %	5 %	3 %	11 %
IFRS	5 %	5 %	0 %	11 %
Forenklet IFRS	0 %	0 %	0 %	0 %
Ingen betydning	61 %	8 %	11 %	79 %
				100 %

Tabell 6 Foretrukket regnskapsspråk

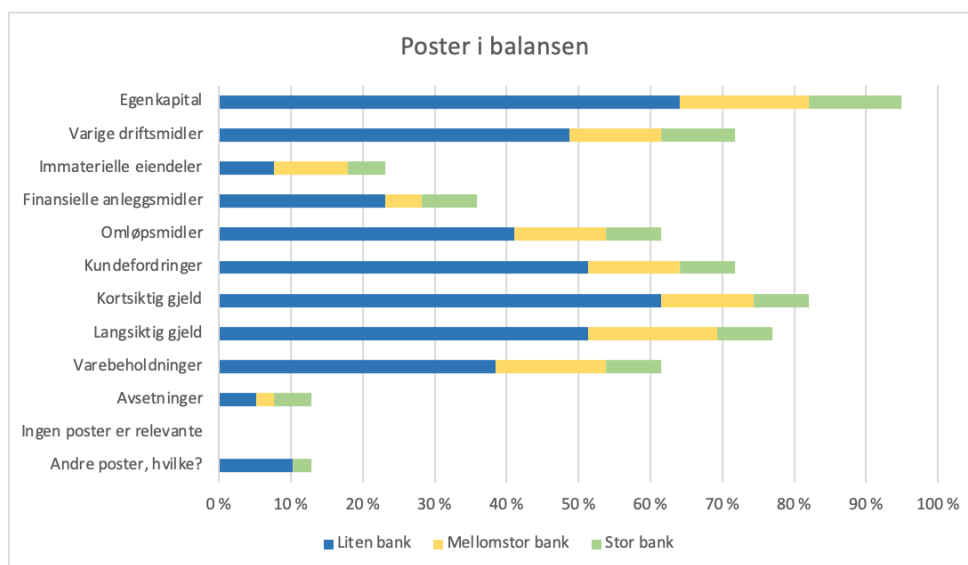
Begrunnelse for foretrukket regnskapsspråk		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Få som benytter IFRS - Tar hensyn til regnskapsspråk - Fleste kunder benytter GRS - Må uansett «se forbi» tallene 	<ul style="list-style-type: none"> - Tar hensyn til kundens rapporteringsspråk - Ingen betydning 	<ul style="list-style-type: none"> - Fleste benytter GRS - Gjør justeringer tilsvarende IFRS

Tabell 7 Begrunnelse for regnskapsspråk

Som vist over så presiserer flere av bankene at de forholder seg til det regnskapsspråket som foreligger, og gjør eventuelle justeringer ut ifra det. Flere av de små bankene kommenterer at de har ingen/få kunder som rapporterer etter IFRS.

Balansen og resultatregnskapet

På spørsmål om hvilke poster bankene ser på som de viktigste i risikovurderingen kunne bankene svare alle de postene de så på som de viktigste. Her blir egenkapital trukket frem av 95% av respondentene, mens postene kortsiktig og langsiktig gjeld ble trukket frem av henholdsvis 82% og 77%.

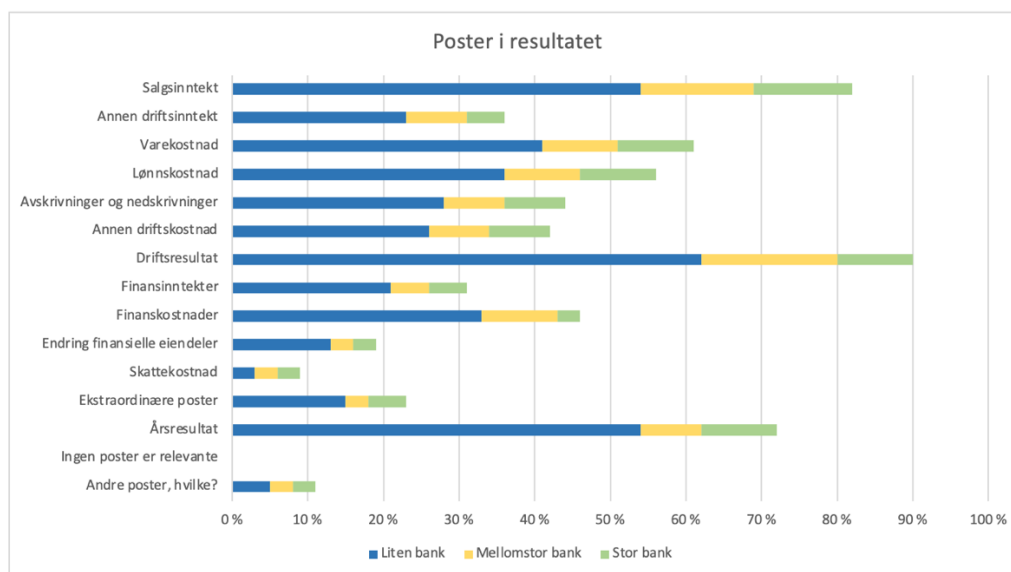

Tabell 8 Poster i balansen

Andre poster i balansen		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Kan ikke svare generelt, vil variere med virksomhetens art - Ekstern Gjeld - Tomt - Bygg - Eiendom - Reell egenkapital basert på vurdering av alle poster 	(Ingen andre poster)	<ul style="list-style-type: none"> - Alle poster er viktige. Det er viktig å se på hva balansen består av

Tabell 9 Andre poster i balansen

For resultatet er driftsresultat (90%), salgsinntekt (82%) og årsresultat (72%) de postene som bankene trekker fram.

Tabell 10 Poster i resultatet

Andre poster i resultatet		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Kan ikke svare generelt, vil variere med virksomhetens art - Samlet vurdering av utviklingen på ulike poster og hva som er risiko mht budsjett og prognoser 	<ul style="list-style-type: none"> - Kontantstrømoppsett 	<ul style="list-style-type: none"> - Alle poster er viktige

Tabell 11 Andre poster resultatet

Som forklaring på hvorfor de benytter disse postene fra balansen og resultat trekker flere fram at dette baserer seg på erfaringer som de har sett er mest relevant. Som flere også presiserer vil bruken av ulike poster variere ut ifra det enkelte selskapet og hva som er relevant for dem. Dette vil også avhenge av hvilken bransje selskapet opererer i. Det går igjen at de er opptatt av å finne ut om fremtidig betjeningsevne, hvor flere trekker fram kontantstrøm som en del av dette.

Justeringer

Det var 75% av respondentene som oppga å gjøre ulike justeringer i regnskapet, mens de resterende 28% oppga at dette ikke var noe du gjorde.

Gjøres det justeringer av ulike regnskapsposter i risikovurderingen av kunden?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	46 %	15 %	10 %	72 %
Nei	23 %	3 %	3 %	28 %
				100 %

Tabell 12 Justeringer i regnskapet

Hvilke justeringer gjøres		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Finnes over/undervurderte aktiva - Få fram virkelige verdier - Ekstraordinære poster - Kundefordringer - Eiendom feilvurdert - Konsern - Årsak til kontantstrøm endringer 	<ul style="list-style-type: none"> - Virkelig verdi anleggsmidler - Virkelig verdi eiendom - Unormale poster - Verdjustert egenkapital - I liten grad 	<ul style="list-style-type: none"> - Virkelig verdi eiendom - Kundefordringer: bare tillagt 25% - Poster av engangskarakter - Mer/mindre verdier i balansen - Verdi på eiendom

Tabell 13 Hvilke justeringer gjøres

På hvilke justeringer som ble gjort ble det kommentert av flere banker at de er opptatt av å få fram virkelige verdier fra regnskapet, og fjerne ekstraordinære poster (engangsposter). Ved vurdering av eiendom er det som flere nevner de justerer til reell takstverdi.

Kontantstrøm

Videre lurte vi på hvor mye bankene benyttet og vektla kontantstrømoppstillingen. Majoriteten av bankene, 61% av respondentene, oppga å benytte kontantstrømoppstillingen ofte eller svært ofte. Som vist under benytter de fleste av de store bankene kontantstrømmen ofte, mens det er mer variasjon blant de mellomstore og små bankene på hvor ofte de benytter dette.

Hvor ofte benyttes kontantstrømoppstillingen til et selskap?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Svært ofte	18 %	5 %	10 %	33 %
Ofte	18 %	10 %	0 %	28 %
Av og til	21 %	3 %	3 %	26 %
Sjeldent	10 %	0 %	0 %	10 %
Svært sjeldent	3 %	0 %	0 %	3 %
				100 %

Tabell 14 Kontantstrøm

Flertallet av bankene setter også kontantstrømoppstilling hvis selskapet selv ikke har dette. Dette er noe nesten alle store og mellomstore banker gjør, mens blant de mindre bankene var det mer avvik om de utarbeidet dette eller ikke.

Bli det laget kontantstrømoppstilling for de selskapene som ikke er pliktig til å utarbeide dette?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	42 %	16 %	11 %	68 %
Nei	26 %	3 %	3 %	32 %
				100 %

Tabell 15 Kontantstrøm for små selskaper

Den store majoriteten, 62% av respondentene oppga å utarbeide prognosemodeller for å beregne framtidig kontantstrøm. Mens de mellomstore og store bankene stort sett hele tiden utarbeidet slike prognoser, var ikke dette tilfelle blant de mindre bankene.

Lages det prognosemodeller for beregning av framtidig kontantstrøm?	Liten bank	Mellomstor bank	Storbank	Totalt
Svært ofte	15 %	8 %	8 %	31 %
Ofte	21 %	10 %	0 %	31 %
Av og til	26 %	0 %	5 %	31 %
Sjeldent	5 %	0 %	0 %	5 %
Svært sjeldent	3 %	0 %	0 %	3 %
				100 %

Tabell 16 Prognosemodell for framtidig kontantstrøm

Noteinformasjon:

Det ble spurt om notene var en del av informasjonsgrunnlaget når bankene vurderte kundene. Som en ser under benytter de fleste bankene, 89%, seg av noteinformasjonen.

Brukes noteinformasjonen i vurderinga av kunden?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	63 %	13 %	13 %	89 %
Nei	5 %	5 %	0 %	11 %
				100 %

Tabell 17 Bruk av noteinformasjon

Det bankene trekker fram som de viktigste notene er:

Hvis ja, hvilke noter anses som de viktigste		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
- Selskapsavhengig	- Eiere	- Alle noter
- Alle noter	- Anleggsmiddelnote	- Anleggsnote
- Eiendeler	- Gjeld	- Egenkapital
- Gjeld	- Mellomværende med nærstående	- Mellomværende selskap i konsern
- Fordringer	- Varelager	- Varige driftsmidler
- Leasingforpliktelser	- Endring av prinsipp	- Eiere
- Eierskap	- Avskrivninger	
- Alle som ikke er «standard noter»		
- Mellomværende med selskap		

Tabell 18 Hvilke noter anses som de viktigste

Flere av bankene leser alle noter, og forklarer at dette er fordi det er ekstra informasjon å hente ut fra notene. Det kommer også fram her at hvilke noter som blir sett på vil avhenge av selskap og den enkelte sak.

For de som svarte at de ikke benytter noter, forklarer de likevel at de ser på noter, men dette varierer ut ifra omfang og tid. Under er uttrekk fra svarene blant de som ikke benytter notene.

- Benyttes i liten grad, men blir sett på
- Ikke ved enkle og greie saker
- Begrenset med noter i små selskap
- Må være spesielle hendelser dersom vi skal bruke tid på det

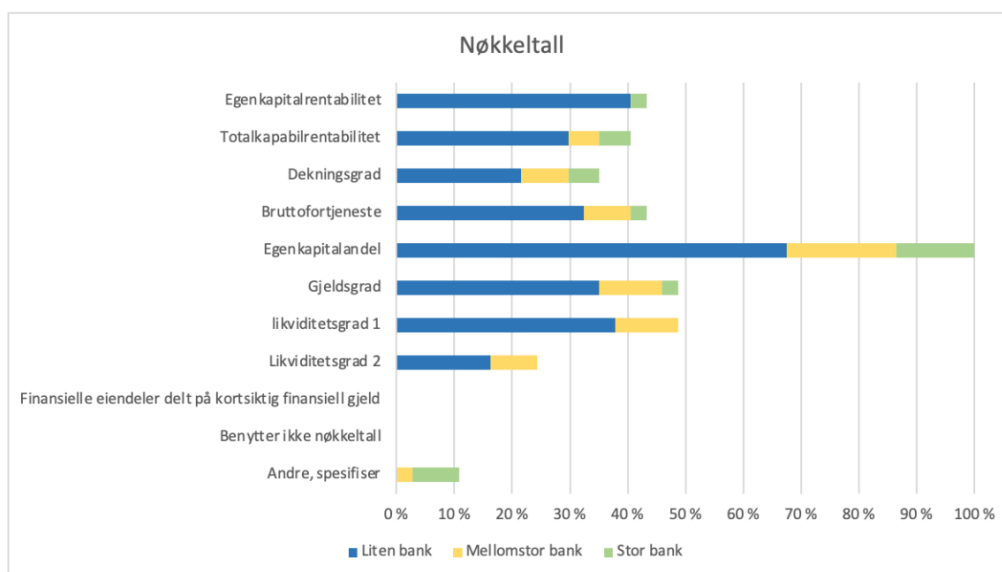
Nøkkeltall

Bankene ble spurt om i hvilken grad, og hvilke nøkkeltall, de benytter i sin risikovurdering. De fleste baker benytter dette svært ofte eller ofte, mens en liten bank benytter dette sjeldent.

I hvilken grad benyttes nøkkeltall i risikovurderingen?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Svært ofte	23 %	8 %	10 %	41 %
Ofte	36 %	8 %	3 %	46 %
Av og til	8 %	3 %	0 %	10 %
Sjeldent	3 %	0 %	0 %	3 %
Svært sjeldent	0 %	0 %	0 %	0 %
				100 %

Tabell 19 Grad av benyttelse av nøkkeltall

Under viser fordelingen av hvilke nøkkeltall bankene benytter seg av. Her kunne bankene krysse av på flere alternativer. Egenkapitalandelen ble benyttet av alle bankene, mens det er stor variasjon i hvilke nøkkeltall som ellers blir brukt.

Tabell 20 Bruk av nøkkeltall

Flere banker benytter seg av andre nøkkeltall enn som ble nevnt over. Dette gjaldt bare mellomstore og store banker som kommenterte nøkkeltallene vist under.

Andre nøkkeltall	
Mellomstor bank	Stor bank
- Likviditetsgrad III	- Soliditet
- Gjeldsbetjeningsevne	- Rentedekningsgrad
- Egenkapital i %	- Driftsmargin
- Trekk på kassakreditt	- Nettogjeld/kontantstrøm
- Sannsynlighet for mislighold	- Rentesensitivitet
	- Belåningsgrad
	- Gjeld/EBITDA
	- EBITDA/omsetning

Tabell 21 Andre nøkkeltall

Årsberetning

Med disse spørsmålene ønsket vi å undersøke hvilke banker og hvordan bankene benyttet informasjonen som finnes i en årsberetning. Som en ser fra svarene er dette noe av bankene som benytter seg av, men det varierer i hvor ofte de benytter dette.

For aktuelle selskap, hvor ofte benyttes årsberetningen til risikovurderingen av kunden?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Svært ofte	8 %	0 %	5 %	13 %
Ofte	15 %	5 %	5 %	26 %
Av og til	31 %	10 %	0 %	41 %
Sjeldent	8 %	3 %	0 %	10 %
Svært sjeldent	8 %	0 %	3 %	10 %
Bruker ikke årsberetningen	0 %	0 %	0 %	0 %
				100 %

Tabell 22 Årsberetning

Ettersom det ikke er alle selskaper som er pliktig til å utarbeide en årsberetning undersøkte vi om bankene innhentet tilsvarende informasjon fra aktuelle selskap.

For selskap uten årsberetning (små selskap jf Rskl §1-6) innhentes tilsvarende informasjon?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	21 %	8 %	11 %	39 %
Nei	47 %	11 %	3 %	61 %
				100 %

Tabell 23 Årsberetning for små selskap

Som en ser av svarene er dette noe de store bankene innhenter i større grad enn de små og mellomstore. Som en ser under er samtaler med kunder den metoden som de fleste bankene benytter når de henter inn denne typen informasjonen.

Hvordan innhentes denne informasjonen		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Samtale med kunden - Regnskapsfører - Egen vurdering opp mot risiko - Ofte er styret, daglig leder og eier samme person, gir dermed ikke ny informasjon 	<ul style="list-style-type: none"> - Samtale med kunden 	<ul style="list-style-type: none"> - Samtale med kunden - Regnskapsfører - Få tilfeller der det ikke er laget en (dog enkel)

Tabell 24 Innhenting av årsrapport informasjon fra små selskap

Informasjonen som innhentes vektlegges forskjellig av bankene, men hovedtrekket er at dette varierer ut ifra den enkelte saken og situasjonen.

Hvordan vektlegges denne informasjonen		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Situasjonsavhengig - Helhetsvurdering - Kan gi nødvendige bekræftelser - Ofte er veldig generelle og blir ikke tillagt avgjørende vekt - lavt 	<ul style="list-style-type: none"> - Sett opp mot framtidsplaner - En del av den totale mengden info - Situasjonsavhengig - Totalvurdering 	<ul style="list-style-type: none"> - Betydelig - Fleste tilfeller får årsberetningen lite betydning

Tabell 25 Hvordan informasjonen vektlegges

Revisorsberetning

Bankene ble spurt om de benytter seg av revisors beretning. Her ser vi at de aller fleste, 92% av respondentene, benytter seg av denne.

Benyttes revisors beretning?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	64 %	18 %	10 %	92 %
Nei	5 %	0 %	3 %	8 %
				100 %

Tabell 26 Revisors beretning

På oppfølging over hvor ofte denne benyttes ser vi at hvor ofte denne benyttes varierer mer. De store bankene benytter den generelt svært ofte, mens blant de små og mellomstore benyttes denne i hovedsak av og til og ofte.

Hvis ja, hvor ofte benyttes den?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Svært ofte	5 %	5 %	11 %	22 %
Ofte	24 %	3 %	0 %	27 %
Av og til	24 %	11 %	3 %	38 %
Sjeldent	14 %	0 %	0 %	14 %
Svært sjeldent	0 %	0 %	0 %	0 %
				100 %

Tabell 27 Bruken av revisors beretning

Bankene oppgir at de benytter revisors beretning ofte for å sjekke om den inneholder noen kommentarer fra revisor.

I hvilke sammenhenger benyttes revisors beretning		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
- Sjekke at det ikke er negative bemerkninger	- Se om revisor har bemerkninger	- Ser om revisor har kommentar
- Der alt er ok, vektlegges i liten grad	- For å få verifisert verdier	- «Ren» beretning, lite vektlagt
- Opplysninger for videre drift	- Vurdering av videre drift	- Vektlagt hvis revisor har kommentar
- Der risiko er høy/utvikling ikke i samsvar med forventning		
- Store kredittengasjement		

Tabell 28 Tilfeller der revisors beretning brukes

Ettersom ikke alle selskaper har krav om å benytte revisor, ble det undersøkt om bankene innhenter tilsvarende informasjon fra de selskapene det gjelder. Svarene fra bankene viser at det er ulik praksis mellom dem om de gjør dette eller ikke, og at dette vil være situasjonsavhengig.

Innhentes tilsvarende informasjon fra selskap som ikke har krav om revisor?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Ja - Situasjonsbetinget - Nei - Av og til krav til regnskapsfører 	<ul style="list-style-type: none"> - Det hender - Ja, ved behov - Nei, men det forutsettes at det benyttes autorisert regnskapsfører 	<ul style="list-style-type: none"> - Nei - Krav om at regnskap skal føres av godkjent regnskapsfører

Tabell 29 For selskaper uten revisjonsplikt

6.2 Oppfølging av låneavtaler

I denne delen undersøkte vi hvilke covenants som bankene benytter, og om det er noen forskjeller mellom små og store kunder. Avslutningsvis ble det undersøkt hvordan brudd på kravene ble håndtert.

Covenants

Her ble bankene spurt om hvilke covenants de benyttet ved innvilgelse av lån. Flere av bankene presiserer at hvilke covenants som benyttes vil variere fra sak til sak avhengig av flere faktorer som størrelse på engasjement og kunden.

Hvilke covenants benyttes		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Benyttes minst mulig - Styresammensetning - Eierskifte - Belåningsgrad - Utbytte. - Egenkapitalandel - Årlig gjennomgang av engasjement eller ved endringer 	<ul style="list-style-type: none"> - Eierskifte - Styresammensetning - Belåningsgrad - Utbytte - Årlig gjennomgang av engasjement eller ved endringer 	<ul style="list-style-type: none"> - Finansielle / ikke finansielle krav. - Styresammensetning - Eierskifte - Belåningsgrad - EBITDA/Netto gjeld - Egenkapitalandel - Halvårlig og årlig manuell oppfølging

Tabell 30 Ulike covenants

De fleste av bankene gjør vurdering av hvilke krav som benyttes basert på hvilken bransje kunden er i. Ved bruk av covenants blir det vurdert om oppfølging skal skje årlig, eller ved kortere intervaller. Enkelte banker trakk fram at de automatisk blir varslet når det er tid for oppfølging av covenants. En mellomstor bank nevnte at de krever minst 20% egenkapital. Covenantsene knytter seg både til finansielle og ikke-finansielle poster.

Videre ble det spurt om hva som er de største forskjellene for bruk av covenants mellom små og store kunder.

Hva er de største forskjellen i covenants mellom en liten og stor kunde		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Kjennskap til kunden viktigere ved små kundeengasjement. Mangler kapasitet til rapportering. - Færre og enklere krav 	<ul style="list-style-type: none"> - Færre og enklere krav 	<ul style="list-style-type: none"> - Sjeldent finansielle krav for små foretak

Tabell 31 Forskjeller mellom stor og liten kunde

Ut ifra svarene ser en at størrelsen på selskapet ikke avgjør om det blir satt covenants, men at selve størrelsen på engasjementet er den avgjørende faktoren. Det er ofte flere krav til større engasjement. En mellomstor bank kommenterer at de sjeldent eller aldri benytter krav på mindre kunder, og definerer dette som engasjement under 50 millioner.

På spørsmål om hvordan brudd oppdages, og konsekvensen av dette, kommer det fram at bankene ofte oppdager brudd ved årlig gjennomgang. Det kommer fram at flere av bankene ønsker at kunden aktivt tar kontakt hvis de ser de er i ferd med å bryte sine forpliktelser. Konsekvensene ved eventuelle brudd er presentert under.

Hva er konsekvensen av brudd?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Reforhandling - Renteendring - Oppsigelse - Waiver kravet 	<ul style="list-style-type: none"> - Reforhandling - Renteendring - Oppsigelse - Waiver kravet 	<ul style="list-style-type: none"> - Reforhandling - Renteendring - Oppsigelse - Waiver kravet - Kausjon fra eiere

Tabell 32 Konsekvens av brudd

6.3 Regnskapsmanipulasjon

Her ønsket vi å få frem om bankene hadde blitt utsatt for manipulerede regnskap, og om bankens størrelse kunne indikere dette. Studien viste at det var relativt jevnt fordelt mellom banker som hadde opplevd manipulerede regnskap og ikke, med henholdsvis 53% mot 47%.

Har dere opplevd å få manipulerede regnskap?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	32 %	13 %	8 %	53 %
Nei	39 %	3 %	5 %	47 %
				100 %

Tabell 33 Manipulerte regnskap

Datagrunnlaget kunne ikke indikere at det eksisterte en forskjell basert på bankens størrelse. For banker som hadde opplevd manipulerte regnskap ønsket vi å identifisere hvordan de avdekket dette. Her ble det lagt opp til at respondenten kunne velge mer enn et alternativ.

Hvis ja, hvordan oppdaget dere at regnskapet var manipulert?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Automatisk kontroll av regnskapet	5 %	0 %	0 %	5 %
Manuell kontroll av regnskapet	50 %	15 %	15 %	80 %
Ved tilfeldighet	15 %	10 %	0 %	25 %
Andre metoder	10 %	0 %	0 %	10 %

Tabell 34 Oppdagelse av manipulerte regnskap

For de to små bankene som svarte "Andre metoder" fremkom det i oppfølgingsspørsmål at avvik ble funnet gjennom sammenstilling med konsernregnskapet. Bankene var relativt samstemt når det kom til hvilke poster de anså som utsatte poste.

Er det noen poster som er spesielt utsatt for manipulasjon		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor banke
- Overvurderte varelager	- Overvurdert varelager	- Overvurderte eiendeler
- Overvurderte eiendeler	- Overvurderte eiendeler	- Periodisering
- Over-/undervurdert egenkapital / gjeld	- Varekjøp	
- Omsetning	- Omsetning	
- Periodisering		
- Fordringer		

Tabell 35 Poster spesielt utsatt for manipulerings

En liten bank oppsummerte spørsmålet med at "*de fleste balanseposter kan i teorien manipuleres, med effekt også for resultatregnskapet*".

Manipulasjon og ny teknologi

Bankene så ut til å være delt i spørsmålet på om innføringen av digitale regnskapssystemer ville påvirke manipulasjon av regnskapet. Majoriteten av respondentene, 58%, mente digitale regnskapssystemer ikke ville påvirke antall manipulerte regnskap, mens 36% mente det kunne resultere i mindre.

Vil bruken av digitale regnskapssystemer, etter din mening, gi mer eller mindre manipulasjon?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Mindre manipulasjon	31 %	3 %	3 %	36 %
Ingen endring	39 %	14 %	6 %	58 %
Mer manipulasjon	6 %	0 %	0 %	6 %
				100 %

Tabell 36 Holdning til digitale regnskapssystemer

Bankene var noe mer sprett når det kom til om digitaliseringen av kredittginningsprosessen generelt ville føre til mer manipulasjon. En stor bank kommenterte dette slik *"Blir kun spekulasjon, men vil tro at enkelte kanskje vil forsøke å utnytte muligheten for at det ikke gjøres manuell vurdering"*. Her har en bank krysset av på både "ja, mer manipulasjon" og "nei, har ikke noen sammenheng". Banken har også kommentert *"kan bli det, men ikke i alle tilfeller"*.

Etter ditt skjønn, vil digitalisering av låneprosessen ha noen innvirkning på manipulering av regnskapet?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja, mer manipulasjon	14 %	3 %	0 %	17 %
Ja, mindre manipulasjon	22 %	3 %	3 %	28 %
Nei, har ikke noen sammenheng	31 %	8 %	6 %	44 %
Annen kommentar til påstanden	11 %	3 %	3 %	17 %

Tabell 37 Digitalisering og manipulering

Annen kommentar til påstanden:		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Har ikke tenkt noe over dette - Kommuniserer alltid personlig med kundene - Kan bli det, men ikke i alle tilfeller 	<ul style="list-style-type: none"> - Innhenting av info fra Skatteetaten gjør at vi kan unngå noen tilfeller av forfalskning 	<ul style="list-style-type: none"> - Blir kun spekulasjon, men vil tro at enkelte kanskje vil forsøke å utnytte muligheten for at det ikke gjøres manuell vurdering

Tabell 38 Annen kommentar til påstanden

Brukes kunstig intelligens i låneprosessen?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	3 %	0 %	0 %	3 %
Nei	68 %	16 %	13 %	97 %
				100 %

Tabell 39 Bruk av kunstig intelligens

Selv om 97% av respondentene oppga at de ikke benyttet kunstig intelligens i forbindelse med en kredittgivning, oppga flere av dem en interesse til å følge teknologien videre. Dette framkom også når bankene ble spurt om kunstig intelligens ville kunne benyttes til å oppdage manipulasjon.

Tror du manipulasjon kan bli oppdaget av kunstig intelligens?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - AI er på tidlig fase, vil avvente utvikling. - Kan bli benyttet sammen med manuell kontroll - Kan avdekke avvik - Avhengig av om konsernet innfører det 	<ul style="list-style-type: none"> - Ikke aktuelt per i dag, avventer utvikling. - Flere ønsker å ta teknologien i bruk i fremtiden - Kan bli benyttet sammen med manuell kontroll 	<ul style="list-style-type: none"> - Samhandlinger mellom ulike systemer bør prioriteres (Fakturasystem, regnskapssystem, bank)

Tabell 40 Oppdage manipulering med kunstig intelligens

- Generelt mer positivitet fra de små/mellomstore banker enn fra de store.

6.4 Digitalisering

I denne delen av spørreundersøkelsen ble fokuset satt på digitalisering. Første del rettet seg mot bruken av digitale løsninger i selve kredittscoringprosessen. Her ønsket vi å få frem hvilke teknologi og ulike løsninger som ble benyttet samt de ansattes bevissthet på området. I del to tok man for seg automatisering, her var ønsket å få frem hvor mye av det digitale arbeidet som var automatisert samt få den enkelte ansattes vurdering av egne arbeidsoppgaver. Del tre ønsket å fange opp hvordan banken og dens ansatte så for seg utviklingen i egen bransje, her med søkelys på relasjonsbygging med kundene.

Bruken av digitale løsninger i låneprosessen

Det første spørsmålet som ble stilt var hvorvidt banken benyttet, og på hvilke områder, digitale løsninger i kredittgivningen. Alle bankene, med et unntak av en liten bank, oppga å benytte digitale løsninger i varierende grad. Det framkom ikke hvordan den lille banken behandlet søknader uten å benytte digitale løsninger. De ulike bankene trakk frem forskjellige områder på hvor de benyttet digitale løsninger i en kredittgivningsprosess. De ulike områdene nevnt i tabellen under viser hvilke områder majoriteten av bankene trakk frem.

På hvilke områder brukes digitale løsninger i kredittgivningsprosessen		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none">- Innhenting av offentlig informasjon- Signering av dokumenter- Anti hvitvask aktiviteter (AHV)- Etablering- Kredittsjekker- Noe grunnleggende analyse- Innsending av søknad	<ul style="list-style-type: none">- Lånesøknad- Har digital lånesøknad, men brukes i liten grad.- Fordeling av lånesøknad kommer til rett person automatisk- Innsending av søknad- Signering av lånedokumenter	<ul style="list-style-type: none">- Ved de minste kundene- Innhenting av informasjon- Signering av lånedokumenter- Innsending av søknad

Tabell 41 Digitale løsninger i låneprosessen

Innhenting av regnskapsinformasjon og offentlige dokumenter fra for eksempel Altinn og Brønnøysund, kredittsjekker, tinglysning i grunnboken og oppdatering av kundeinformasjon (KYC) var også noe de aller fleste nevnte de hadde digitale løsninger for.

Et lignende spørsmål ble stilt i forbindelse med oppfølging av lånene. Majoriteten av bankene ville innhente tilsvarende informasjon som nevnt over. Et flertall av de mellomstore og store bankene gjennomførte ikke denne prosessen gjennom digitale systemer, men med manuell oppfølging.

Brukes det digitale løsninger i oppfølging av lån? Eventuelt på hvilke områder?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Oppdatering av offentlig tilgjengelig info - Anti hvitvask aktiviteter - Covenants - Medieoppslag av kunden flagges automatisk - Restanse - Betalingsanmerkninger 	<ul style="list-style-type: none"> - Misligholdsoppfølging 	<ul style="list-style-type: none"> - Interne prosesser - Oppfølging av covenants

Tabell 42 Digitale løsninger for oppfølging av lån

Ingen av respondentene stilte seg negative til en digital vurdering av regnskapet. 29% av respondentene forholdt seg nøytrale, mens 58% og 13% stilte seg henholdsvis positive og svært positive til en digital vurdering.

Hvordan stiller du deg til en digital vurderingen av regnskapet?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Svært positiv	8 %	0 %	5 %	13 %
Positiv	42 %	8 %	8 %	58 %
Nøytral	21 %	8 %	0 %	29 %
Negativ	0 %	0 %	0 %	0 %
Svært negativ	0 %	0 %	0 %	0 %
				100 %

Tabell 43 Holdning til digital vurdering av regnskapet

Automatisering

Det første spørsmålet som ble stilt vedrørende automatisering var om den aktuelle ansatte mente deler av eget arbeid ville kunne automatiseres. Hele 81% av respondentene mente deler av eget arbeid ville kunne automatiseres.

Er det deler av arbeidet ditt i dag som du mener kan bli automatisert?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	59 %	11 %	11 %	81 %
Nei	3 %	0 %	3 %	5 %
Vet ikke	8 %	5 %	0 %	14 %
				100 %

Tabell 44 Automatisering av arbeidet

Hvis dette var tilfelle, ønsket vi å få frem hvilke arbeidsoppgaver dette kunne gjelde.

Hvis ja, hvilke deler ser du for deg kan bli automatisert		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Fornyelser - AHV oppfølging - Dokumentasjon ifm eiendomskjøp - Manuell punching inn i scoringsmodeller - Kredittvurderingen - Innhenting av regnskap - Samhandling med kunder, regnskapsfører og revisor 	<ul style="list-style-type: none"> - Større del av kredittprosessen - Innhenting og utfylling rett i modell - Analyse av regnskap: Beregning av forholdstall 	<ul style="list-style-type: none"> - AHV - Mange programmer jobber ikke sammen. Bruker tid på å manuelt sammenstille deler av analysen

Tabell 45 Hvilke deler kan automatiserer

Et system, som basert på tidligere innsendt informasjon, kunne fornye eller avslutte for eksempel kontokreditt eller andre smålån uten innblandingen av en rådgiver, var noe som ble nevnt av flere banker. I tillegg til nevnte områder mente en liten bank det også var behov og et ønske om en automatisert samhandling mellom banker, advokater og revisorer.

Relasjonsbygging

Vi ønsket å se om bankene møtte sine kunder, som følge av nye digitale løsninger, i mindre grad enn tidligere. Dette var for eksempel ved møter om finansiering, årlig oppfølging av kunden eller ved andre forespørsler.

I hvilken grad møter dere kunder fysisk, sammenlignet med for 5 år siden? (For eksempel for lånemøter i banken)	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Mindre enn før	34 %	8 %	8 %	50 %
I samme grad som før	34 %	8 %	5 %	47 %
Mer enn før	3 %	0 %	0 %	3 %
				100 %

Tabell 46 Endring av fysiske møter

Deretter ble de stilt et oppfølgingsspørsmål om hvordan de så for seg å bygge gode kunderelasjoner for fremtiden, samt hvordan et solidforhold til kunden kunne påvirke en kredittgivningsprosess.

Med stadig større fokus på digitalisering i samfunnet, hvordan ser dere for dere å bygge gode relasjoner med kunder i fremtiden? Og gjøres det her forskjell på større og mindre kunder?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Bruke telefon - Aktive kunder følges naturlig opp hyppigst - Større kunder prioriteres - Lokalkunnskap i relasjon med digitale møter - Utfordring med relasjonsbygging - Ha et integrert system - Ønsker å ha åpen bank med mulighet for møter - Trenger å bygge tillitt - Viktigere for SMB som ikke er store nok til å ha egne økonomiansatte 	<ul style="list-style-type: none"> - Mer selvbetjening for mindre kunder - Mer personlig oppfølging på større kunder - Trenger fysiske møter 	<ul style="list-style-type: none"> - Forskjellig behov ut ifra størrelse og bransje - Kun vurdering og etablering som bør digitalisering. Viktig at rådgivning forblir manuell - Vil gi mer tid til kunden ved digitalisering - Store kunder må følges opp personlig og tett

Tabell 47 Gode relasjoner i fremtiden

Hvordan vil et godt og solid forhold til en kunde kunne påvirke en låneprosess kontra en helt ny kunde?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Forenkler ettersom har kontroll på vesentlige risikoelementer - Mer kjennskap, lavere risiko - Enklere, har historisk erfaring med kunden - Mer proaktive - Tillit mellom partene - Positivt 	<ul style="list-style-type: none"> - Erfaringsgrunnlag - Kan kunne strekke seg lenger ved kjente kunder - Enklere og raskere ettersom en har mer info og kjenner kunden - Tillit er viktig - Det er likt - Prosessen kan gå raskere 	<ul style="list-style-type: none"> - Vil være smidige for eksisterende kunde kontra ny - Positivt - Bank er tillit! - Kjenner ledelse og eiere og deres vilje til å støtte ved behov

Tabell 48 Eksisterende og nye kunder

Konsekvenser ved digitaliseringen

Avslutningsvis ble bankene bedt å nevne mulige positive og negative konsekvenser ved mer digitalisering av kredittgivningsprosessen.

Hvilke positive konsekvenser ser dere med mer digitalisering i låneprosessen?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Vesentlig effektivisering - Mer tid til kunden - Kostnadseffektiv - Reduserer risiko for svindel - Forenkler prosessen en del for enkle saker - Automatisere innputt - Kan bruke mer tid på å coaching av kunden - Raskere for begge parter 	<ul style="list-style-type: none"> - Tilgjengelighet for kunden til enhver tid - Effektivitet - Godt grunnlag for forberedelse før samtale med kunde - Redusert operasjonell risiko 	<ul style="list-style-type: none"> - Tidsbesparende - Raskere behandling - Dokumentering av prosesser for bedre etterprøvnbarhet - Forenkling - Mindre feil - Lettere å sikre dokumentasjon

Tabell 49 Positive konsekvenser ved digitalisering

- Ikke alle prosesser kan være digitale, noen ting må være ha en manuell vurdering.

Hvilke negative konsekvenser ser dere med mer digitalisering i låneprosessen?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - For tiden ikke vesentlige negative effekter - Må bruke erfaringskompetanse i tillegg for å få kvalitet - Mindre kontakt med kunder - Miste deler som krever ett manuelt syn/mening - Vil bli mer avhengig av systemer - Mister kjennskap til kunder som ikke kan leses ut ifra et regnskap - Dårlige kunder slipper lettere inn 	<ul style="list-style-type: none"> - Informasjonsgrunnlaget lett for å bli for lite - Ingen. Kontakt pr. Telefon, mail eller møte vil uansett bli gjort ved behov - Større avstand mellom kunde og banken - Mindre rom for skjønn 	<ul style="list-style-type: none"> - At prosessen i realiteten forblir manuell, må bare punche inn i nytt system - Fange opp nyanser - Miste noe av kundekontakten - Miste vurdering av kroppsspråk, kommunikasjon som forsterker/svekker søknaden - Mindre subjektive vurderinger - Feil kan skje ved 100% automatisering. - Digitalisering vil ikke kunne erstatte møtet

Tabell 50 Negative konsekvenser med digitalisering

6.5 Bærekraft

I denne delen av spørreundersøkelsen spurte vi hvilke bærekraftsrapporteringer bankene kjente til, og hvordan de bruker og vektlegger denne informasjonen i vurderinga av kunden. Videre spør vi om bankene gir ut grønne lån, og hvordan de ser for seg framtida når det kommer til bærekraft.

Grønne lån

Her spurte vi om banken tilbød kundene grønne lån. Som en ser var det kun 37% av respondentene som gjør dette.

Utsteder dere grønne lån?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	24 %	8 %	5 %	37 %
Nei	47 %	8 %	8 %	63 %
				100 %

Tabell 51 Grønne lån

Videre ble bankene som ikke utstedte grønne lån i dag spurt om dette var noe de så for seg at de ville innføre i løpet av kort tid. Her ser en at de fleste bankene, 88% av respondentene, vil innføre dette innen kort tid.

Hvis nei, ser dere at dette kan bli innført innen kort tid? (eks 2-3 år)	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	72 %	12 %	4 %	88 %
Nei	4 %	0 %	8 %	12 %
				100 %

Tabell 52 Grønne lån om kort tid

Hvilken informasjon som blir vektlagt i utstedelsen av grønne lån vil variere med lånets formål. Felles er at relevant informasjon tilknyttet det som skal finansieres, som for eksempel energirapporter, blir trukket fram.

Hvilken type bærekraftsinformasjon vektlegges i utstedelsen av grønne lån?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
- Overgangsrisiko - Sertifisering - ESG - Selskapsstyring - Forurensning - Likestilling - Energirapport på bygg	- Satsing på bærekraft og økonomien i prosjekt - Låneformålet er innenfor rammen og har tiltenkte effekt	- All info som er relevant til formålet

Tabell 53 Hvilken informasjon vektlegges i grønne lån

Rapportering

På spørsmål om de kjenner til ulike rapporteringsstandarder, kunne bankene svare flere alternativer. Som en ser kjenner nesten alle til FNs bærekraftsmål, mens kjennskapen til de andre var begrenset. Det var bare en bank som ikke hadde kjennskap til noen av disse.

Hvilke av disse bærekraftsrapporterings kjenner du til?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Regnskapsloven §3-3 c	21 %	5 %	3 %	29 %
FNs bærekraftsmål	71 %	16 %	11 %	97 %
GRI (global reporting initiative)	13 %	3 %	3 %	18 %
TCFD (Task-force on climate-related financial disclosure)	5 %	5 %	5 %	16 %
CDP (Carbon Disclosure Project)	5 %	3 %	3 %	11 %
Guidelines fra EU (Guidelines on non-financial reporting)	21 %	8 %	5 %	34 %
SASB (Sustainability Accounting Standards Boars)	3 %	3 %	0 %	5 %
Kjenner ikke til noen av disse	0 %	0 %	3 %	3 %

Tabell 54 Kjennskap til ulike bærekraftsrapportering

Majoriteten av bankene benytter bærekraftsrapportering i risikovurderinga av kunden. Kun 13% av respondentene oppga at de ikke benyttet bærekraftsrapportering i risikovurderinga av kunden.

Bli bærekraftsrapportering benyttet i risikovurderingen av kunden?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	34 %	5 %	5 %	45 %
Delvis	26 %	11 %	5 %	42 %
Nei	11 %	0 %	3 %	13 %
				100 %

Tabell 55 Bærekraft i risikovurdering

På spørsmål om hvorfor dette ikke benyttes, eller kun delvis, svarer flere banker at dette er noe de holder på å jobbe med for å implementere dette i løpet av året, som presentert i tabellen under.

Hvis nei eller delvis, hvorfor brukes ikke denne informasjonen?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Pågående arbeid - Yter ikke kreditt til spesielle banker - Har program til testing - Noe økende interesse fra kunder 	<ul style="list-style-type: none"> - Er i oppstartfasen - I gang med å implementere dette - Noe tidlig for mindre kunder 	<ul style="list-style-type: none"> - Ikke fokus for oss - Så vidt startet på massekundene. - Kunder er opptatt av dette, så da legger vi til rette for dette

Tabell 56 Hvorfor bærekraftsinformasjon ikke brukes

Videre ble det spurt om bankene hadde sett en økning i bærekraftsrapportering. Majoriteten av bankene, 66% av respondentene, oppga de ikke hadde det.

Har dere sett en endring i antall kunder som rapporterer om bærekraft?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja, økning av rapportering	14 %	17 %	3 %	34 %
Ja, reduksjon av rapportering	0 %	0 %	0 %	0 %
Nei, ingen endring	60 %	0 %	6 %	66 %
				100 %

Tabell 57 Endring av bærekraftsrapportering

Vurdering av rapporteringen

Det ble spurt om bærekraftsrapportering hadde påvirkning på lånevilkårene. Her svarer de fleste av bankene at det ikke har det. En stor bank presiserer at bærekraftsrapportering ikke har innvirkning på lånevilkårene, men på kredittgivningen, altså om kunden får lån eller ikke.

Hvis en bedrift har bærekraftsrapporter, har det innvirkning på lånevilkårene?	Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank	Totalt
Ja	14 %	5 %	3 %	22 %
Nei	57 %	11 %	11 %	78 %
				100 %

Tabell 58 Innvirkning på lånevilkår

Videre ble det spurt om hvordan bankene vurderer kvaliteten til rapporteringen. Her kommer det fram at dette er noe bankene selv setter krav til hvordan de skal vurdere dette. Det kommer også fram at flere er lite kjent med denne typen rapportering.

Hvordan vurderes kvaliteten til bærekraftsrapporteringa?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Eget skjema - Flere av kundene er for små til å utføre bærekraftsrapportering - Vanskelig å vurdere kvalitet ettersom det ikke er noen standard 	<ul style="list-style-type: none"> - Lite kjent med slik rapportering - Foreløpig kun for å tilfredsstille et system - Ikke kommet i gang enda - På individuell basis opp mot standarder og maler 	<ul style="list-style-type: none"> - Svært standard for mindre kunder

Tabell 59 Kvalitet til bærekraftsrapportering

Det ble spurt om det settes noen covenants knyttet til bærekraft. Det kommer fram til at flere ikke gjør det, og noen holder på med å vurdere dette.

Settes det noen covenants krav knyttet til bærekraft? Eventuelt hvilke?		
Liten bank	Mellomstor bank	Stor bank
<ul style="list-style-type: none"> - Nei - Kan velge å si nei til forespørsel - Yter ikke kreditt til spesielt utsatte bransjer - Kommer etter hvert 	<ul style="list-style-type: none"> - Noen få - Ikke per nå - Nei 	<ul style="list-style-type: none"> - Nei - Eiendomsselskaper må fremlegge energirapport - Utleier skal dokumentere at alle leietagere driver bærekraftig virksomhet - Legge fram ESG-planer

Tabell 60 Covenants til bærekraft

6.6 Avslutning

I dette kapittelet er resultatet fra spørreundersøkelsen presentert. Bankene legger stor vekt på regnskapet i sin risikovurdering, samt annen tilgjengelig informasjon om kunden. Bankene er samstemte i hvilke poster i resultatet og balansen som er generelt viktige. Bærekraft som en del av risikovurderingen er fortsatt på et tidlig stadium, men dette er under utvikling. Bankene er positive til å ta i bruk nye digitale løsninger for å kunne løse oppgaver på en effektiv måte.

Kapittel 7 – Drøftelse og analyse

I dette kapitlet vil de empiriske funnene presentert i forrige kapittel analyseres og diskuteres opp mot tidligere presentert teori og funn gjort i andre studier. Kapitlet ønsker å få frem betydningen av respondentens svar samt om funnene kan indikere trender for banksektoren, både generelt og basert på bankenes størrelse.

7.1 Forskningsspørsmål 1

Det første forskningsspørsmålet som vi skal ta for oss er "*Hvordan innhentes og benyttes informasjon i årsrapport og annen informasjon i vurderingen og oppfølgingen av et lånetilsagn?*" Vi ønsket å identifisere hvilken informasjon de ulike bankene benyttet i en vurdering av kunden og hvordan ulik informasjon ble vektet mot hverandre. Vi ønsket å se på om det eksisterte forskjeller mellom bankene i bruk av regnskapsinformasjon, kvalitetssikring av regnskapet og annen informasjon som kan framkomme av en årsrapport.

Informasjonsinnhenting

Det framkommer fra vår studie at de fleste bankene, 75% av respondentene, innhenter regnskapet for de siste 2-3 årene. Den store majoriteten ilegger regnskapet middels til stor vekt. Bankene ønsker å benytte den historiske informasjonen til å finne trender og utvikling for fremtiden, da det er her de møter usikkerhet og risiko. For kunder og bransjer som opplever mer volatilitet er det ønskelig med flere års regnskap. Dette vises gjennom at 18% av respondentene ønsker regnskap for de siste 5 årene eller lenger tilbake i tid. Halvårs og kvartalsregnskap var også noe bankene benyttet, hvor 64% av respondentene oppga å benytte dette svært ofte eller ofte.

Formålet til et budsjett er å få produsert gode planer som kan uttrykke bedriftens målsetting (Visma, u.å.-a). Flere banker trekker frem at budsjetter, samt selskapets framtidsplaner, er noe de innhenter. Da dette er interne dokumenter, kan de være påvirket av et for positivt syn på fremtiden. Heinzelmann (2015) argumenterer for at tradisjonelle budsjettene i for stor grad har et historisk perspektiv, og dermed mister relevans i en vurdering av fremtiden og det å

produsere verdiskapende beslutninger. Han argumenterer videre for at Beyond Budgeting (BB) vil være mer hensiktsmessig å benytte. Her blir det interessant å se hvordan bankene forholder seg til utviklingen i bruken av tradisjonelle budsjetter og BB.

For ikke-finansiell informasjon er spesielt eierstrukturen, styresammensetning og generell bransjeinformasjon viktig. Gjennom god og jevnlig dialog med kunden trekker flere banker frem hvordan annen informasjon som stemningen internt i selskapet kommer frem. Bankene oppgir at finansiell informasjon ikke alene kan gi et godt nok helhetsbilde til å bevilge et lån.

Regnskapet som informasjonskilde

I sin lovpålagte risikovurdering av kunden baserer bankene seg i stor grad på resultatregnskapet. Regnskapets formål, slik som det er presentert i kapittel 2, er å være en informasjonskilde for selskapets interessenter. Et regnskap viser selskapets finansielle situasjon og kan utarbeides etter 3 ulike regnskapsspråk. Valg av regnskapsspråk vil ha påvirkning på hvordan regnskapet blir utformet, og om regnskapet har et balanseorientert (IFRS) eller resultatorientert (GRS) fokus. Bankene i undersøkelsen uttrykker ingen preferanse for valg av regnskapsspråk. De fleste bankene oppgir likevel at det er GRS de fleste av deres kunder benytter. Dette henger sammen med at de fleste bedrifter i Norge faller inn under kategorien "små foretak". Valg av regnskapsspråk vil få konsekvenser for både balansen og resultatet gjennom at det eksisterer ulike tillate verdivurderingsmetoder. Det framkom at så lenge bankene var klar over hvilke regnskapsstandard kunden benyttet, ville de ta hensyn til dette og gjennomføre egne vurderinger av de aktuelle postene. Det avgjørende er at regnskapet gir et rettviseende bilde av selskapets økonomiske stilling.

Flere poster i balansen og resultatet har innslag av subjektive vurderinger, som også er påvirket av ulike regnskapsstandarder. Som vi ser fra resultatet oppgir 72% av bankene at de vil gjøre ulike justeringer på postene i regnskapet. Dette knytter seg til poster som blant annet er over- eller undervurdert. Som en bank kommenterer: *"I balansen er det mulighet for å finne både overvurderte og undervurderte aktiva. Vi ønsker å forholde oss til et realistisk virkelighetsbilde"*. Dette svaret samsvarer med det resten av bankene tenker. De er opptatt av å identifisere virkelige verdier, som for eksempel virkelige verdier av eiendom. Det er verdt å

bemerke seg at hva som anses som viktige og relevante poster i regnskapet, er avheng av selskapets virksomhet, som bankene også presiserer. I tillegg til å gjøre endringer som gjelder over- og undervurderte poster, fjerner bankene ekstraordinære poster og gjør justeringer som er med på å få frem kjernevirksomheten til selskapene.

Regnskapet skal også ha et prognoseformål. Flere av bankene legger vekt på kontantstrøm som en kilde til hvordan den økonomiske situasjonen til selskapet er og vil utvikle seg og om fremtidig inntjening. I henhold til regnskapsloven skal alle selskaper, utenom "små foretak", utarbeide en kontantstrømoppstilling. 61% av respondentene oppga å benytte kontantstrømoppstillingen ofte eller svært ofte. Av bankene som trakk frem viktigheten av en kontantstrømoppstilling var det 68% som også utarbeidet oppstillinger for de mindre selskapene. Dette ble gjort for å tydeligere få frem den økonomiske situasjonen til kunden og var vanligere hos de mellomstore og store bankene. Av respondentene oppga 62% at de ofte eller svært ofte utarbeidet en prognose for fremtidig kontantstrøm. Kun 8% oppga at dette var noe de sjeldent eller svært sjeldent utarbeidet. Dette er i tråd med det de fleste bankene mener, at de er mer opptatt av framtiden og om selskapets fortsatte drift.

Noter

Notene i regnskapet er med på å gi leseren ekstra informasjon om et selskap (Heskestad 2015). Undersøkelsen viste at de fleste bankene, 89% av respondentene, i varierende grad benyttet noteinformasjonen. Bankene varierer i hvilke noter de anser som de viktigste, men inkluderer poster med ekstra informasjon om eiere, benyttede regnskapsprinsipper og hvordan gjeldsposter er vurdert. Noteinformasjonen er ulik fra selskap til selskap, og bruken vil da variere ut ifra situasjonen og behovet. Hovedformålet med bruken av notene var å kunne presentere et tydeligere bilde av selskapet og den økonomiske situasjonen de befant seg i.

Nøkkeltall

Fra svarene til respondentene framkom det at nøkkeltall blir benyttet ofte eller svært ofte av 87% av respondentene. Egenkapitalandelen skilte seg ut ved at det ble benyttet av 100% av respondentene. I balansen er også egenkapital det bankene trekker fram som en viktig del av sin analyse. Kinserdal (2018) argumenterer for at egenkapitalen i seg selv gir liten verdi i

regnskapsanalysen. Denne kritikken er rettet hovedsakelig mot regnskap som er utarbeidet etter IFRS. Her vil egenkapitalen være «en differanse mellom tillatte balanseførte eiendeler og tillatte balanseførte forpliktelser» (Kinserdal, 2018, s. 319). Som vi har presentert, sier flere av bankene at de fleste kundene er små som utarbeider regnskapet etter GRS, så dette vil ikke være like relevant for disse kundene. Ifølge aksjeloven skal et selskap ha en forsvarlig egenkapital til enhver tid, noe som kan være en mulig årsak til bankenes fokus. Kinserdal (2018) trekker fram at EBITDA gir et godt grunnlag for å predikere framtidig resultater. Undersøkelsen viste at flere av bankene benytter EBITDA i forhold netto gjeld som et nøkkeltall. Undersøkelsen viste også at det er variasjonen i hvilke nøkkeltall de ulike bankene benytter til enhver tid. Dette kan tyde på at dette ikke er en så statisk framgangsmåte som Kinserdal (2018) refererer til. Bankene presiserer at de ut ifra kunden velger aktuelle nøkkeltall og at dette er nøkkeltallene som best presenterer et korrekt helhetsbilde.

Revisorsberetning

En revisjonsberetning skal etter revisorloven §9-1 skape tillitt til at årsregnskapet oppfyller gjeldene lovkrav og ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Som det kommer fram fra respondentenes svar benytter bankene revisorsberetning i varierende grad. Det blir påpekt at ofte kun sjekker om revisor har bemerkninger eller ikke. Der revisor har bemerkninger blir dette fulgt opp videre. Ved store kredittengasjement kan verdien bli kontrollert om de sammenfaller med verdier oppgitt andre steder. Dette indikerer at bankene har stor tiltro til revisors arbeid, som sammenfaller med at revisor er allmenhetens tillitsperson etter revisorlovens §9-1.

For selskap med driftsinntekter under 6 millioner, balansesum under 23 millioner og der gjennomsnittlig antall ansatte ikke overstiger ti årsverk, er det ikke krav etter aksjeloven §7-6 om revisjon. For aktuelle selskap er det ulik praksis om bankene vil kreve tilsvarende informasjon. Flere av de større bankene oppgir at de vil kreve at selskapet benytter autorisert regnskapsfører. Blant de små og mellomstore bankene var dette ikke like ofte et krav. Dette kan ha sammenheng med at de selv mener de får god nok informasjon direkte fra kunden, og at det ikke vil være hensiktsmessig grunnet kundens størrelse.

Bærekraft

Som det ble presentert i kapittel 3.5 eksisterer det flere ulike standarder for å rapportere bærekraft. Etter undersøkelse av Finanstilsynet (Kartlegging av foretakenes bærekraftsrapportering 2020) og BDO (Bærekraftsundersøkelsen 2021) viser at banker har kjennskap til GRI, regnskapsloven §3-3c og FNs bærekraftsmål. Dette samsvarer med det respondentene selv oppgir å ha best kjennskap til, selv om det kan bemerkes at ikke flere kjenner til regnskapslovens §3-3c som er den eneste lovpålagte rapporteringen om samfunnsansvar i Norge. Det overrasker ikke at det er FNs klimamål som de fleste kjenner til ettersom innføringen i 2016 har medført mye medieinteresse og debatt i Norge.

Fra undersøkelsen kommer det frem at rundt 1/3 av bankene utsteder grønne lån i dag, og at flere av de andre jobber med implementeringen av dette. Sett i sammenheng med den økte interessen for bærekraft er det naturlig at de fleste vil innføre dette innen kort tid. Dette vil nok følge utviklingen i antall selskap som rapporterer om bærekraft. De aller fleste banker benytter bærekraftsrapportering i risikovurderingen av kunden. Regjeringens handlingsplan for bærekraftig finans har oppfordret bankene til å inkludere denne typen informasjonen i risikovurderingen. Det framkommer at flere banker i dag arbeider med å implementere dette i sin risikovurdering. Her tyder det også på at bankene selv jobber med ulike punkter som de vil kreve fra kundene. Noen banker kommenterte også at de var usikre på hvordan dette burde gjøres, ettersom det manglet nasjonale retningslinjer.

Årsberetning

Årsberetningen skal etter regnskapsloven §3-3a inneholde informasjon om selskapets situasjon. De fleste bankene oppgir å benytte den, dog i varierende grad. Flere av elementene diskutert over skal inkluderes i en årsrapport. Nesten 60% av bankene oppgir at de ikke innhenter tilsvarende informasjon fra små selskap som ikke utarbeider årsrapport. Dette kan tyde på at de har misforstått spørsmålet. Årsrapporten inneholder informasjon om situasjonen til selskapet, hvor de ser på utføring og fremtidig drift. Akkurat dette oppgir flere av bankene at de innhenter gjennom løpende dialog med kunden eller fra regnskapsfører.

Oppfølging av låneavtaler

Ved oppfølging av de ulike låneavtalene benyttes blant annet covenants. Ved å utarbeide ulike krav kan banken enklere fange opp en uheldig utvikling å ta grep før det er for sent. Heskestad (2015) påpeker at bankene vil sette ulike krav som vil kunne indikere misligheter, eventuelt røde flagg, hvis de brytes. Som covenants trekker Kinserdal (2018) frem at spesielt nordiske banker benytter nøkkeltall som likviditetsgrad, egenkapitalandel, rentabilitet samt resultatgrad i sitt arbeid. Vår studie støtter opp under dette, hvor vi ser at bankene i tillegg til å benytte nøkkeltall også setter krav for utbytte, styresammensetning og eierskifte. De to sistnevnte samsvarer med det bankene uttaler om at god kjennskap til kunden, styre og eiere, er avgjørende. Ved å sette begrensninger for utbetalinger av utbytte sørger banken for at virksomheten opprettholder sin likviditet. Et likhetstrekk mellom bankene var at alle benyttet forenklede krav på de mindre kundene, hvor de ikke-finansielle kravene fikk størst betydning. Enkelte banker benyttet sjeldent covenants på mindre låneengasjement, da det både er kostbart og tidkrevende å følge dem opp, og definerte dette som lån under 50 millioner kroner.

Normalen var for bankene å gjennomføre en årlig oppfølging av kunden, eller når kunden selv tok kontakt. Ved brudd åpnet samtlige banker opp muligheten for å reforhandle vilkårene med kunden. Det kunne innebære renteendring eller krav om ekstra innbetalinger. Ved forbigående hendelser var normalen å frafalle kravet. I spesielle tilfeller kunne et brudd også resultere i oppsigelse av låneavtalen.

7.2 Forskningsspørsmål 2

Her vil vi ta for oss den andre forskningsspørsmålet, nemlig "*Hvordan avdekkes regnskapsmanipulasjon av bankene?*" Vi ønsket å se hvor mange av bankene som hadde opplevd manipulerte regnskap og om det kunne eksistere forskjeller basert på bankenes størrelse. Som en forlengelse av dette ønsket vi å få frem de ansattes holdninger og tanker om en digitalisert kredittgivningsprosess og et digitalisert regnskap vil resultere i mer manipulasjon.

Utbredelse av manipulasjon

Ut ifra respondentenes svar så vi at 53% av bankene hadde opplevd å motta manipulerte regnskap. Sammenlignet med funn gjort av Haugen og Hesthag (2020) i en tilsvarende studie, som viste at 30% av respondentene hadde vært bruker av et manipulert regnskap i løpet av de siste to årene, er dette høye verdier. I en undersøkelse gjort av Lavion (2018) indikerte funnene at 49% av internasjonale organisasjoner hadde benyttet et manipulert regnskap i løpet av de siste to årene. Dette er verdier nærmere våre funn. Her er det likevel verdt å bemerke at Lavion (2018) undersøkte 7200 brukere fra 123 ulike områder. Funnene vil dermed naturligvis påvirkes av størrelsen på de aktuelle virksomhetene og de kulturelle forskjellene.

Basert på respondentenes svar klarte vi ikke å se at bankens størrelse skal ha hatt en betydning for om de hadde mottatt et manipulert regnskap. De mellomstore bankene skilte seg ut ved at fem av seks hadde opplevd dette. Her er det viktig å få frem at respondentene ikke nødvendigvis svarte for sin bank som helhet, men for seg selv og sitt kontor. Flere av respondentene var bedriftsrådgivere som ikke nødvendigvis har oversikt over hendelser og funn gjort på andre kontorer. Det er derfor ikke urimelig å anta, basert på våre funn, at minst 53% av respondentene har mottatt manipulerte regnskap.

De utsatte postene

Teori presentert i kapittel 2, støttet opp av hva bankene selv forteller, viser hvordan finansregnskapet kan betraktes som den viktigste informasjonskilden for eksterne aktører. Teorien viser også hvordan man med NGAAP har anledning til å benytte "god regnskapsskikk" og "profesjonelt skjønn" under utarbeidelsen av et regnskap. Under IFRS er det anledning til å

benytte ulike målemetoder tilpasset regnskapsprodusentens situasjon og ønske. Dette leder naturlig til at et selskap benytter standarden som presenterer selskapet på ønsket måte. Heskestad (2015) argumenterte for at man bør utøve "sunn skepsis" når et finansregnskap undersøkes nettopp grunnet de skjønnsmessige vurderingene. Dette står i kontrast til det bankene selv mener. De oppgir at valg av regnskapsstandard, som tidligere diskutert, er av mindre betydning. Dette kan antyde at bankrådgiveren har god forståelse av de ulike regnskapsstandardene, eller at de ikke er klar over de mulige konsekvensene ved skjønnsmessig vurdering. Funn gjort i studien viser at bankene i stor grad benytter virkelig verdi ved verddivurderinger av ulike poster, og det kan argumenteres for at de primært ønsker å vite hvor mye de kan redde ved et eventuelt mislighold.

En av de mindre bankene sa, som Kinserdal (2017) argumenterte for, at "*de fleste balanseposter kan i teorien manipuleres, med effekt også for resultatregnskapet*". Dette framkommer også ved at de ulike respondenter trekker frem ulike poster som spesielt risikofylte. Det var likevel flere poster som gikk igjen, uavhengig av bankens størrelse, når vi spurte om hvilke poster de anså som mest utsatt for manipulering. Halvparten av bankene, hvor et flertall av dem var mindre banker, oppga at verdien av et selskaps varelager var et punkt de anså som utsatt. Det at bankene anser varelageret som en utsatt post reflekteres gjennom, som en liten bank oppga, at verdien av varelageret blir satt til 25% av oppgitt verdi. Dette for nettopp å ta høyde for ukurans, for optimistiske verddivurderinger og et "dårlig marked" for varelageret. Dette samsvarer med funn gjort blant annet av Bore og Skaugen (2020).

I tillegg til varelager ble salgsinntekter, lønnskostnader og omsetning nevnt som utsatte poster. Salgsinntektene ble for tidlig inntektsført mens lønnskostnadene ble satt kunstig høyt. Sponsor Service saken er et eksempel på for tidlig inntektsføring, mens saken i Nedre Romerike Vannverk var manipulerte lønnskostnader for å skjule et underslag (Heskestad, 2015). En liten bank oppga at en kunde hadde manipulert ned egen omsetning, ved å kostnadsføre for mye, for å holde seg under revisjonsplikten. Det ble ikke gitt en begrunnelse på hvorfor selskapet ønsket å holde seg under revisjonsplikten, men det eksisterer et par muligheter. Det kan ha vært selskapets ønske å unngå større kostnader til revisor eller å holde skult andre tvilsomme vurderinger gjort i regnskapet. En tredje mulighet til at ledelsen manipulerte regnskapet kan

være eiernes press til å oppnå et skattemessig gunstig resultat. Våre funn indikerer at fordelaktig periodisering av salgsinntekter, lønnskostnader og omsetning anses som risiko momenter. Dette er i tråd med funn gjort av Maric og Holvik (2019) som viste at 53% av manipuleringsmetodene, som hadde resultert i domfellelse, var periodisering.

Over- / undervurdering av eiendeler og kundefordringer er to poster flere banker trakk frem. Overvurdering av kundefordringer kan forekomme som regnskapsmanipulasjon der hvor selskapet lyver om fordringen eller ikke nedskriver fordringen hvor det har vært et verdifall. Det kan også hende at selskapet faktisk ikke så tapet. Denne usikkerheten er en grunn til at banker ofte velger å ta sikkerhet i annet enn selskapets kundefordring, og varelager som tidligere nevnt. Manglende tapsføring var blant faktorene som til slutt felte Finance Credit (Heskestad, 2015). De siste punktene som gikk igjen, var over-/undervurdering av eiendeler og gjeld samt anleggsmidler. Et litt overraskende moment fra respondentenes svar var at ingen dro frem goodwill som kan defineres som en meravkastning. Med tanke på at dette er en post som en vanskelig kan måle nøyaktig, hadde vi sett for oss at minst en bank skulle trekke denne posten frem.

Kvalitetssikring

Det var et ønske å få frem hvordan bankene som hadde opplevd manipulerte regnskap oppdaget dette. Hele 80% av respondentene oppga at manipulerte regnskap ble avdekket som følge av manuell kontroll og gjennomgang av regnskapet. Her ser de blant annet etter større bråe endringer i regnskapet. Endingene kan skyldes et bytte av regnskapsstandard eller endringer i sammensetningen av selskapets styre. Ved sistnevnte kan det finne sted en "big bath" hvor selskapets nye ledelse tar større nedskriver og tap enn nødvending for å gi seg selv en god start på den nye perioden. Enkelte mindre banker trakk også frem hvordan de gjennom en "logisk gjennomgang av tall og lokal kunnskap" kan avdekke manipulering. Gjennom god kjennskap til sine kunder vil de kunne avdekke forandring i kundens oppførsel i møte med banken, noe som vil være et rødt flagg.

Heskestad (2015) forklarer hvordan man kan avdekke feil i et regnskap samt tolke informasjonen gjennom en resultat kvalitetsanalyse. Ved kontroll og gjennomgang av

regnskapet vil revisor spille en viktig rolle (Kinserdal, 2017). Studien viste at 92% av respondentene benyttet revisorsberetning, men primært for kontroll av eventuelle bemerkninger fra revisor. Kun 20 av 39 respondenter valgte å besvare om de innhentet tilsvarende informasjon fra små foretak gjennom revisor eller regnskapsfører. Av disse 20 framkom det at 12 banker, 8 små, 3 mellomstore og 1 stor, valgte å innhente tilsvarende informasjon som i en revisorsberetning fra kunden mens de resterende 8 frasto fra dette. Blant bankene som innhentet denne informasjonen var det 8 som hadde opplevd manipulerte regnskap, mens 4 banker ikke hadde det. På motsatt side var det 4 banker som hadde opplevd manipulerte regnskap, og 4 som ikke hadde det, der hvor banken ikke innhentet tilsvarende opplysninger. Her trakk et par av bankene frem nettopp deres nærhet og kjennskap til kunden som et viktigere moment i kvalitetssikringen av regnskapsinformasjon enn å benytte revisor og regnskapsfører.

Et spennende moment var hvordan en liten digital bank benyttet automatiserte og digitale systemer for kontroll av regnskapet. Samme bank oppga at de benyttet kunstig intelligens allerede i oppfølgingen av sine kunder. Samtidig oppga 6 små og 3 mellomstore banker at dette var noe de kunne tenke seg å se nærmere på etter hvert som teknologien ble bedre.

Bankene var delt i spørsmålet om innføringen av digitale regnskapssystemer ville påvirke manipuleringen av regnskap. Mens enkelte banker trakk frem bruken av løpende rapportering som noe positivt som ville resultere i mindre manipulering, trakk andre frem hvordan dette ikke ville hindre selskap i å periodisere inntekter og kostnader feil. Selv om bankene ikke var negativt innstilt til løpende og digitale regnskapssystemer, mente majoriteten at det ikke ville hindre og føre til mindre manipulasjon. Kun to mindre banker kunne se for seg at dette ville resultere i mer manipulering. Ved en digitalisering av selve kredittscoringprosessen fant vi at svarene spriket noe mer. En stor bank kommenterte dette slik "*Blir kun spekulasjon, men vil tro at enkelte kanskje vil forsøke å utnytte muligheten for at det ikke gjøres manuell vurdering*". Dette vil være en problemstilling som er spesielt aktuell for mellomstore og store banker som uttalte at mindre kunder ville kunne få en mer automatisert kredittgivningsprosess i fremtiden.

7.3 Forskningsspørsmål 3

Det siste forskningsspørsmålet som skulle besvares var "*Hvor langt har bankene kommet i digitaliseringen av bedriftsmarkedet, og hvilke utfordringer kan de møte?*" Her var ønske å få frem mulighetene og utfordringene den enkelte rådgiver så for å se ville komme som følge av mer digitalisering. Vi ønsket også å få frem hvor langt bedriftsmarkedet har kommet med digitalisering sammenlignet med privatmarkedet, og hvorfor det er slik. Vi benyttet i stor grad åpne spørsmål, og åpne oppfølgingsspørsmål, for å tydeligere få frem om den enkelte respondenten hadde kunnskapsmangler på emnet.

Automatisering og digitalisering

Den teknologiske utviklingen på privatmarkedet, og generelt i samfunnet, har hatt noe påvirkning på bedriftsmarkedet. I dag benytter de aller fleste bankene, i varierende grad, digitale løsninger i sitt arbeid. Det ble ganske tidlig klart for oss at bedriftsmarkedet lå noe bak privatmarkedet når det kom til å automatisere og digitalisere sine systemer. Mens man på privatmarkedet kan standardisere det meste og behandle kunder relativt likt, og forenklet sagt si det kun eksisterer forskjell på inntekt og gjeld, er det flere faktorer som må involveres på bedriftsmarkedet. Det er nettopp dette bedriftsrådgiverne trekker frem som hovedgrunnen til at mer gjøres manuelt. For eksempel vil bankene ofte gjøre opp- og ned justeringer på ulike eiendelers verdi basert på hva de mener eiendeler er verdt, og hva de kan få igjen ved et eventuelt tvangssalg. Basert på respondentenes svar, og teori på området, kan man si at bankene ligger på et moderat nivå utviklingsmessig. Det er likevel verdt å merke seg at den generelle holdningen til en digital vurdering av regnskapet er positivt, slik som det ble presentert i forrige kapittel.

Respondentenes svar på spørreskjema indikerer at jo større banken er, desto større er fokuset på digitalisering. I dag benyttes digitale løsninger ved for eksempel innsending og signering av ulike lånedokumenter, ved innhenting og oppdatering av kundeinformasjon, tinglysning i grunnboken og innhenting av offentlige dokumenter fra for eksempel Altinn og Brønnøysund. Et overraskende funn var hvordan to små banker mente de hadde fullt ut digitalisert sine prosesser for kredittgivingen, mens to store banker mente de i liten grad hadde det. Dette kan

indikere, basert på respondentenes svar på andre områder, manglende kunnskap om hva digitalisering er.

De fleste bankene så for seg at en fremover ville kunne effektivisere blant annet kredittgivningsprosessen ved å ha ulike systemer som bedre snakket sammen. En stor bank forklarte situasjonen slik: *"I dag er det mange programmer og modeller som ikke "jobber sammen". Det er fortsatt en stor manuell jobb å sammenstille alle deler av analysen til et fullstendig credit memo"*. Dette er funn i tråd med forskning gjort av Skjelvan (2015), som fant at et av de største hindringene for digitalisering er nettopp mangel på standardisering, at ulike systemer ikke snakker sammen. Ingen av bankene trekker her frem bruken av ulike API-er (Application Programming Interface). API-er er et programmeringsgrensesnitt som kan benyttes til å utveksle informasjon mellom ulike applikasjoner (Skjørten, 2019).

Den aktuelle banken trekker frem hvordan det er mulig å frigjøre mye ressurser og tid ved å iverksette nye og bedre systemer og løsninger. De fortsetter med å forklare fordelene dette vil medføre: *"Vi tror at dersom vi kan gjøre en større del av kredittprosessen digitalt, så gir det mulighet for å kunne bruke MER tid med kundene, bygge sterkere relasjoner til eksisterende kunder, samt bedre tid til å knytte nye relasjoner"*. Det var interessant å se hvordan spesielt de mellomstore og store bankene mente økt automatisering og digitalisering ville påvirke de små kundene. De indikerte at siden konsekvensene ved mislighold og konkurs blant disse kundene ville ha mindre påvirkning på banken, kunne de gjennom et kost/nytte forhold tillate mer automatiserte løsninger. For større kunder, samt kunder som opererte i sektorer hvor banken hadde stor eksponering og kredittrisiko, var det fortsatt ønskelig med en grundig analyse gjennomført av en rådgiver.

Et like spennende funn var hvordan en liten bank argumenterte mot praksisen til de mellomstore og store bankene. De mente at små og mellomstore bedrifter (SMB) ofte ikke hadde egne ansatte med tilstrekkelig økonomisk kompetanse, og hvordan banken da kunne ta denne rollen. Samme bank forklarte hvordan de aktivt ønsket å ta del av sine kunders forhandlinger, da gjerne av større størrelse, for å lettere fange opp signaler og dermed kunne ta grep med en gang. De uttalte *"Vi tror fortsatt det er viktig å treffe kunden under store*

forhandlinger da man ubevist kan plukke opp signaler som man går glipp av i den digitale verden". I tillegg til å ha en mindre tilgang på kapital og andre ressurser, argumenterte de små bankene med at deres største konkurranse fortrinn var deres gode lokalkunnskap og nærhet til kundene. Samme bank uttalte "*Vi er en liten sparebank der vårt største fortrinn er nettopp kundekontakten. Vi kommer til å ivareta det så lenge det er mulig, men det får en priskonsekvens*". Dette indikerer at flere små banker kan være villig til å la god kundekontakt og oppfølging gå på bekostning av for eksempel lav rente. Dette kan ses på som en strategisk posisjonering. Ved at stadig flere av de større bankene digitaliserer sine prosesser for små kunder, kan de mindre stå klare å tilby skreddersydde løsninger også for dem. Det kan også hende en ser dem gå aktivt inn for å hente mindre kunder fra de mellomstore og store bankene. Dette vil være kunder som ikke setter pris på digitaliseringen som finner sted og føler seg oversett.

Signalet fra bankene var at, slik situasjonen er i dag, ville være vanskelig å digitalisere større deler av selve bevilgningsprosessen. Norske myndigheter har lansert det standardisert regnskapsformatet Standard Audit File Tax (SAF-T) i et forsøk på å forenkle dataflyten mellom regnskapsfører, revisor, bank og offentlige myndigheter. Selv om flyten av informasjon kan bli enklere, er det verdt å merke seg at de fleste bankene i dag gjør egne opp- og nedjusteringer av et selskaps verdier. Det at ingen av bankene trakk frem SAF-T i sine besvarelser, kan indikere at dette er et system de har lite kjennskap til da det ikke eksisterer krav om å benytte denne rapporteringsstandarden til bankene. Det gjenstår dermed å se hvordan dette vil endre og påvirke digitaliseringen på det norske bedriftsmarkedet.

Det er verdt å merke seg forskjellen i respondentenes svar når det kommer til bruken av digitale regnskapssystemer og en digital vurdering av kredittgivningsprosessen på den ene siden, og digital vurdering av regnskapet på den andre. Bankene er tydelig positivt innstilt til en digital vurdering av regnskapet, men ønsker ikke at digitale systemer skal kunne gjøre en total vurdering. Det gis heller ingen tegn til at et digitalt regnskap vil resultere i mer eller mindre manipulasjon.

Relasjonsbygging

Basert på respondentenes svar kommer det frem at de ønsker å benytte like mye, eller mer, tid på relasjonsbygging med kunden fremover. Det kan se ut som flere av de mellomstore og store bankene vil omprioritere mer tid til de største kundene, og la flere av kundehenvendelsene fra mindre selskap bli håndtert av digitale systemer og rådgivere på telefon og chat. Dette er tendenser som man allerede har sett i det norske privatmarkedet, hvor kun større kunder blir satt opp med personlig rådgiver. For de små bankene, som primært har mindre kunder, vil en nok ikke se en like tydelig prioritering. Bankene var delt på om man fremover ville se en reduksjon eller ikke på hvor mye av kundekontakten som ville foregå fysisk. Det er nok naturlig å se for seg at bankene her vil tilpasse seg kundene, og møte dem på en plattform de ønsker og ser på som hensiktsmessig.

Den teknologiske utviklingen

Vi vil argumentere for viktigheten av at bankene tar en større del av den den teknologiske utviklingen som finner sted. Som følge av PSD2 vil nye aktører ha tilgang til bankens data og kan utfordre dem på områder bankene tidligere har hatt monopol, her under betalingsløsninger. De siste årene har produkter som Paypal, Apple og Google Pay samt lanseringen av betaling via Facebook, endret hvordan flere kunder gjør opp for seg både på nett og i butikk.

Bankene sitter på enorme mengder data om egne kunder, og dette er noe som i større grad kan benyttes til å skreddersy produkter og løsninger for den enkelte kunde. Et bruksområde for denne informasjonen er å besvare enklere kundehenvendelser på for eksempel chat. En kunstig intelligens kan, basert på tidligere henvendelser og resultater, lære hva en kunde mener og trenger hjelp med. Dette er noe enkelte banker allerede benytter i dag. Det var derfor overraskende at kun en bank trakk frem dette punktet. Et annet spennende område som befinner seg i rask utvikling er blockchain teknologi. Ved å benytte denne teknologien, for eksempel i arbeidet med resultatregnskap, vil man kunne se eventuelle endringer som gjøres og hvem som utførte dem. Enhver transaksjon og endring vil bli merket med et tidsstempel, noe som vil bidra til å øke tillitten til regnskapet. Blockchain vil likevel ikke løse problemene rundt periodisering

og optimistisk regnskapsføring. Et annet aspekt her som diskuteres er bruken av kryptovaluta som betalings- og investeringsmiddel.

Her oppstår det en konflikt mellom bruken av big data og blockchain teknologi på den ene siden, og General Data Protection Regulation (GDPR-regelverket) samt etiske vurderinger på den andre. Regelverket, som er gjeldende for hele EU/EØS og ble innført i 2018, sier at det er forbudt å lagre personopplysninger lenger enn det som er nødvendig for å gjennomføre oppdraget informasjonen ble innhentet for, eller når motparten trekker tilbake samtykke til å oppbevare informasjonen (Datatilsynet, 2018). Her ble personopplysninger definert som "enhver opplysning som direkte eller indirekte kan identifisere en person" (Kaldestad, 2018). Her ligger et problem med for eksempel bruken av blockchain, informasjonen vil ikke kunne endres eller slettes. Det er tydelig at man fortsatt befinner seg på et tidlig stadium hvor det fortsatt er mange problemstillinger som må håndteres. Dette gjelder ikke bare bruken av big data og blockchain. Bruken av kunstig intelligens reiser mange, og kompliserte problemstillinger som for eksempel hvor langt en kan gå i utviklingen og om kunstig intelligens skal kunne bevilge et lån.

På disse områdene var bankene noe avventende, de fleste ønsket å se hvordan teknologien utviklet seg videre før de tok en avgjørelse om å ta den i bruk. De fleste var likevel positivt innstilt til å bruke kunstig intelligens og big data opp mot hvitvaskingskontroll. Bankene er pålagt å gjennomføre en rekke tiltak for å kunne avdekke, og dermed forhindre, hvitvasking (Hvitvaskingsloven av 2018) og terrorfinansiering. Blant annet skal de gjennomføre løpende kundekontroll (KYC), undersøke og rapportere mistektlige transaksjoner samt gjennomgå kundens regnskap.

Muligheter og fallgruver

Det var flere av de samme momentene som ble trukket frem av bankene når de så på de positive konsekvensene ved en mer digitalisert kredittgivningsprosess. Som følge av nye systemer som både snakker bedre sammen og kan innhente relevant informasjon, så bankene for seg en mer effektiv hverdag. Dette ville kunne resultere i at de kan behandle flere søknader på kortere tid, som ville resultere i at de kan tilbringe mer tid på relasjonsbygging med kunden. En

effektivisering ville også kunne by på betydelige besparelser for bankene. Paulsen og Børs (2017) argumenterer for at man, som et resultat av å benytte nevnte teknologier på standardiserte oppgaver, vil kunne redusere risikoen for menneskelig feil. De argumenterer videre for at teknologien stadig blir enklere å benytte og mer brukervennlig, noe som gjør at flere kan ta den i bruk.

På motsatt side trakk enkelte banker frem problematiseringen at enkelte kunder hverken kan eller vill gjøre alt på nett. Dette fører til at det alltid vil være noe manuelt arbeid. Et annet problem som ble trukket frem var bruken av skjønn. Ved behandling av enkelte søknader benyttet rådgivere skjønn og egne vurderinger, og det ble påpekt at dette ville falle bort ved en heldigital kredittgivningsprosess. Feil i innhentet data og hvordan dette skulle blitt håndtert ble også problematisert.

Kapittel 8 – Avslutning

I kommende kapittel vil vi trekke konklusjoner og oppsummere tendensene vi har funnet. Dette vil videre benyttes til å presentere en konklusjon vedrørende oppgavens problemstilling. Avslutningsvis vil vi påpeke noen svakheter og utfordringer med oppgaven, før vi legger frem forslag til videre forskning på temaet.

8.1 Konklusjon

Denne oppgaven har undersøkt hvordan digitalisering av bedriftsmarkedet i norske banker har påvirket, og fremover kan påvirke, hvordan bankene utfører sitt arbeid. Formålet med undersøkelsen har vært å belyse konsekvensene av automatisering og digitalisering av ulike systemer og prosesser i bankene. Det er forventet at digitaliseringen vil få en større rolle i årene fremover, presset frem av samfunnsutvikling og kundenes forventinger til rask og effektiv behandling. Arbeidet har blitt rettet mot å kunne besvare problemstillingen:

"Hvilke konsekvenser vil økt digitalisering av kredittgivingen ha for bedriftsmarkedet i norske banker?"

For å besvare problemstillingen ble det utarbeidet tre forskningsspørsmål:

- 1) Hvordan innhentes og benyttes informasjon i årsrapporten i vurderingen og oppfølgingen av et lånetilsagn?
- 2) Hvordan avdekkes regnskapsmanipulasjon av bankene?
- 3) Hvor langt har bankene kommet i digitaliseringen av bedriftsmarkedet, og hvilke utfordringer kan de møte?

Dataen er innhentet gjennom en spørreundersøkelse sendt til leder av bedriftsmarkedet, kredittansvarlig eller en rådgiver i alle norske banker med et bedriftsmarked.

Vi fant ut at informasjonsbehovet til bankene er svært varierende og baserer seg på mange ulike faktorer. Regnskapet er, som forventet, den viktigste kilden til informasjon når bankene skal vurdere en kunde. I de fleste tilfeller vil ikke regnskapet alene kunne gi god nok informasjon, og blir derfor supplementert med annen informasjon som avklarer kundens nåværende

situasjon og framtidsutsikter. De fleste bankene finner ulikt informasjonsbehov og vektlegging av disse avhengig av kundens størrelse. Den personlige kontakten med kunden er noe alle bankene trekker frem som like viktig som finansiell informasjon.

Vi fant at et svakt flertall av respondentene hadde opplevd å motta manipulerte regnskap. Det var, basert på bankens størrelse, ikke mulig å skille hvem som hadde opplevd dette. Videre fant vi at de aller fleste tilfeller av manipulasjon ble avdekket som følge av manuell kontroll av regnskapet. Ved innvilgelse av et lån vil en rådgiver gå over innsendt informasjon, her under regnskapet, og det er i denne prosessen flere tilfeller blir avdekket. Majoriteten av de resterende tilfellene blir avdekket som følge av kundeoppfølging. Årsakene til manipuleringen varierer, men det går igjen at selskapet arbeidet for å holde seg innenfor lånevilkårene eller ønsket å holde seg under revisjonsplikt. Særlig sistnevnte kan åpne opp for flere spørsmål. Poster som ofte var berørt var eiendelers verdi, periodisering av inntekter og kostnader samt varelageret.

Det var forventet at bedriftsmarkedet lå noe bak privatmarkedet når det gjaldt automatisering og digitalisering av ulike prosesser. En av årsakene til dette kan være kompleksiteten i bedriftsmarkedet, samt kvaliteten og kostnaden på eksisterende systemer. Digitalisering av bedriftsmarkedet er nok mer tidkrevende og komplekst enn på privatmarkedet da ulike dokumenter er ulikt oppsatt mellom forskjellige selskap. Alle respondentene i undersøkelsen identifiserer muligheter og utfordringer med digitaliseringsprosessen. Majoriteten av respondentene påpekte behovet for et system som kunne innhente og sortere all nødvendig informasjon, og la rådgiveren benytte mer av sin tid til analysearbeid. Majoriteten av bankene hadde et positivt syn på den digitale utviklingen som finner sted, og flere så frem til hvordan ny teknologi som kunstig intelligens kunne benyttes for å bedre kundeopplevelsen i fremtiden. Den største utfordringen de står ovenfor er mangel på standardiserte systemer som kommuniserer med hverandre, samt nye krevende reguleringer.

Vår studie kan tyde på at bedriftsmarkedet fremover vil se økt automatisering og digitalisering av prosesser for innhenting og sammenstilling av relevant informasjon. Per i dag var det et ønske fra samtlige banker at en rådgiver skulle stå for analysearbeidet og endelig aksept. Et skille som ble identifisert mellom små banker på den ene siden og mellomstore og store banker

på den andre, var hvordan de så for seg å behandle små kundeengasjement i fremtiden. Mens de mellomstore og store bankene så for seg en tilnærmet heldigital og automatisert prosess, mente de mindre bankene at det var behov for manuell analyse og oppfølging også her. Dette kan åpne for strategiske posisjoneringer fra de mindre bankene, hvor resultatet blir en netto innstrømning av nye kunder. Dette kan også åpne segmentet for mindre engasjement for nye aktører.

8.2 Teoretiske implikasjoner

Dette delkapittelet vil gjøre rede for hvilken teoretisk implikasjon studien har. Formålet til studien var å belyse konsekvensene av automatisering og digitalisering av ulike systemer og prosesser i bankene. Studien skulle ikke bidra med ny, men belyse eksisterende teori på området. Funn gjort gjennom vårt arbeid bygger opp under flere kjente teorier, som hvordan den største utfordringen til videre digitalisering er mangel på standardiserte systemer.

8.3 Praktiske implikasjoner

Vår studie identifiserte flere implikasjoner for bankbransjen. De ulike bankene er alle enige at digitalisering vil være en viktig faktor fremover for å kunne være konkurransedyktige. Studien ser på hvordan digitalisering av ulike interne systemer og prosesser vil kunne påvirke bankene, både i positiv og negativ forstand. Det er avgjørende at de ulike bankene har en grunnleggende forståelse av hva automatisering og digitalisering betyr og innebærer, for å kunne iverksette tiltak i den aktuelle banken.

En digitaliseringsprosess vil være både tidkrevende og kostbar, samt påvirke strukturen i banken. Før banken beslutter å benytte store ressurser på slike investeringer, bør de gjennomføre en lønnsomhetsvurdering av beslutningen. En implikasjon for bankene som framkom gjennom studien, var ønsket og behovet for et system som kunne innhente og sammenstille relevant informasjon. Selv om bankene har tilgang på en god del verktøy, henger digitaliseringen noe etter grunnet kompleksiteten de står ovenfor. Studien indikerer et generelt

positivt syn på digitalisering, men at mangel på standardisering er et hinder. Selv om de ulike bankene har forskjellige strategier og prioriteringer med tanke på digitalisering av kredittgivningsprosessen, bør dette være et fokusområde for bankene. Dette fordi den generelle digitaliseringen av samfunnet vil fortsette i stor fart.

8.4 Svakheter og begrensinger i undersøkelsen

En svarprosent på 34% på undersøkelsen, 39 av 115 banker med bedriftskunder, gir oss et godt grunnlag for å uttale oss om markedet som helhet. Dette er en svarprosent vesentlig høyere enn de fleste tilsvarende oppgaver fra tidligere år. En begrensning studien møter er at dette er en tverrsnittstudie, studien ser kun på bankens holdning på nåværende tidspunkt. Studien vi gjennomførte kombinerte kvalitative og kvantitative data, hvor målet var å kartlegge bankenes holdninger og syn til en digitalisert kredittgivningsprosess. Empirien avdekket i denne studien, samsvarer med tidligere undersøkelser.

I arbeidet med å analysere respondentenes svar ble det tydeliggjort behovet for enkelte oppfølgingsspørsmål. En kombinasjon av begrenset tid til å innhente ekstra opplysninger, samt hvordan Covid-19 har ført til ekstra arbeid for bankene, resulterte i at det ikke lot seg gjennomføre. I tillegg var flere av bankene midt i en rapporteringsperiode hvor flere av banksjefene eller de kredittansvarlige satt i styremøter. Undersøkelsen inneholdt 60 spørsmål, noe som den enkelte respondenten kan ha opplevd som omfattende. Dette kan være en grunn til at enkelte valgte å ikke besvare undersøkelsen, eller benyttet mindre tid til å gjennomføre den. Sistnevnte kan ha resultert i dårligere kvalitet på svarene og respondentens evne til å uttrykke seg, særlig på de åpne spørsmålene. Det kan hende at enkelte respondenter, grunnet utformingen eller formuleringen av spørsmål, ikke forsto hva vi ønsket å få frem. Konsekvensene av dette kan være, i tillegg til enkelte blanke svar, at informasjonen blir feiltolket.

8.5 Videre forskning

I denne studien har vi undersøkt hvilke konsekvenser bankene selv kan se for seg ved økt digitalisering av kredittgivningsprosessen. Oppgaven peker på en rekke interessante tendenser som åpner for videre forskning. Spesielt kan det være interessant å følge opp hvordan de mindre bankene ønsker å posisjonere seg i forhold til de større med hensyn til mindre kunder. Vil man i tiden fremover kunne se en strøm av mindre kunder til de små bankene som følge av at de blir digitalisert "bort"? Her vil man også kunne trekke inn og se på om alderen og den teknologiske forståelsen til de aktuelle kundene er en faktor. Vår oppgave rettet primært et søkelys på automatisering og digitalisering av bankens prosesser. Det kunne vært interessant å se på hva selskap av ulike størrelser tenker om disse tendensene.

Våre undersøkelser åpner også opp muligheten for nye undersøkelser rundt manipulasjon. Hvis man ser at kredittgivningsprosessen i større grad blir automatisert, vil man kunne se endringer i antall manipulerte regnskap? Vil man kunne se, som følge av Covid-19, flere manipulerte regnskap sammenlignet med et normalår? Her kan man eventuelt også se på hvilke poster som ble manipulert, og til hvilket formål.

Et annet område det kunne vært interessant å se nærmere på, er utviklingen av nye løsninger for en fremtid med større grad av hjemmekontor i bankbransjen.

Litteraturliste

- aksjeloven. (1997). *Lov om aksjeselskaper* (LOV-1997-06-13-44). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44?q=aksjelov>
- Albrecht, W. S. (2014). Iconic Fraud Triangle endures. *FRAUD MAGAZINE*, JULY/AUGUST(2014), 1-7.
<http://www.dkcpas.com/content/client/7fa6b31cca001f1ab32e5d2a03a5b153/uploads/iconic-fraud-triangl.pdf>
- Altinn. (2020, 03.06.2020). *Årsberetning*. Hentet 03.05.21 fra <https://www.altinn.no/starte-og-drive/regnskap-og-revisjon/regnskap/arsberetning/>
- Andersen, P. B. (2018). *Automatisering*. Store norske leksikon. Hentet 30.03.21 fra <https://snl.no/automatisering>
- Baksaas, K. M., Stenheim, T. & Keeping, D. (2015). *Regnskapsteori*. Cappelen Damm akademisk.
- Basel Committee. (2020). *History of the Basel Committee*. Hentet 15.03.21 fra <https://www.bis.org/bcbs/history.htm>
- BDO. (2021). *Bærekraftsundersøkelsen 2021 - Rapport om bærekraftsarbeid blant norske små og mellomstore banker*.
https://issuu.com/konsis/docs/bdo_bearekraftsundersokelsen_2021?fr=sNGFIYjczMTYzNA
- Bentestuen, T. (2016, 07.02). DnB-direktør: Å gå i banken er ikke som før. *Aftenposten*.
<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/oWKW/dnb-direktoer-aa-gaa-i-banken-er-ikke-som-foer>
- Bhimani, A. & Willcocks, L. (2014). Digitisation, 'Big Data' and the transformation of accounting information. *Accounting and Business Research*, 44(4), 469-490.
<https://doi.org/10.1080/00014788.2014.910051>
- Blaker, M. (2018, 27.12). Etter ni år lanserer DNB ny mobilbank - nå med hjelp fra Amazon. *Nettavisen*. <https://www.nettavisen.no/na24/etter-ni-ar-lanserer-dnb-ny-mobilbank-na-med-hjelp-fra-amazon/s/12-95-3423572557>

- Bore, L. B. & Skaugen, E. A. (2020). *Bankers kredittgivningsprosess i praksis* [Massteroppgave, Universitetet i Agder]. <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/handle/11250/2678530>
- Bougie, R. & Sekaran, U. (2020). *Research methods for business : a skill-building approach* (Eighth edition. utg.). John Wiley & Sons.
- Carlberg, B. S. (2003). Bruk av covenants i låneavtaler. *Praktisk økonomi & finans*, 19(1), 99-106. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2871-2003-01-09> ER
- CDP. (2021). *About us*. CDP. Hentet 21.04.21 fra <https://www.cdp.net/en/info/about-us>
- Couper, M. P., Kennedy, C., Conrad, F. G. & Tourangeau, R. (2011). Designing Input Fields for Non-Narrative Open-Ended Responses in Web Surveys. *Journal of official statistics*, 27(1), 65-85. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23411468>
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3570266/>
- Datatilsynet. (2018, 20.06.2018). *Retting og sletting*. Hentet 23.03.21 fra <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/virksomhetenes-plikter/retting-og-sletting/>
- Den norske Revisorforening. (u.å.). *Den norske Revisorforenings regler om etikk*. https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/etikk/DnRs_regler_om_etikk
- DIB. (2020, 29. mai). *Forenklet IFRS*. <https://dib.no/ifrs/forenklet-ifrs/>
- Digranes, J. (u.å.). *PSD2 i et bankperspektiv*. Finans Norge. Hentet 30.04.21 fra <https://www.finansnorge.no/contentassets/edf92a0923624427bf614126a3899c16/6.-jan-digranes---finans-norge---psd2.pdf>
- DNB. (u.å.). *NYE RAMMEBETINGELSER FOR BETALINGSFORMIDLING i 2018*. Hentet 30.04.21 fra <https://www.dnb.no/bedrift/bransje-og-ekspertise/cash-management/fagartikler/psd2.html>
- Dvergsdal, H. (2019). *Digitalisering*. Store norske leksikon. Hentet 30.03.21 fra <https://snl.no/digitalisering>
- Ellefsen, H. C. (2019). GLOBAL REPORTING INITIATIVE – EN KORT INNFORING. *Regnskap Norge*. <https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/regnskap/global-reporting-initiative---en-kort-innforing/>

- Fastbø, K. & Hyllseth, S. (2020). Forventer uendret risikopremie og bærekraft mer i fokus. *MAGMA*, 1(2020). <https://www.magma.no/forventer-uendret-risikopremie-og-barekraft-mer-i-fokus>
- Finans Norge. (2018). *Veikart for grønn konkurransekraft i finansnæringen*. <https://www.finansnorge.no/siteassets/tema/barekraft/veikart-for-gronn-konkurransekraft-i-finansnaringen/veikart-finansnaringen-web.pdf>
- Finans Norge. (2019, 26. juni 2019). *PSD2 eller betalingstjenestedirektivet*. Finans Norge. <https://www.finansnorge.no/tema/bank/psd2-eller-betalingstjenestedirektivet/>
- finansavtaleloven. (1999). *Lov om finansavtaler og finansoppdrag* (LOV-1999-06-25-46). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-06-25-46>
- finansforetaksloven. (2015). *Lov om finansforetak og finanskonsern* (LOV-2015-04-10-17). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2015-04-10-17>
- Finanstilsynet. (2017 27. april). *Vurdering av samlet kapitalbehov og tilsynsmessig oppfølging*. <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/vurdering-av-samlet-kapitalbehov-og-tilsynsmessig-oppfolging-pilar-2/>
- Finanstilsynet. (2020a, 7. februar). *Bank og finans*. Hentet 15.03.21 fra <https://www.finanstilsynet.no/forbrukerinformasjon/bank-og-finans/>
- Finanstilsynet. (2020b). *Beregningsgrunnlaget*. Hentet 16.03.21 fra <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/beregningsgrunnlaget/>
- Finanstilsynet. (2020c). *Gjennomføring av tilsyn Banker*. Hentet 11.02.21 fra <https://www.finanstilsynet.no/tilsyn/banker/>
- Finanstilsynet. (2020d). *Hva gjør Finanstilsynet for forbrukerne?* Finanstilsynet. Hentet 03.03.21 fra <https://www.finanstilsynet.no/forbrukerinformasjon/hva-gjor-forbruker/>
- Finanstilsynet. (2020e). *KARTLEGGING AV FORETAKENES BÆREKRAFTSRAPPORTERING*. https://www.finanstilsynet.no/globalassets/tilsyn/finansiell-rapportering/kartlegging_av_foretakenes_barekraftsrapportering_01092020.pdf
- Fjørtoft, L. E. (u.å.). *Hva er fintech?* PWC. Hentet 25.04.21 fra <https://www.pwc.no/no/teknologi-omstilling/digitalisering-pa-1-2-3/fintech.html>

- Fjørtoft, L. E., Løvlie, L. & Lillevik, E. L. (2019 19. september). *PSD2: Bankene må unngå digitale bankran*. PWC. <https://www.pwc.no/no/pwc-aktuelt/psd2-blir-utsatt-bankene-vil-unnga-digitale-bankran.html>
- Flygind, H. B. (2016, 15. august). Utvikling i banknæringen - evolusjon eller revolusjon? *PWC - Finansbloggen*. <https://blogg.pwc.no/finansbloggen/utvikling-i-banknæringen-evolusjon-eller-revolusjon>
- FN sambanet. (2019). *Bærekraftig utvikling*. Hentet 16.03.21 fra <https://www.fn.no/tema/fattigdom/baerekraftig-utvikling>
- FN sambanet. (2021). *FNs bærekraftsmål*. Hentet 25.03.21 fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>
- Giroux, G. (2004). *Detecting earnings management*. Wiley.
- Gripsrud, G., Olsson, U. H. & Silkoset, R. (2016). *Metode og dataanalyse : beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP, Excel og SPSS* (3. utg. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Halvorsen, K. (2003). *Å forske på samfunnet : en innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg. utg.). Cappelen akademisk forl.
- HAUGAN, B. & FLYDAL, E. F. (2020, 09.10). Åpenhjertig Tangen om ny bolig: – Det blir sikkert masse bråk. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/aPwlld/aapenhjertig-tangen-om-ny-bolig-det-blir-sikkert-masse-braak>
- Haugen, O. C. & Hesthag, B. (2020). *Digitalisering, Regnskapsmanipulasjon og Bærekraftsrapportering* [Masteroppgave, Universitetet i Agder]. <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/bitstream/handle/11250/2678735/Ole%20Christian%20Haugen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Havstein, B. & Moen, T.-G. (2010). *Finansregnskap : grunnleggende teori og bokføring* (3. utg. utg.). Fagbokforl.
- Healy, P. M. & Wahlen, J. M. (1999). A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. *Accounting horizons*, 13(4), 365-383. <https://doi.org/10.2308/acch.1999.13.4.365>

- Heinzelmann, R. (2015). Insights of using Beyond Budgeting ideas for performance management and control in Norwegian companies. *Controlling: Zeitschrift fuer erfolgsorientierte Unternehmenssteuerung*, 2, 96-101.
- Heskestad, T. (2015). Resultat kvalitets- analyse, røde flagg og driftsinntekter. *Regnskap og revisjon*, NR 8(2015), 33-40. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2015/8-33-40.pdf>
- Heskestad, T. (2016). Røde flagg i regnskapet: Manipulering av kostnader. *Regnskap og revisjon*, 4(2016), 33-39. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2016/4-33-9.pdf>
- Heskestad, T. (u.å.). *Manipulering av kostnader og «røde flagg»*. Deloitte. Hentet 09.03.21 fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/manipulering-av-kostnader.html>
- Ijiri, Y. (1983). On the accountability-based conceptual framework of accounting. *Journal of Accounting and Public Policy*, 2(2), 75-81. [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0278-4254\(83\)90001-7](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0278-4254(83)90001-7)
- Intel. (u.å.). *Fueling innovation we love and depend on*. Intel. Hentet 10.04.21 fra <https://www.intel.com/content/www/us/en/silicon-innovations/moores-law-technology.html>
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Jansrud, A. (2017). *Operasjonell risiko*. Finans Norge. <https://www.finansnorge.no/globalassets/presentasjoner/2017/operasjonell-risiko-norges-bank.pdf>
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utg. utg.). Abstrakt forl.
- Johnsen, A. M., Tranby, K. M. & Veglo, G. A. (2021). *Tre spørsmål og svar om blockchain*. Deloitte. Hentet 05.04.21 fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/technology/articles/tre-sporsmal-svar-blockchain.html>
- Johnson, G. (2017). *Exploring strategy : text & cases* (11th ed. utg.). Pearson.
- Jorstad, H. L. & Haaland, G. (2016). Vesentlighetsgrenser i praktisk revisjon. *Regnskap og revisjon*, nr.6(2014), 25-31. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2014/6-25-31.pdf>

- Kagan, J. (2020, 28.august). *Financial Technology - Fintech*. Investopedia.
<https://www.investopedia.com/terms/f/fintech.asp>
- Kaldestad, Ø. H. (2018, 25.05.18). *Dette betyr de nye personvernreglene for deg*. Forbrukerrådet. <https://www.forbrukerradet.no/siste-nytt/dette-betyr-de-nye-personvernreglene-for-deg/>
- Kinserdal, F. (2017). Hva er regnskapsmanipulasjon, og hvordan kan den best avdekkes? *MAGMA*, 1(2017), 69-78. <https://www.magma.no/hva-er-regnskapsmanipulasjon-og-hvordan-kan-den-best-avdekkes1>
- Kinserdal, F. (2018). På tide å ta i bruk nye nøkkeltall i regnskapsanalysen. *Praktisk økonomi og finans*, (4), 312-326. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2871-2018-04-06>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2020). *Nasjonal strategi for kunstig intelligens*. Hentet 25.04.21 fra
<https://www.regjeringen.no/contentassets/1febbb2c4fd4b7d92c67ddd353b6ae8/no/pdfs/ki-strategi.pdf>
- konkursloven. (1984). *Lov om gjeldsforhandling og konkurs* (LOV-1984-06-08-58). Lovdata.
<https://lovdata.no/lov/1984-06-08-58>
- Konsulentguiden. (2020, 17. juni). *Digitaliseringen av bank fremskyndet*.
<https://www.konsulentguiden.no/nyheter/digitaliseringen-av-finansbransjen-fremskyndet/>
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M. & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. utg.). Gyldendal akademisk.
- Kvifte, S. S., Bernhoft, A.-C. & Tofteland, A. (2011). *Finansregnskap : god regnskapskikk og IFRS* (2. utg. utg.). Fagbokforl.
- Kvifte, S. S. & Johnsen, A. (2008). *Konseptuelle rammeverk for regnskap* (2. utg. utg.). Den norske revisorforening.
- Lavion, D. (2018). *Pulling fraud out of the shadows - Global Economic Crime and Fraud Survey 2018*. PWC. https://www.aon.com/getmedia/952b6e59-0f6b-4970-aa6e-9f7809b28abe/PWC_global-economic-crime-and-fraud-survey-2018.aspx
- Lu, H., Li, Y., Chen, M., Kim, H. & Serikawa, S. (2018). Brain Intelligence: Go beyond Artificial Intelligence. *Mobile Networks and Applications*, 23(2), 368-375.
<https://doi.org/10.1007/s11036-017-0932-8>

- Lønneid, M. R. (2019, 12. mai). *Regnskapsbransjen er i et paradigmeskifte*. Visma Blogg. Hentet 20.04.21 fra <https://www.visma.no/blogg/spar-digitale-klasseskiller-i-regnskapsbransjen/>
- Maric, A. & Holvik, V. S. (2019). *Regnskapsmanipulering i norsk kontekst* [Masteroppgave, NTNU]. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2627526/no.ntnu%3Ainspera%3A2364161.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Mckinsey. (2013, 25 oktober). The rise of the digital bank. *Financial times*. https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/dotcom/client_service/bto/pdf/5-mobt33_36-39_digitalbank_r4.ashx
- Meinich, P. & Sirnes, E. (2019, 7 februar). *derivat*. Store Norske leksikon. https://snl.no/derivat_-_finans
- Michael Porter. (1979). How Competitive Forces Shape Strategy. *Harvard Business Review*, March 1979. <https://hbr.org/1979/03/how-competitive-forces-shape-strategy>
- Nordea. (u.å.). *Google Pay*. Nordea. Hentet 01.05.21 fra <https://www.nordea.no/privat/vare-produkter/nettbank-og-mobilbank/google-pay.html>
- Norges Bank. (2016). DET NORSKE FINANSIELLE SYSTEMET. NR 2(2016). https://norges-bank.brage.unit.no/norges-bank-xmlui/bitstream/handle/11250/2577065/nb_memo_2_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Norges Bank. (2018a). *DET NORSKE FINANSIELLE SYSTEMET - EN OVERSIKT*. https://www.norges-bank.no/contentassets/d8039ff2c8a9438c9400132c46c241e1/dnfs_2018.pdf
- Norges Bank. (2018b). *Finansiell stabilitet - Sårbarhet og risiko*. Norges Bank. https://www.norges-bank.no/contentassets/1afe861c5f1c43afaf61fb57082e7c7a/fs2018_rapport.pdf?v=11/23/2018133919&ft=.pdf&v=11/23/2018133919&ft=.pdf
- Norsk Regnskapsstiftelse. (2018). *Om NRS*. Hentet 15.02.21 fra <https://www.regnskapsstiftelsen.no/om-nrs/>
- Norsk senter for forskningsdata. (u.å.). *Personverntjenester*. Hentet 02.02.21 fra <https://www.nsd.no/personverntjenester>

- Ot.prp. nr. 42 (1997-98). *Om lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)*.
Finansdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-42-1997-98-/id120622/?ch=1&q=>
- Paulsen, K. H. & Børs, T. (2017). Hva er roboter – og hvordan lykkes? *MAGMA*, 6(2017), 74-78. <https://www.magma.no/hva-er-roboter-og-hvordan-lykkes>
- personopplysningsloven. (2018). *Lov om behandling av personopplysninger* (LOV-2018-06-15-38). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38>
- Picker, R. (2016). *Applying IFRS standards* (4th ed. utg.). Wiley.
- Plenborg, T., Kinserdal, F., Plenborg, T. & Petersen, C. V. (2021). *Financial statement analysis : valuation - credit analysis - performance evaluation* (Second edition. utg.). Fagbokforlaget.
- Porter. (1979). Porter's Five Forces Revisited: Are There Really Five Forces? I. Oxford College Procurement and Supply. <https://www.oxfordcollegeofprocurementandsupply.com/porters-five-forces-revisited-are-there-really-five-forces/>
- PWC. (u.å.). *Blockchain - teknologi som vil revolusjonere verden*. Hentet 06.02.21 fra <https://www.pwc.no/no/kontorer/bergen/blockchain---teknologi-som-vil-revolusjonere-verden.html>
- Regjeringen. (2014). *Ansvarsområder og oppgaver i Finansdepartementet*. Hentet 03.03.21 fra <https://www.regjeringen.no/no/dep/fin/dep/id221/>
- Regjeringen. (2019). *Handlingsplan - bærekraftig finansiering*. <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2018/nov/handlingsplan--barekraftig-finansiering-/id2652793/>
- regnskapsloven. (1998). *Lov om årsregnskap* (LOV-1998-07-17-56). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56?q=regnskapsloven>
- revisorloven. (2020). *Lov om revisjon og revisorer* (LOV-2020-11-20-128). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2020-11-20-128>
- SASB. (2021). *About us*. SASB. Hentet 25.04.21 fra <https://www.sasb.org/about/>
- sentralbankloven. (2019). *Lov om Norges Bank og pengevesenet* (LOV-2019-06-21-31). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2019-06-21-31>

- Skatteetaten. (u.å.). *SAF-T Regnskap*. Hentet 20.03.21 fra <https://www.skatteetaten.no/bedrift-og-organisasjon/starte-og-drive/rutiner-regnskap-og-kassasystem/saf-t-regnskap/>
- Skjelvan, R. (2015). Den digitaliserte bedriften. *Praktisk økonomi & finans*, 3(2015), 187-195. https://www.idunn.no/file/pdf/66808046/pof_2015_03_pdf.pdf
- Skjørten, T. (2019, 11. oktober). Hva er API? og 9 andre spørsmål og svar om API. <https://www.visma.no/blogg/hva-er-api-sporsmal-og-svar/>
- Sparebanken Vest. (2018 april). *RISIKO- OG KAPITAL- STYRING 2017*. https://www.spv.no/-/media/Files/Om-oss/Investor_relations/Risiko_og_kapitalstyring/2017/SVEG_Risiko_og_kapitalstyring_2017_Pilar_3_NO.pdf
- Statistisk sentralbyrå. (2021, 7. januar). *Virksomheter*. <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/statistikker/bedrifter>
- Stendal, L. H. & Nordgarden, T. Ø. (2015). *Virkelig verdimåling for ikke-finansielle eiendeler i IFRS* [Masteroppgave NHH]. NHH Brage. https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/300468/Stendal_Nordgarden.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Stief, S. E., Eidhoff, A. T. & Voeth, M. (2016). Transform to succeed: An empirical analysis of digital transformation in firms. *International Journal of Economics and Management Engineering*, 10(6), 1833-1842. <https://publications.waset.org/10004500/pdf>
- Tepalagul, N. K. & Lin, L. (2015). Auditor Independence and Audit Quality: A Literature Review *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 30(1), 101-121.
- Tofteland, A. & Fladstad, H. N. (2014). *Finansregnskap : vurdering og analyse* (4. utg. / André Tofteland. utg.). Fagbokforl.
- UNEPFI. (2019). *PRINCIPLES FOR RESPONSIBLE BANKING*. UN. Hentet 25.04.21 fra <https://www.unepfi.org/news/industries/banking/principles-for-responsible-banking-released/>
- UNEPFI. (2021). *PRINCIPLES FOR RESPONSIBLE BANKING*. Hentet 25.04.21 fra <https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/>

- Vangstein, L. C. & Solberg, C. (2014). Motpartsrisiko. *Regnskaps og revisjon*, NR 3(2014), 22-26. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2014/3-22-6.pdf>
- Visma. (u.å.-a). *Budsjett*. Hentet 15.05.21 fra <https://www.visma.no/eaccounting/regnskapsordbok/b/budsjett/>
- Visma. (u.å.-b). *Noteopplysninger*. Visma. Hentet 23.03.21 fra <https://www.visma.no/eaccounting/regnskapsordbok/n/noteopplysninger/>
- Yermack, D. & Notes, A. (2017). Corporate Governance and Blockchains. *Review of Finance*, 21(1), 7-31. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/rof/rfw074>
- Økokrim. (2015). *Trusselvurdering 2015-2016*. https://www.okokrim.no/getfile.php/3881985.2528.izuluillittkqs/Trusselvurdering_okokrim_15-16.pdf

Vedlegg 1 – Godkjenning NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Digitalisering av bankers kredittgivningprosess

Referansenummer

365335

Registrert

11.02.2021 av Erland Bryde - erlanb16@student.uia.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Agder / Handelshøyskolen ved UiA / Institutt for økonomi

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Terje Heskestad, terje.heskestad@uia.no, tlf: 41436110

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Erland Bryde, erlanb16@uia.no, tlf: 46824268

Prosjektperiode

01.03.2021 - 02.06.2021

Status

17.02.2021 - Vurdert

Vurdering (1)

17.02.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 17.02.2021, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på “Del prosjekt” i øvre venstre hjørne av meldeskjemaet.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 02.06.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

SurveyXact er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2 – Informasjonsskriv til respondentene

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Digitalisering av kredittgivningsprosessen i norske banker”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvilke effekter digitalisering av låneprosessen i banker har når det kommer til bærekraft, manipulasjon og finansiell risiko. Dette forskningsprosjektet inngår som en del av vår mastergrad i økonomi og administrasjon ved Universitetet i Agder. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med dette prosjektet er å undersøke hvordan låneprosessen i banker blir påvirket av digitalisering og hvordan de vurderer risikoen ved å digitalisere kredittgivningsprosessen i banker. Vi vil se på sammenhenger med digitale og automatiserte løsninger Innenfor dette så vil vi se på hvordan bærekraft blir vurdert og fanget opp og vurdert, og om dette kan bli kvantifisert i låneprosessen. Videre så vil vi også se på manipulasjon og hvordan dette har endret seg med nye digitale løsninger på digitalisering av regnskap. Vi ønsker å se på svarene og se om det er forskjell på store, mellomstore og små banker på hvordan de gjør sin risikovurdering av bedrifter innenfor disse områdene. Den informasjonen som blir innhentet vil bli brukt i vår masteroppgave.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Agder (UIA) er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Utvalget vil bestå av store, mellomstore og små banker. Vi vil rekruttere informanter ved hjelp av e-postadresser som blir innhentet fra bankers hjemmesider, hvor vi enten har sendt inn til en generell kontakt og blir videresendt, eller tar direkte kontakt med en person vi tror vil passe til undersøkelsen. Noen informanter vil vi bli bistått med å komme i kontakt med, ved hjelp av vår veileder.

Forespørselen sendes ut til 115 banker.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du fyller ut et spørreskjema. Det vil ta deg 10-15 minutter. Spørreskjemaet inneholder spørsmål om hvordan digitalisering påvirker låneprosessen med tanke på å innhente informasjon fra bedrifter, analyse av innhentede data vil ha påvirkning på risikovurderingene som blir gjort. Spørsmålene i undersøkelsen vil

omhandle i hvilken grad subjektive vurderinger blir vektlagt sett mot bærekraftsrapportering, manipulasjon og regnskapsspråk. Dine svar fra spørreskjemaet blir registrert elektronisk.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. De som vil ha tilgang til opplysningene er veileder og undertegnede som utsteder dette skjemaet. Navnet og kontaktopplysningene dine vil vi erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Dette vil si at ingen andre enn oss som har koden vil kunne hente ut eksakte opplysninger. De som deltar på dette spørreskjemaet, vil ikke kunne gjenkjennes i det som blir publisert.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 1. juni 2021.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Agder har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Agder, Student Erland Bryde, mail: erlanb16@uia.no Tlf: 46824268
- Universitetet i Agder, Student Kristoffer Finsrud, mail: krisfi16@uia.no Tlf: 90168629

- Universitetet i Agder, Veileder Terje Heskestad, mail: terje.heskestad@uia.no
- Universitetet i Agder Personversombud, personvernombud@uia.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Terje Heskestad
Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Erland Bryde
Kristoffer Finsrud
(Studenter)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Digitalisering av kredittgivningsprosessen i banker, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i spørreskjema

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, 1. Juni 2021

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3 – Spørreundersøkelse

Hei!

Vi håper dere kan ta dere tiden til å besvare vår spørreundersøkelse som består av 60 spørsmål om digitalisering av kredittgivningsprosessen i banker for bedriftsmarkedet. Det er beregnet at det vil ta 10-15 minutter å fullføre undersøkelsen.

Gjerne rådfør deg med andre i din bank hvis du ikke har svaret på et eller flere spørsmål. Ved «blanke» svar anser vi svaret som «ikke relevant for din bedrift».

Svarene vil bli anonymisert i studien og kan ikke spores tilbake til deg. Ønsker du at banken skal være anonymisert i studien huker du av for anonymiser på neste side. Databehandlingen vil foregå i henhold til Universitetet i Agder og Norsk senter for forskningsdata sine retningslinjer.

På forhånd, takk for dine svar!

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Digitalisering av kredittgivningsprosessen i banker", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

(1) å delta i spørreskjemaet

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, 1. Juni 2021

Ønsker du at svarene dine skal bli anonymisert?

(1) Ja

(2) Nei

Hva er navnet på banken du jobber i? (Fylles inn selv om du har klikket på anonymisert)

Hvor mange ansatte ca. har banken du jobber i? Evt hvor mange er det på ditt kontor/filial?

Hvor er banken/filialen du er ansatt i lokalisert?

Del 1: Søknadsprosessen

Spørsmålene i del 1 omhandler innhenting og vurdering av data sett opp mot behandling av en lånesøknad.

Hvilken informasjon innhentes om kunden?

Hvordan hentes informasjonen fra kunden?

- (1) Kunden sender inn nødvendig informasjon på forespørsel
- (2) Vi innhenter informasjon automatisk (eks. Altinn) etter kundens samtykke
- (3) Vi innhenter informasjon manuelt (eks Altinn) etter kundens samtykke
- (5) Andre metoder (spesifiser) _____

Hvor mange år med regnskap benyttes?

- (1) 1 år
- (2) 2 år
- (3) 3 år
- (4) 4 år
- (5) 5 år eller mer

Hva er begrunnelsen for valg av antall år med årsregnskap?

I hvilken grad vektlegges finansregnskapet i en lånesøknad?

- (1) Liten grad
- (2) Middels grad
- (3) Stor grad

Benyttes halvårsregnskap og/eller kvartalsregnskap?

- (1) Svært ofte
- (2) Ofte
- (3) Av og til
- (4) Sjeldent
- (5) Svært sjeldent

Hvilket regnskapsspråk foretrekker dere?

- (1) GRS
- (2) IFRS
- (3) Forenklet IFRS
- (4) Ingen betydning

Kan du utdype svaret ditt fra forrige spørsmål?

Hvilke poster i balansen anses som de viktigste i risikovurderingen av kunder?

- (1) Egenkapital
- (2) Varige driftsmidler
- (3) Immaterielle eiendeler
- (4) Finansielle anleggsmidler
- (5) Omløpsmidler
- (6) Kundefordringer
- (7) Kortsiktig gjeld
- (8) Langsiktig gjeld
- (9) Varebeholdninger
- (10) Avsetninger
- (11) Ingen poster er relevante
- (12) Andre poster, hvilke? _____

Hvilke poster i resultatregnskapet anses som de viktigste i risikovurderingen av kunder?

- (1) Salgsinntekt
- (2) Annen driftsinntekt
- (3) Varekostnad
- (4) Lønnskostnad
- (5) Avskrivninger og nedskrivninger
- (6) Annen driftskostnad
- (7) Driftsresultat
- (8) Finansinntekter
- (9) Finanskostnader
- (10) Endring finansielle eiendelener
- (11) Skattekostnad
- (13) Ekstraordinære poster
- (15) Årsresultat
- (12) Ingen poster er relevante
- (14) Andre poster, hvilke? _____

Begrunn kort ditt valg gitt i de to foregående spørsmålene

Gjøres det justeringer av ulike regnskapsposter i risikovurderingen av kunden?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvis ja, hvilke justeringer gjøres og i hvilke sammenhenger? (For eksempel virkelig verdi vs historisk kost)

Hvor ofte benyttes kontantstrømoppstillingen til et selskap?

- (1) Svært ofte
- (2) Ofte

- (3) Av og til
- (4) Sjeldent
- (5) Svært sjeldent

Blir det laget kontantstrømoppstilling for de selskapene som ikke er pliktig til å utarbeide dette?

- (1) Ja
- (2) Nei

Lages det prognosemodeller for beregning av fremtidig kontantstrøm?

- (1) Svært ofte
- (3) Ofte
- (2) Av og til
- (4) Sjeldent
- (5) Svært sjeldent

Brukes noteinformasjonen i vurderinga av kunden?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvis ja, hvilke noter anses som de viktigste?

Hvis nei, hvorfor benyttes ikke noter?

I hvilken grad benyttes nøkkeltall i risikovurderingen?

- (2) Svært ofte
- (3) Ofte
- (4) Av og til
- (5) Sjeldent
- (6) Svært sjeldent

Hvilke nøkkeltall benyttes i risikovurderingen?

- (1) Egenkapitalrentabilitet

- (2) Totalkapabilrentabilitet
- (3) Dekningsgrad
- (4) Bruttofortjeneste
- (5) Egenkapitalandel
- (6) Gjeldsgrad
- (7) likviditetsgrad 1
- (8) Likviditetsgrad 2
- (9) Finansielle eiendelen delt på kortsiktig finansiell gjeld
- (10) Benytter ikke nøkkeltall
- (11) Andre, spesifiser _____

For aktuelle selskap, hvor ofte benyttes årsberetningen til risikovurderingen av kunden?

- (1) Svært ofte
- (2) Ofte
- (3) Av og til
- (5) Sjeldent
- (6) Svært sjeldent
- (4) Bruker ikke årsberetningen

For selskap uten årsberetning (små selskap jf Rskl §1-6) innhentes tilsvarende informasjon?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvis ja, hvordan innhentes denne informasjonen og hvorfor?

Hvordan vektlegges denne informasjonen i lånesøknaden?

Benyttes revisors beretning?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvis ja, hvor ofte benyttes den?

- (1) Svært ofte
- (2) Ofte
- (3) Av og til
- (4) Sjeldent
- (5) Svært sjeldent

Hvis ja, i hvilke sammenhenger benyttes revisors beretning?

Innhentes tilsvarende informasjon fra små foretak som ikke har krav om revisor?

Digitalisering

I denne delen er fokuset på digitalisering og automatisering av låneprosessen

På hvilke områder brukes digitale løsninger i låneprosessen?

Brukes det digitale løsninger i oppfølging av lån? Eventuelt på hvilke områder?

Hvilke positive konsekvenser ser dere med mer digitalisering i låneprosessen?

Hvilke negative konsekvenser ser dere med mer digitalisering i låneprosessen?

I hvilken grad møter dere kunder fysisk, sammenlignet med for 5 år siden? (For eksempel for lånemøter i banken)

- (1) Mindre enn før
- (2) I samme grad som før
- (3) Mer enn før

Hvordan stiller du deg til en digital vurderingen av regnskapet?

- (1) Svært positiv
- (2) Positiv
- (4) Nøytral
- (3) Negativ
- (5) Svært negativ

Er det deler av arbeidet ditt i dag som du mener kan bli automatisert?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

Hvis ja, hvilke deler ser du for deg kan bli automatisert?

Brukes kunstig intelligens i låneprosessen?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvis ja, på hvilke områder?

Med stadig større fokus på digitalisering i samfunnet, hvordan ser dere for dere å bygge gode relasjoner med kunder i fremtiden? Og gjøres det her forskjell på større og mindre kunder?

Hvordan vil et godt og solid forhold til en kunde kunne påvirke en låneprosess kontra en helt ny kunde?

Bærekraft

I denne delen er fokuset på bærekraftig rapportering og vurderinger som gjøres rund dette

Utsteder dere grønne lån?

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvis nei, ser dere at dette kan bli innført innen kort tid? (eks 2-3 år)

- (1) Ja
- (2) Nei

Hvilke av disse bærekraftsrapporterings kjenner du til?

- (1) Regnskapsloven §3-3 c
- (2) FNs bærekraftsmål
- (3) GRI (global reporting initiative)
- (4) TCFD (Task-force on climate-related financial disclosure)
- (5) CDP (Carbon Disclosure Project)
- (7) Guidelines fra EU (Guidelines on non-financial reporting)
- (8) SASB (Sustainability Accounting Standards Boars)
- (6) Kjenner ikke til noen av disse

Blir bærekraftsrapportering benyttet i risikovurderingen av kunden?

- (1) Ja

(3) Delvis

(2) Nei

Hvis nei eller delvis, hvorfor brukes ikke denne informasjonen?

Hvilken type bærekraftsinformasjon vektlegges i utstedelsen av grønne lån?

Hvis en bedrift har bærekraftsrapporter, har det innvirkning på lånevilkårene?

(1) Ja

(2) Nei

Hvordan vurderer dere kvaliteten til bærekraftsrapporteringa?

Har dere sett en endring i antall kunder som rapporterer om bærekraft?

(1) Ja, økning av rapportering

(3) Ja, reduksjon av rapportering

(4) Nei, ingen endring

Settes det noen covenants krav knyttet til bærekraft? Evt hvilke?

Manipulasjon

Denne delen er det fokus på manipulasjon av regnskapet

Har dere opplevd å få manipulerte regnskap?

(1) Ja

(2) Nei

Hvis ja, hvordan oppdaget dere at regnskapet var manipulert?

- (1) Automatisk kontroll av regnskapet
- (2) Manuell kontroll av regnskapet
- (3) Ved tilfeldighet
- (4) Andre, _____

Er det noen poster i regnskapet som er spesielt utsatt for manipulasjon?

Vil bruken av digitale regnskapssystemer, etter din mening, gi mer eller mindre manipulasjon?

- (2) Mindre manipulasjon
- (3) Ingen endring
- (1) Mer manipulasjon

Tror du at manipulasjon kan bli oppdaget med feks. kunstig intelligens? Og er dette noe dere ville benyttet dere av?

Etter ditt skjønn, vil digitalisering av låneprosessen ha noen innvirkning på manipulering av regnskapet?

- (1) Ja, mer manipulasjon
- (3) Ja, mindre manipulasjon
- (4) Nei, har ikke noen sammenheng
- (5) Annen kommentar til påstanden, _____

Covenants krav

Denne delen omhandler oppfølging av lånet når det først er bevilget

Hvilke covenants krav benyttes? Og hvordan foregår oppfølging av disse?

Hva er de største forskjellen i covenants-krav mellom en liten kunde og stor kunde?

Ved brudd, hvordan oppdages dette? Og hva er konsekvensen (reforhandling, renteendring, oppsigelse)?

Har du noen ytterlige kommentarer?

Tusen takk for dine svar!

Vedlegg 4 – Refleksjonsnotat 1

Av Kristoffer Finsrud

Masteroppgaven har tatt for seg konsekvensene ved en digitalisert kredittgivningsprosess i norske banker. Med dette som utgangspunkt ønsket studien å undersøke hvordan bankene ville sørge for gode kontroller av innsendt informasjon, samt kunderelasjoner, ved å benytte ny teknologi i sitt arbeid. For å konkretisere studiens formål ble det utarbeidet følgende problemstilling: ***"Hvilke konsekvenser vil økt digitalisering av kredittgivningen ha for bedriftsmarkedet i norske banker?"***

Studien ønsket å fange opp de ulike bankes syn på digitalisering og konsekvensene det kunne medbringe. For å kunne besvare problemstillingen ble det utarbeidet følgende tre forskningsspørsmål:

- 1) Hvordan innhentes og benyttes informasjon i årsrapporten i vurderingen og oppfølgingen av et lånetilsagn?
- 2) Hvordan avdekkes regnskapsmanipulasjon av bankene?
- 3) Hvor langt har bankene kommet i digitaliseringen av bedriftsmarkedet, og hvilke utfordringer kan de møte?

Momenter avdekket under hvert forskningsspørsmål ble satt sammen for å kunne besvare problemstillingen.

Teori presentert i studien tar for seg de ulike tillatte regnskapsstandardene i Norge: NGAAP, IFRS og forenklet IFRS. Her blir ulikheter i vurderinger og formål synliggjort. Regnskapsstandardene ble gitt noe plass i studien da det tidlig framkom at regnskapet er en viktig del av enhver kredittgivningsprosess. Her tar studien også for seg regnskapskvalitet og revisors rolle i dette. Videre går studien inn på norske banker og hvordan de reguleres, risiko bankene møter, regnskapsmanipulasjon og digitalisering. En kvalitativ spørreundersøkelse, som benyttet både åpne og lukkede spørsmål, ble distribuert til alle norske banker med et bedriftsmarked. Informasjonen ble benyttet, sammen med kjent teori på området, til å besvare problemstillingen med de tilhørende forskningsspørsmålene.

Våre funn indikerte at bankene delvis er digitalisert, og fremover kan ta nye steg. Respondentenes svar indikerte at de alle fleste så for seg, og ønsket, et automatisert system for innhenting og sammenstilling av relevant informasjon, før de selv foretok analysen og den endelige avgjørelsen. Dette ville føre til at de kunne benytte mer tid til relasjonsbygging med eksisterende kunder, samt arbeide for å hente inn nye kunder. Funn gjort i undersøkelsen viste at bankene i mindre grad bryr seg om hvilke regnskapsstandard selskapet benytter, selv om de fleste i dag benytter NGAAP. Bankene vil selv foreta opp- eller nedjusteringer av verdien på varelager og eiendeler. Her blir det avgjørende at den enkelte ansatte har innsikt i de ulike

vurderingsreglene. Teori på området, støttet opp av funn gjort i studien, viste at regnskapet kan "lyve" på enkelte poster. Det var overraskende at et så stort antall, 52% av respondentene, hadde opplevd å motta manipulerte regnskap. Basert på tidligere studier forventet man verdier på mellom 30-40 prosent.

I den neste delen vil jeg drøfte tema for oppgaven, regnskapsregulering og digitalisering, opp mot ansvarlighet og ansvar. Avslutningsvis vil jeg relaterer disse momentene opp mot hva jeg har tilegnet med av kunnskap i løpet av studietiden.

Ansvarlighet

Ansvar kan defineres som "*en forpliktelse til å stå til rette for, gjøre rede for eller bære utgiftene for noe*" (Tranøy, 2021). Ansvar vil igjen kunne deles opp i juridisk og moralsk ansvar. Juridisk ansvar vil innebære at banken blir ansvarlig for skadegjørende handlinger eller unnlatelser. Dette kan materialisere seg i form av bøter, erstatningsansvar eller fengselsstraff for de involverte. Det eksisterer flere områder hvor bankene har et juridisk ansvar overfor sine kunder, offentlig myndigheter og andre interessenter som Norges Bank, Finanstilsynet og Finansdepartementet. Blant annet er bankene pliktige etter Finansforetaksloven (2015) for at egne ansatte kan gi kundene god og forsvarlig rådgivning til valg av produkter og tjenester. Bankene kan kontrahere vekk sitt juridiske ansvar i ulike sammenhenger, dette kalles ansvarsfraskrivelse. Dette kan gå på bekostning av tiltroen kundene har til banken. På den andre siden går moralsk ansvar ut på å kunne forsvare, eller rettfærdiggjøre, sine handlinger ovenfor moralske normer og regler. Her vil ikke banken kunne straffes direkte, men de kan risikere å miste kunder hvis de mener banken har opptrådt umoralsk (Tranøy, 2021).

Norske banker har en sentral og avgjørende rolle i norsk næringsliv og i det finansielle systemet ved å legge til rette for ulike finansiering- og betalingsløsninger. Finansiering kan eksempelvis skje gjennom utlån fra banken eller ved at de legger til rette for emisjoner. Bankene kan utsette seg selv for risiko ved bevilge utlån til bedrifter med for dårlig betjeningsevne. I Norge er bankene pliktige til å gjennomføre en kredittvurdering av kunden, etter Finansavtaleloven (1999) §46b, før et lån kan innvilges, men det eksisterer ingen krav til vurderings innhold. Bankene står også fritt til å ta risikoen det vil innebære å bevilge et spesifikt lån. Ved å bevilge for mange lån med for høy risiko til sine bedriftskunder vil risikoen kunne smitte over på privatkundene. Opplever banken for mange mislighold eller konkurser blant sine kunder på bedriftsmarkedet kan de selv risikere konkurs og dermed miste innskudd gjort av sine privatkunder. Staten dekker innskudd gjort av privatperson opp til to millioner kroner gjennom bankenes sikringsfond, men det eksisterer flere kunder med langt større innskudd enn dette. Et langt større problem vil være tapet av arbeidsplasser og kapital som følge av bankens konkurs. Hvis dette blir tilfelle i flere banker og finansinstitusjoner kan dette resultere i en ny finanskriser, slik tilfelle var under finanskrisen i 2008.

Digitalisering og ansvar

Finansnæringen, her under bankene, blir stadig mer og mer påvirket av digitaliseringen. I en tidsperiode hvor stadig nye digitale og autonome systemer blir introdusert, er det avgjørende at bankene kan ta vare på kundenes data. Bankene, som sitter på enorme mengder data om sine kunder, har et stort ansvar for å beskytte denne informasjonen. I henhold til GDPR må bankene rapportere eventuell data på avveie, og kunden skal etter ønske få slettet informasjonen banken har på vedkommende (Datatilsynet, 2021). Fremover vil man også se introduksjonen av systemer, både interne og eksterne, som benytter kunstig intelligens, blockchain teknologi eller big data. Allerede i dag ser man hvordan kunstig intelligens til dels benyttes for å bevare kunders henvendelser på chat. Ved å benytte informasjon om hva kundene normalt ønsker besvart, big data, kan bankene bedre predikere dette og besvare kundens henvendelse. Blockchain teknologi vil i fremtiden kanskje kunne benyttes i forbindelse med utarbeidelsen av regnskap. I tillegg til å stå ansvarlig for å beskytte kundens opplysninger, skal de heller ikke benytte informasjonen internt uten kundens direkte aksept. Sistnevnte kan by på etiske utfordringer, da banken vil være tjent på å benytte informasjonen de sitter på til egen vinning selv uten kundens aksept.

Funn gjort i studien indikerer at spesielt de mellomstore og store bankene kan komme til å digitalisere større deler av både dagligbankhenvendelser og lånesøknader fra mindre kunder. Dette kan åpne for at man fremover vil se en strøm av kunder fra de aktuelle bankene til de mindre hvor kunden får mer personlig oppfølging. Kunden kan oppleve at de mindre bankene tar et større ansvar og engasjerer seg mer i deres utvikling. De norske bankene konkurrerer ikke lenger bare i med hverandre når det gjelder å tilby kundene løsninger. I et digitalisert og internasjonalt samfunn vil de også måtte konkurrere med utenlandske banker og nye selskap som presenterer nye innovative løsninger. Som et resultat av hardere konkurranse blir det også høyere krav, både fra eiere og kunder, om å levere høyere effektivitet, større avkastning og bedre kundeopplevelser.

Hvitvasking og KYC

Bankene er etter hvitvaskingsregelverket pålagt å forebygge samt avdekke hvitvasking og terrorfinansiering. Dette innebærer at den rapporteringspliktige, her banken, kjenner sine kunder. Det vil innebære å vite hvem kunden er, hvilke av bankens tjenester og produkter de benytter samt størrelsen på kundeforholdet. Dette er kjent som "Know your customer" (KYC) eller "Kjenn din kunde". KYC innebærer å gjennomføre løpende kundekontroll gjennom hele kundeforholdets levetid. Hvis ikke KYC lar seg gjennomføre i henhold til loven, er banken pliktig til å avvise eller avvikle kundeforholdet (Finans Norge, 2018). Dette er et punkt hvor bankene møter både juridisk og moralsk ansvar. Danske Bank skandalen viste hvordan store beløp, opp mot 200 milliarder euro, passerte uten at prosedyrer for hvitvaskingskontroll ble benyttet. Banken tjente selv penger på gebyrer for utenlandske overføringer, noe som kan ha vært en medvirkende faktor til den svake kontrollen. Her kan banken forvente en større bot,

mens de involverte risikerer selv fengselsstraff (Solgård, 2020). I tillegg har banken pådratt seg et dårligere rykte, de har mistet tillitten til enkelte kunder, som følge av at de har oppfylt sine forpliktelser og sitt ansvar.

Regnskap og revisor

Mens børsnoterte selskap må benytte IFRS ved rapportering av regnskapet, kan andre selskap fritt velge mellom IFRS, forenklet IFRS og NGAAP. Valg av regnskapsspråk vil påvirke hvordan de ulike postene i regnskapet og resultatet vurderes. Her har bankene et ansvar for å sørge for at sine ansatte har kompetansen til å håndtere regnskap opparbeidet etter de ulike språkene, med forskjellene det vil innebære. Svar gitt av respondentene i vår studie indikerer at norske banker i liten grad foretrekker et regnskapsspråk foran de andre. Bankene vil i de aller fleste tilfeller vurdere eiendeler og gjeld til virkelig verdi, dette for å best kunne avgjøre realiseringsverdien. Bankene har sammen med revisor et ansvar for at de ikke bevilger lån basert på feil eller manipulert grunnlag, det er derfor viktig at banken kontrollere informasjon innsendt av kunden.

Revisorloven setter store krav til revisor og revisorsberetning. Revisorer har et særlig ansvar for å sørge for at vesentlige feil ikke forekommer i et regnskap. Studien indikerer at bankene ilegger revisorsberetning stor tillit da de kun følger opp eventuelle bemerkninger fra revisor. Hvis dette ikke foreligger, indikerer studien at bankene stoler på dette. Disse indikasjonene styrkes ved at flere banker krever gjennomgang av autorisert regnskapsfører for selskap ikke pliktig til revisjon.

Samfunnsansvar

Et annet område bankene vil bli stilt ansvarlig for, som vil falle inn under moralsk ansvar, er samfunnsansvar. Det blir stadig mer og mer fokus på bærekraftige og miljøvennlige løsninger, også i banknæringen. I 2019 signerte fem norske banker FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift hvor formålet var å bidra til en miljøvennlig utvikling i norsk finansbransje (KLP, u.å.). I nyere tid har flere og flere banker lansert løsninger i sin mobil- og nettbank som åpner opp for at kunden kan se CO₂-avtrykket som et resultat av eget kortbruk. Ved å gjøre sine kunder mer bevisst på konsekvensene av eget forbruk, kan bankene være med på å redusere utslippene. Tilsvarende har flere og flere banker lansert egne grønne lån og investeringsprodukter, som grønne fond. Vår studie indikerer at stadig flere banker fremover vil komme til å tilby slike produkter. Studien viser hvordan bankene mener et hinder for mer fokus på bærekraftig rapportering i regnskapet er mangelen på et standardisert oppsett. Mangel på et standardisert oppsett gjør det vanskelig for banken å avgjøre kundens situasjon på dette området. Det gjør det også vanskeligere, som en bank i vår studie uttalte, å skille seriøse og useriøse rapporteringer.

Det forventes også at bankene stiller krav til sine leverandører om å benytte miljøvennlige løsninger. Tendenser peker på at selskap fremover, i tillegg til å konkurrere på pris, også må dokumentere egne utslipp og deres konsekvenser. Ved siden av å ha et ansvar for å tilby bærekraftige og miljøvennlige produkter og tjenester, har bankene et ansvar for å jobbe for likestilling og mot diskriminering. Det forventes at store norske aktører skal kunne tilby de samme mulighetene uavhengig av tro eller legning. Det er også en forventning i Norge at lokale banker stiller opp for lokal aktivitet. Dette kan være å støtte lokale idrettslag, støtte det lokale kulturtilbudet samt andre interesse organisasjoner.

Oppsummering

Mine fem år ved Universitet i Agder har gitt meg god innsikt og et godt grunnlag for å arbeide både innenfor det offentlige og privat næringsliv. Flere av emnene jeg har hatt ved universitet har tatt opp etiske og moralske vurderinger, samt det å benytte kritisk tenkning. I faget etikk for økonomistudenter fikk vi en innføring i moralske og etiske dilemmaer vi vil kunne møte i arbeidslivet, mens vi i emner som Finansregnskap 4 og Organisasjonsteori fikk innføring i ansvaret med å utarbeide et regnskap og bonussystemer.

Som fremtidige siviløkonomer er det vårt ansvar å stille forberedt til morgendagens utfordringer, både når det gjelder fagkunnskap og etiske vurderinger. Finanskrisen viste oss hva som kan skje hvis man legger vekk de etiske og moralske vurderingene, og ser bort fra sitt ansvar.

Litteraturliste:

Datatilsynet. (u.å). *Virksomhetenes plikter*. Datatilsynet. Hentet 29.05.2021 fra <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/virksomhetenes-plikter/>

Finans Norge. (2018, 15 oktober). Hvitvaskingslovens krav om «kundetiltak» og KYC-prinsippet. Finans Norge. Hentet fra: <https://www.finansnorge.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/hvitvaskingslovens-krav/>

KLP (u.å). Samfunnsansvar i KLP Banken. Hentet 30.05.2021 fra: <https://www.klp.no/bank-og-lan/samfunnsansvar-i-klp-banken>

Solgård, J. (2020, 16 januar). Danske Bank-skandalen vokser – estiske myndigheter utvider etterforskningen. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra: <https://www.dn.no/market/danske-bank/hvitvasking/thomas-borgen/danske-bank-skandalen-vokser-estiske-myndigheter-utvider-etterforskningen/2-1-738904>

Tranøy, K. E. (2021, 13.05). *Ansvar*. I Store norske leksikon. Hentet 28.05.2021 fra: <https://snl.no/ansvar>

Vedlegg 5 – Refleksjonsnotat 2

Av Erland Bryde

Denne masteroppgaven har tatt for seg digitalisering av kredittscoringprosessen i banker. Med dette som tema ønsket vi å undersøke hvordan digitaliseringen av dette ville påvirke bankene i henhold til kunderelasjoner og effektivisere sitt arbeid. Ut ifra dette utviklet vi problemstillingen: «*Hvilke konsekvenser vil økt digitalisering av kredittgivningen ha for bedriftsmarkedet i norske banker*». Vi ønsket å undersøke hva som inngår av informasjon i kredittgivningen, hvordan banker vektlegger denne informasjonen og hvordan bankene ser på digitaliseringen av kredittgivningsprosessen og konsekvensen av dette. For å besvare problemstillingen ble det utarbeidet tre forskningsspørsmål:

- 1) Hvordan innhentes og benyttes informasjon i årsrapporten i vurderingen og oppfølgingen av et lånetilsagn?
- 2) Hvordan avdekkes regnskapsmanipulasjon av bankene?
- 3) Hvor langt har bankene kommet i digitaliseringen av bedriftsmarkedet, og hvilke utfordringer kan de møte?

Momentene fra de ulike forskningsspørsmålene ble brukt sammen for å kunne besvare problemstillingen.

Teorien i studien tar for seg de ulike regnskapsspråkene og standardene tillatt i Norge: NGAAP, IFRS og forenklet IFRS. Hver av standardene har ulikheter i vurderingsregler som vil påvirke ulike momenter i regnskapet. Oppgaven tar for seg regnskapskvalitet, norske banker og hvordan banker håndterer risiko, regulering av banker, regnskapsmanipulasjon og hvordan digitalisering kan påvirke disse elementer. Datagrunnlaget for oppgaven ble hentet inn via en spørreundersøkelse som ble sendt ut til alle norske banker som driver med utlånsvirksomhet til bedriftsmarkedet. Spørreundersøkelsen ble det benyttet åpne og lukkede spørsmål som gjorde at dataen vi fikk inn bestod av kvalitative og kvantitative data for å få fram ulike momenter fra respondenten. Informasjonen som ble innhentet ble sett på sammen med allerede kjent teori på området, for å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene.

Funnene i oppgaven tyder på at bankene er delvis digitalisert, og vil fortsette denne utviklingen. Bankene indikerer at når det kommer til vurdering av regnskapsspråk vil ikke dette ha betydning for banker ettersom de fleste kundene til bankene benytter NGAAP. Der det foreligger et annet språk vil bankene ta hensyn til dette. Ellers så vil de ta å gjøre ulike vurderinger selv, for å få fram virkelige verdier i selskapet. Funnene indikerte også at for bankene så var det viktig å ha et så stort informasjonsgrunnlag som mulig, men det varierer imellom banker av ulik størrelse om hvor mye de anser som relevant i en kredittvurdering. Årsberetningen, og tilsvarende informasjon, blir vektlagt ulikt av bankene, men det som de trekker fram er god kjennskap til selskapet (eiere) som viktig. Regnskapet er en kilde til

manipulering, og våre funn viser til at 52 % av de vi har undersøkt har opplevd manipulasjon. Dette er noe høyere enn tidligere studier. Fra respondentene fant vi ut at bankene ser positivt på å automatisere enkelte av oppgavene sine. Dette var oppgaver som innebærer blant annet informasjonsinnhenting og sammenstilling av dette, samt oppgaver som ikke krever subjektive vurderinger. Selve analysen og endelige avgjørelsen var noe bankene ikke ville digitalisere bort enda. Ved å bruke mindre tid på enkle oppgaver vil bankene bruke tiden på å veilede og finne gode løsninger for kundene sine.

Videre vil jeg ta for meg de ulike interessentene i oppgaven og redegjøre for deres ansvar sett opp mot oppgaven sitt tema og diskutere ulike problemstillinger som kan oppstå vedrørende dette. Til slutt oppsummerer jeg de ulike momentene presentert.

Ansvar

Ansvar omhandler det å stå til rette for noe (Carson et. al., 2015). Det kan deles opp i juridisk og moralsk ansvar. Ved juridisk ansvar betyr dette at for eksempel et selskap følger de lover og regler som gjelder. Ved brudd på disse kan dette straffes ved bruk av bøter eller tvinges til å bli oppløst. Det moralske ansvaret er knyttet til det å kjenne seg ansvarlig eller føle skyld (Carson et. al, 2015). Ser en på problemstillingen i oppgaven, er det flere av de involverte parter som vil ha et særlig ansvar. Dette vil være spesielt der en annen skal bruke informasjonen som blir produsert til å ta en avgjørelse. I oppgaven har vi hatt fokus på regnskap og informasjon knyttet til regnskapet. De ulike aktørene som utarbeider, kontrollerer og bruker må stole på at den jobben de andre har gjort er i henhold til gjeldene regelverk, samtidig som de må forholde seg til tilsynsmyndigheter og samfunnets forventning.

Banker

Banker har et særlig ansvar innenfor flere områder av det de driver med. Banker skal være en institusjon som skal låne ut penger til bedrifter og privatpersoner, samtidig som de skal sikre at betalinger skjer raskt og trygt for alle involverte (Norges Bank, 2019). Banker har både et juridisk ansvar, og moralsk ansvar. Juridisk ansvar handler om å følge de lover og regler satt av lovgivning (Carson et. al. 2015). Bankenes juridiske ansvar innebærer at de følger den reguleringer satt av myndigheter og tilsynsmyndigheter. Dette betyr blant annet å følge reguleringer gitt i finansforetaksloven (2015). Ut ifra §1-1 er formålet til å bidra til finansiell stabilitet, ved at ulike finansforetak virker på en hensiktsmessig og betryggende måte. Denne loven gjelder for de som driver virksomhet i Norge, eller utalandske finansforetak som driver i Norge, etter §1-2. Lovene som regulerer banker er ment for å skape tillitt til banker. Det har vært flere bankkriser oppgjennom historien, med den siste i 2008, hvor banker gikk konkurs og tillitten til banker sank. I ettertid av dette har det blant annet ny internasjonal regulering, i Europa ble Basel III utarbeidet, for å sikre at banker til enhver tid hadde nok kapital til å dekke opp hvis det ble krise. For å påse at bankene oppfyller de lovpålagte kravene, er det krav til å

rapportere til finanstilsynet om ulike faktorer. Finanstilsynet skal bidra til finansiell stabilitet og bidra til økonomisk stabilitet (Finanstilsynet, 2020)

I en kredittgivningsprosess er det flere områder som banken må ta stilling til, og vurdere. Hovedmomentet er om hvis de gir ut lånet, at de ikke påtar seg mer enn fornuftig risiko, sett i lys med om kunden kan betale tilbake. For å vurdere dette trengs det informasjon fra selskapet, revisor/regnskapsfører og annen informasjon. Et av hovedområdene er knyttet til hvitvasking. Hvitvaskingsloven er ment for å avdekke hvitvasking og terrorfinansiering. Hvitvasking er etter straffeloven §337 det å skjule hvor penger stammer fra, for eksempel en kriminell handling. Banker har her et særlig ansvar, ettersom det er de som tilrettelegger for betalingsvirksomhet i Norge. For å oppfylle disse kravene har flere banker inngått samarbeid om informasjon knyttet til kunder for å hindre hvitvasking, dette kalles «know your customer» (KYC). Innenfor dette innebærer det å kjenne identiteten til kunden, og kunne dokumentere at de oppfyller lovens krav om gjennomførelse av kundetiltak (Finans Norge, 2018). Dette er et område er spesielt viktig sett opp mot det ansvaret bankene har for samfunnet.

Etter at GDPR reglene ble innført, har fokuset på personvern blitt viktig. For banker betyr dette at de er nødt til å behandle personvernopplysningene fra kundene varsomt, og i henhold til lovene på dette temaet (Datatilsynet, u.å.). Viktigheten med dette knytter seg til spesielt med tanke på behandling av kundeinformasjon som kan bli misbrukt av andre. Ved inntog av nye digitale løsninger for behandling av data vil det settes større krav til behandling og oppbevaring av denne informasjonen. Ny teknologi, som block chain, hvor brukerinformasjonen forblir lagret vil kunne skape problemer for nettopp oppfyllelse av GDPR regelverket, med tanke på at kunden har rett til å få slettet informasjon om seg selv. I studien har vi sett at banker er positivt innstilt til teknologi som kan være med på å utføre enkelte oppgaver i banken, som sammenstilling av informasjon fra flere kilder.

Innenfor ansvar for en bedrift finner vi begrepet samfunnsansvar. Samfunnsansvar faller inn under det moralske ansvaret banker har. Samfunnsansvar handler om at virksomheten har ulike etiske forpliktelser overfor samfunnet (Carson et al. 2015). Samfunnsansvaret dreier seg om økonomisk, sosialt og miljømessige faktorer. De sosiale faktorene som blant annet banker tar, handler om å bidra i lokalmiljøet sitt. Dette kan være lokale idrettslag, støtte ulike kulturtilbud og andre organisasjoner. Med FNs bærekraftsmål har fokuset på miljø økt. Dette kan en se ved at banker nå blant annet tilbyr grønne lån til bedrifter. Flere banker i Norge har også signert for FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift, som er med å bidra til bankenes ansvar til bærekraftig finansiering (KLP, u.å.). For bankene er det forventet at de også stiller krav til sine kunder angående utfordringer knyttet til samfunnsansvar og miljø. Fra oppgaven ser vi at bankene stiller ulike krav til de selskapene de er med på å finansiere.

Revisor og regnskapsfører

I kredittgivningen er regnskapet en viktig informasjonskilde for den avgjørelsen som banker skal ta. For å flere selskaper, så kreves det etter lov at en revisor går over regnskapet til bedriften. Her har revisor et spesielt ansvar overfor andre brukere av regnskapet. Bankene, som brukere av regnskapet, vil revisors beretning gi en objektiv vurdering av at regnskapet er utført i henhold til gjeldene lover. Regnskapet kan utarbeides etter NGAAP, IFRS og forenklet IFRS. For utarbeidelse av regnskapet kan bedrifter velge å benytte regnskapsfører for å føre regnskapet for seg. Regnskapsførere har det samme ansvaret for å utarbeide regnskapet etter gjeldene lover. Regnskapet skal utarbeides for å gi et rettviseende bilde av den økonomiske situasjonen som selskapet befinner seg i. Dette setter ekstra ansvar på revisorer som skal vurdere om det bedriften rapporterer stemmer. Et område dette er spesielt gjeldene er ved vurdering av subjektive faktorer som varelager eller virkelige verdier på omløpsmidler. Både regnskapsfører og revisor har et særlig ansvar når det kommer til avdekking og forebygging av manipulasjon. Manipulerte regnskap kan gjøre at banker utsteder lån med høyere risiko enn det som framkommer av risikovurderingen. Bankene trenger da å kunne stole på den informasjonen som blir framlagt av dem. Fra funnene ser vi at bankene bare følger opp hvis revisor har noen bemerkninger til regnskapet, som kan tyde på bankene har stor tillitt til revisor og regnskapsførere og den jobben de gjør.

Bedrifter

Bedriftene som søker om lån har både et ansvar overfor banker, lokalmiljø, ansatte og andre interessenter. I oppgaven har vi sett på hvilken informasjon banker krever og vektlegger fra bedrifter når disse søker om lån. Som vi har funnet blir regnskapet vektlagt i stor grad, sammen med informasjon som sier noe om tilstanden til selskapet. Bedriften har et ansvar overfor alle sine interessenter for å drive virksomheten på en forsvarlig måte. Dette innebærer også det samfunnsansvaret som er forventet av dem fra samfunnet. Det viktigste for bedrifter vil fortsatt å drive virksomheten på en forsvarlig økonomisk måte, men hvor de også tar hensyn til sitt samfunnsansvar vil være en god kombinasjon for drift.

Vårt ansvar

I oppgaven har vi som studenter et særlig ansvar på å følge de retningslinjer som foreligger når det kommer til personvern, og tar de steg som er nødvendig. I innhenting av data er det å sikre anonymitet spesielt viktig, som også stiller krav til sikker lagring av dataene for å sikre anonymitet i henhold til Norsk senter for forskningsdata og Universitetet i Agder sine retningslinjer. Ved tolking og koding av dataene er det vårt ansvar å sikre at det vi gjengir er korrekt med det respondenten besvarte.

Oppsummering

Sett i lys med økt digitalisering, strengere krav til personvern og sikre økonomisk drift, har bankene et særlig ansvar. Bankene benytter seg av flere typer informasjon som krever at de har tillitt til motparten for å unngå å ta dårlige beslutninger. Dette krever at hver person som er

involvert i prosessen følger opp om det ansvaret de har med tanke på gjeldene lover og regler. Siden Parisavtalen har spesielt bærekraft kommet i fokus, som har gjort at dette er noe alle involverte må ta hensyn til i sin daglige drift. Dette kan være igjennom mer miljøvennlig drift eller bidra til i lokalsamfunnet blant annet. Banker har etter FNs prinsipper for bærekraftig bankdrift startet arbeidet med å implementere bærekraft inn i risikomodeller for kunder. Spesielt for banker vil deres ansvar dreie seg om å følge opp om at kundene deres holder seg innenfor lovverket ved framleggelse av regnskapet, og at de ikke driver med ulovlig virksomhet som hvitvasking.

Caron, S. G., Kosberg, N., Skauge, T. & Laudal, T. (2015). Etikk for beslutningstakere. Cappelen Damm akademisk.

Datatilsynet. (u.å). Virksomhetenes plikter. Datatilsynet. Hentet 29.05.2021 fra <https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/virksomhetenes-plikter/>

Finanstilsynet (2020, 23. juni). *Om Finanstilsynet*. Hentet fra: <https://www.finanstilsynet.no/om-finanstilsynet/>

Finans Norge. (2018, 15 oktober). *Hvitvaskingslovens krav om «kundetiltak» og KYC-prinsippet*. Finans Norge. Hentet fra: <https://www.finansnorge.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/hvitvaskingslovens-krav/>

KLP (u.å). Samfunnsansvar i KLP Banken. Hentet 30.05.2021 fra: <https://www.klp.no/bank-og-lan/samfunnsansvar-i-klp-banken>

Norges Bank. (2019, 10. april). *Hvorfor er banker så viktige?* Hentet fra: <https://www.norges-bank.no/kunnskapsbanken/finansiell-stabilitet/hvorfor-er-banker-sa-viktige/>